

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra českého jazyka a literatury

Jana Vorlíčková

3. ročník – kombinované studium

Obor: Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání a německý jazyk se
zaměřením na vzdělávání

Motivy hrdinství a smrti v díle Františka Fajtla - Sestřelen

Diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Igor Fic, Dr.

OLOMOUC 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Motivy hrdinství a smrti v díle Františka Fajtla - Sestřelen“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a za použití pramenů uvedených v závěru diplomové práce.

V Ústí nad Labem, _____

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala Doc. Mgr. Igoru Ficovi, Dr. za veškeré rady, připomínky a poskytnuté informace při odborném vedení mé diplomové práce.

Jana Vorlíčková

Obsah

Úvod.....	6
TEORETICKÁ ČÁST	8
1 Život Františka Fajtla.....	8
1.1 Dětství a mládí Františka Fajtla	12
1.2 František Fajtl v cizinecké legii v bitvě o Francii	18
1.3 Působení v RAF	20
1.4 Až na pokraji sil – Sestřelen.....	22
1.5 1. československý samostatný stíhací pluk	25
1.6 Vzpomínky na „úder pod pás“	29
1.7 Rehabilitace.....	37
PRAKTICKÁ ČÁST	41
2 Motivy hrdinství a smrti v díle Sestřelen.....	41
2.1 Hrdinství.....	41
2.2 Sestřelen	43
2.2.1 Dějová linie.....	44
2.3 Projevy hrdinství u jednotlivých postav.....	55
2.3.1 Hlavní postava	56
2.3.2 Projevy hrdinství u vedlejších postav	68
2.4 Motiv smrti.....	75
3 Václav Šorel – Generál Fajtl.....	79
4 Metodologická část	81
4.1 Dotazník obecně.....	81
4.2 Předkládaný dotazník	82
4.2.1 Popis dotazníku.....	82
4.3 Řízený rozhovor	84
4.4 Pozorování jako nástroj pedagogická evaluace.....	85

5	Hrdinství v komiksovém zpracování díla Sestřelen z pohledu žáků	86
5.1	Předkládaný dotazník	86
5.2	Výsledky dotazníkového šetření	88
6	Diskuze	98
6.1	Průběh výzkumného šetření	98
6.2	Využití metodologických postupů	99
6.3	Úskalí doprovázející výzkumné šetření	100
	Závěr	101
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	102
	PRIMÁRNÍ LITERATURA	102
	STATI	103
	ČLÁNKY	103
	ROZHOVORY	105
	ELEKTRONICKÉ ZDROJE	105
	SEKUNDÁRNÍ LITERATURA	106
	POUŽITÉ OBRÁZKY	107
	SEZNAM OBRÁZKŮ	108
	SEZNAM GRAFŮ	108
	PŘÍLOHY	110

Úvod

Generál František Fajtl, tento obětavý vlastenec patří mezi legendy československého letectví. Prošel všemi frontami, na nichž českoslovenští váleční letci bojovali, a své válečné zážitky ztvárnil i literárně. Jeho tvorba výrazně obohatila a kvalitativně povznesla naši memoárovou válečnou literaturu. Proto ho právem můžeme nazývat slovem HRDINA a právě jeho osobě a vybranému dílu *Sestřelen bych chtěla* věnovat svou diplomovou práci.

Tato kvalifikační práce se skládá ze šesti kapitol. První kapitola nás seznamuje s osobou Františka Fajtla. Na základě autografických knih mapuje jeho život a osudové momenty, které ho ovlivnily. Podkapitola 1.1 vychází zejména z knihy *Z Donína do oblak. Vzpomínky válečného letce od dětství k odboji*. Popisuje dětství a mládí generála Františka Fajtla až do okamžiku, kdy byl ustanoven Protektorát Čechy a Morava, což byl impulz, aby spolu s dalšími vojáky uprchl do Francie. 1.2 vyobrazuje jeho působení ve Francii. 1.3 se za použití díla *Létal jsem s Třistatřináctkou* zaměřuje na jeho přidělení k RAF a první sweepy. 1.4 znázorňuje moment, kdy si sáhl až na pokraj svých sil, o čemž vypráví stěžejní dílo *Sestřelen*. 1.5 popisuje působení Františka Fajtla na Slovensku (*První doma, Podruhé doma*). 1.6 s názvem *Vzpomínky na „úder pod pás“* je nejemotivnější a zprostředkovává zejména přístup komunistů k válečným hrdinům. Závěrečná podkapitola 1.7 se věnuje rehabilitacím, které si generál Fajtl právem zasloužil.

Druhá kapitola *Motivy hrdinství a smrti v díle Sestřelen* se zabývá již samotným dílem. Vysvětluje pojem hrdinství, seznamuje s dějovou linií. V podkapitole 2.3 se seznámíme s hrdinskými činy jednotlivých postav. 2.3.1 se zabývá postavou hlavního hrdiny. Na základě vytvořených mapek získáme představu o jeho cestě Francií až do Španělska. 2.3.2 se věnuje vedlejším, avšak nikterak méně důležitým postavám, které mu během jeho pouti pomohly. 2.4 se zabývá motivem smrti v díle, která na první pohled není tak zřejmá, avšak je všudypřítomná.

Třetí kapitola se zaměřuje na tvůrce komiksové verze díla *Sestřelen*, Václava Šorela.

Čtvrtá kapitola popisuje výzkumné šetření zaměřené na odhalování motivů hrdinství a smrti ve výše jmenovaném díle. V podkapitolách 4.1 až 4.4 jsou popsány metody určené pro výzkum, tj. dotazník, řízený rozhovor a pozorování.

Pátá kapitola se zabývá hrdinstvím v komiksovém zpracování díla Sestřelen z pohledu žáků. 5.1 Popisuje předkládaný dotazník. 5.2 za pomoci grafů mapuje výsledky tohoto šetření.

Závěrečná kapitola, a to šestá se věnuje diskuzi. Zde je rozebrán průběh výzkumného šetření, jaké metodologické postupy k tomuto byly využity a následně jsou popsána úskalí, která tento výzkum doprovázela.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Život Františka Fajtla

Dějiny si nelze představit bez lidí. Je do nich vepsáno velké množství jmen, jež přežívají celá desetiletí, ba i staletí. Jsou to jména hrdinů. Lidé ve všech dobách chovali v úctě své hrdiny, kteří se stali národní hrdostí.¹

František Fajtl, důstojník, stíhací letec, velitel perutě, velitel letky, se řadí mezi legendární postavy československého letectva. Připomíná ho netradiční pomník v Praze 6, který byl odhalen 4. 10. 2017. Jedná se o siluetu letadla spitfire, jež je umístěna ve svahu v parku mezi ulicemi Vokovická a K Červenému vrchu. Získal řadu vyznamenání: *čtyřikrát obdržel Československý válečný kříž, dvakrát Československou medaili Za chrabrost, dále obdržel Československou medaili Za zásluhy I. St., Československou pamětní medaili, Řád Slovenského národního povstání I. St. Britové mu kromě již uvedeného Distinguished Flying Cross udělili ještě The 1939-1945 Star with Battle of Britain Clasp a Air Crew Europe Star²* atd.

František Fajtl prošel za války Polskem, bojoval ve Francii, byl přijat do královského letectva Royal Air Force, zúčastnil jsem se bitvy o Británii, také byl jako první Čech jmenován velitelem anglické stíhací peruti... Po válce byl však vyhozen jako nepotřebný, degradován na vojína a poslán do tábora nucených prací na Mírově. Teprve po pádu komunismu získal hodnost generálporučíka.

Těmito slovy bychom mohli ve stručnosti shrnout život tohoto neohroženého pilota, ovšem František Fajtl byl také literárně nadaný, dokonce byl přirovnáván k francouzskému spisovateli a letci Antoinu de Saint Exupérymu, autorovi Malého prince. Nejen své válečné zážitky, ale i zážitky svých kamarádů – spolubojovníků popsal celkem ve čtrnácti knihách. Chtěl tak světu přiblížit osudy obyčejných vojáků, kteří bojovali za svobodu naší země. Již před válkou začal psát do novin, v psaní pokračoval i ve válečných, a především v poválečných letech, s výjimkou padesátých a části

¹ VOLKOGONOV, D. A. *Fenomén hrdinství*. Praha: Naše vojsko, 1989. s. 5. ISBN: 80-206-0049-3.

² RAJLICH J., REŽNÁ J. *Generál Fajtl: slovem historika, rodiny a objektivem fotografů*. Cheb: Svět křídél, 2012. s. 704. ISBN: 978-80-87567-12-8 (váz.).

šedesátých let. Pod pseudonymem F. Donín vydal v Londýně v květnu 1944 svou knižní prvotinu *Letecké povídky*. U nás vyšla až v roce 1947 v upravené podobě pod názvem *Přítel mraků*. Další knihou, která vznikla jen několik měsíců po jeho šťastném návratu do Anglie, je memoárové dílo *Sestřelen*, které ovšem mohlo vyjít až po skončení války, tedy také roku 1947. Tato kniha se těší velké čtenářské oblibě, byla znovu vydána v letech 1968, 1969, 1991 a 2002. Mimoto vyšla také polsky v roce 1948 a dokonce japonsky v roce 1976. Slovenské vydání z roku 1969 bylo bohužel z politických důvodů zlikvidováno. Po dlouhé literární odmlce (po odchodu do penze a v dobách nejužší normalizace) se Františku Fajtlovi podařilo zveřejnit memoárové publikace *První doma* (1974 a 1980) a *Podruhé doma* (1984). Obě knihy byly vydány i ve slovenštině, první z nich dokonce i v maďarštině a také v němčině po názvem *Als erste in der Heimat* (1979 a 1987). Mezi jeho další literární díla patří *Vzpomínky na padlé kamarády* (1980 a 1991) a fikce *Boje a návraty* (1987, v upravené podobě v roce 2000 pod názvem *Pouta nebes*). Po listopadu následovala kniha *Bitva o Británii* (1991) a velice ceněná *Létal jsem s Třistatřináctkou* (1991), na níž pracoval bezmála dvacet roků. V publikaci *Dva údery pod pás* (1993) se vyznával ze svého traumatu z roku 1939 a z poúnorové perzekuce. Své dětství, školní léta a odchod do zahraničního odboje přiblížil v dalším memoáru *Z Donína do oblak* (2000, 2008 – posmrtně doplněné vydání). Svým leteckým kolegům věnoval následující knihy *Generál nebe* (věnováno Františku Peřinovi, 1992 a 2002), *Hrdina století* (věnováno Daglesu Baderovi, 1994) a *Velel jsem stíhačům* (věnováno Karlu Mrázkovi, 1997). Těmito díly se zařadil mezi respektované spisovatele a publicisty a stal se členem Českého centra P.E.N. klubu.³

Psaní mě zajímalo vždycky. Už v měšťance jsem měl velice rád češtinu. V Anglii jsem si pak říkal, že je důležité, abych si všechno zaznamenával, i když bojuji. Podle předpisů jsme si měli vést strohý válečný deník. Jenomže v životě mezi kluky bylo tolik látky ke psaní, že jsem začal psát. Tvořil jsem letecké povídky, ve kterých jsem nemohl udávat pravá jména. Vycházely v časopise Čechoslovák.

³ Františka Fajtla přivedl na myšlenku psát nebo si alespoň během války dělat poznámky lékař a spisovatel František Langer, člen pátečníků (skupiny umělců, kteří se každý pátek scházeli u Karla Čapka, často i s T. G. Masarykem), který se s ním plavil na švédské lodi z Gdyně přes Dánsko do Francie.

Ve svých povídkách jsem vzpomínal na padlé. Každou napsanou knížku jsem věnoval rodičům kamarádů, o kterých jsem psal. Dokázal jsem komunistům, že ti lidé skutečně bojovali za vlast a že si zaslouží, aby se na ně vzpomnělo.⁴

František Fajtl psal výhradně o válce a nikdy svůj žánr nechtěl změnit. Šest let války poskytuje dostatek látky ku psaní. Moderní letecká zbraň přispěla k vítězství spojenců nad krutým nepřítelem. Českoslovenští letci byli její součástí. Zaslouhují si, aby bylo vzpomínáno na jejich hrdinství, zásluhy a oběti. O to se ve svých knihách snažím a nechci zapomenout, vlastně ani nemohu, protože stále existují ve světě zlé síly, které by současný mírový život mohly změnit ve válku. Jen ten, kdo ji prožil, má jediné přání, aby se více její hrůzy neopakovaly.⁵

O jeho válečné zážitky byl velký zájem, dokonce se v jednu chvíli uvažovalo nad tím, že bude zfilmována jeho nejúspěšnější kniha *Sestřelen*. Z toho sice sešlo, avšak po roce 1996 ho oslovili Zdeněk a Jan Svěrákovi, aby jim pomohl se zpracováním filmu *Tmavomodrý svět* na motivy jeho knihy *Dva údery pod pás*.

Nesmírně si vážil toho, že život západních letců stíhačů bude zpracován a zaznamenán včetně neuvěřitelného nevděku, který jim komunistický režim připravil po návratu domů. Že on a Antonín Liška společně s dalšími kamarády budou přizváni k poradě a aktivní účasti, a že některé jejich příběhy, případně historicky v jejich knihách popsané, budou ve filmu použity. Šlo o nový impuls v jeho životě. Pečlivě pročetl scénář, společně se Zdeňkem a Janem Svěrákovými a kamarádem panem Konopickým navštívili Mírov, s panem Peřinou, Šiškou a Sitenským byli v terénu na natáčení. Natáčet se začalo v březnu 2000 a slavnostní premiéra proběhla v kině Světozor 16. května 2001. Táta byl nedočkavý a natěšený jako malý kluk. Věděl, že v postavě Františka Slámy si znovu prožije potupné předávání letiště Němcům, krásné kamarádké chvíle pospolitosti v Anglii, ale i obrovskou bezmoc a vztek z Mírova.⁶

Sám Zdeněk Svěrák byl z Františka a jejich spolupráce nadšený, choval k němu velkou úctou a obdiv. O jeho osobě se vyjádřil slovy: „Člověk, který bez rozpaků nasadil

⁴ Kamarády jsem nikdy nezradil. [Rozhovor.] Zaps. Radek Gális. *Večerník Praha*, 2002, roč. 12, č. 103, Čtení na víkend [příloha], s.1. ISSN: 1210-1117.

⁵ 5 minut s autorem. [Rozhovor] Zaps. Jarmila Hammerschmiedová. *Československý voják*, 33, 15. 5. 1984, č. 10, s. 14. ISSN: 0009-0751.

⁶ RAJLICH J., REŽNÁ J. *Generál Fajtl: slovem historika, rodiny a objektivem fotografů*. Cheb: Svět křidel, 2012. s. 841. ISBN: 978-80-87567-12-8 (váz.).

život zato, na co přísahal. Byl to malý velký muž, prostě hrdina. Malý byl ale jen vzrůstem. I to mělo svou výhodu, protože se dobře vešel do kabiny stíhačky Spitfire.“⁷

⁷ KUBÁLKOVÁ, P. Muž, který „psal“ Tmavomodrý svět. *Mladá fronta Dnes*, 2006, roč. 17, č. 232, s. 3. ISSN: 1210-1168.

1.1 Dětství a mládí Františka Fajtla

Ze vzpomínek Františka Fajtla na dětství, mládí a odchod do odboje, které obdivuhodně napsal až před svými devadesátinami, na nás dýchne nejen atmosféra minulých dob, ale i mnohé z toho, co jej utvářelo pro příští čas: pevné zázemí rodiny, citovost, férovost, pracovitost, houževnatost, skromnost, smysl pro odpovědnost a splnění daného slova, vztah k domovu a k vlasti... Když pan generál slavil devadesátiny, řekl jsem mu, že pokud by takových lidí, jako je on, byla třeba jen čtvrtina národa, nepotýkali bychom se s tolika závažnými problémy, kolik jich musíme v mezilidských vztazích řešit. Svým typickým způsobem se tehdy opět shovívavě usmál a lehce mávl rukou. Přesto ze svých slov nemusím nic měnit. A možná že i při čtení jeho vzpomínek se ke mně v hlubším poznání přidáte.

Jiří Stegbauer⁸

František Fajtl se narodil 20. srpna 1912 v obci Donín na Lounsku, ve vesničce, v níž v tehdejší době žilo přibližně 300 obyvatel, své vzpomínky na své dětství a mládí sepsal v knize *Z Donína do oblak. Vzpomínky válečného letce od dětství k odboji*. (Na jeho rodný dům byla u příležitosti konce války umístěna pamětní deska. Za svého života si to údajně nepřál, jak starostovi řekl, ale po jeho smrti, ať si dělají, co chtějí.)

Pocházel ze tří sourozenců, jeho o čtyři roky starší sestra Tonička a o dva roky starší Aninka se o něj vzorně staraly. Ačkoliv dva roky po jeho narození vypukla první světová válka, prožil téměř bezstarostné dětství. Jeho otec, též František Fajtl, zpočátku nebyl na frontu povolán, jakožto zemědělec měl zajistit živobytí pro ostatní (František ml. měl jít v jeho šlépějích), ovšem nedlouho poté byl poslán až do Albánie. Matka Marie (rozená Prošková, obec Líšťany) se musela začít o všechno starat sama, prodala zvířectvo, sestry místo školy čím dál častěji pracovaly na polích, snažily se však, aby situace na malého Františka dolehla co nejméně. Ten si chodil s ostatními dětmi hrát a téměř každý večer se dočkal pohádky od maminky. Společnými silami tak přečkali válku, než se tatínek vrátil.

⁸ FAJT, F. *Z Donína do oblak. Vzpomínky válečného letce od dětství k odboji*. Praha: Ostrov, 2008. s. 6. ISBN: 978-80-86289-60-1 (váz.).

Obecnou školu navštěvoval František Fajtl v kilometr vzdáleném Vrbně nad Lesy, z ní postoupil na měšťanskou v Peruci. Jelikož byla vzdálená čtyři kilometry, dojížděl většinou vlakem. Zde si oblíbil pana učitele Chládku, který je ve druhém ročníku učil fotografovat a také u něj doma vyvolávat fotografie.

Měl byt s pavlačí v domě pana Tůmy. Jednou jsem se na ní musel zastavit, protože v rohu stál kočárek a z něho se ozýval silný pláč. Podíval jsem se dovnitř, ale nevěděl jsem si s plačícím děckem rady. Zavolal jsem: „Paní učitelová, něco vám tu brečí...“

Příjemná a velmi hezká „paní učitelová“ Chládková vyšla a klidně řekla: „Tak ji pohoupej. Je to naše Hanka, určitě přestane plakat, je hodná.“

Poslechl jsem a měl úspěch – ztišila se. Netušil jsem, že za dvacet let si ji odvedu z kostela jako svou manželku a věrnou družku pro celý svůj dlouhý život.⁹

Jeho manželka Hana Fajtlová mu prý to „něco vám tu brečí“ dlouho vyčítala.

Ačkoliv měl František ve škole nejraději tělocvik a kreslení, velmi si oblíbil četbu knih. Z obecní knihovny Donína i Vrbna přečetl všechny, ovšem tatínkovi se jeho záliba příliš nezamlouvala, chtěl z něj vychovat zdatného zemědělce, jelikož začal obchodovat s mlékem (pořídil si mlékárnu) a později sadařit.

Po velmi úspěšném zakončení třetího ročníku měšťanské školy byl František zaspán do čtvrtého, který byl již v Lounech. Jelikož vzdálenost mezi rodnou obcí a Louny činila čtrnáct kilometrů, dojíždění nebylo vhodné, a tak byl František nucen ve svých čtrnácti letech bydlet u sice hodných lidí, ale bez rodiny. Výhodu to ale mělo, zde si mohl číst až dlouho do noci. Na konci školního roku byl otec přesvědčen, že je František již dostatečně vzdělán pro práci ve firmě, avšak Tonička s Aninkou ho přesvědčily, aby ho nechal studovat dále, tentokrát na čtyřleté České obchodní akademii v Teplicích-Šanově. Zde se již během přijímacích zkoušek seznámil s Antonínem Zimmerou, který se stal jeho nerozlučným kamarádem.

Říkal jsem mu Tonč. Od první minuty našeho seznámení až do našeho rozchodu po čtyřech letech jsem byl přesvědčen, že bohorovný klid byl základem i příčinou jeho úspěchu ve studiích a v životě. Naše přátelství přetrvávalo dál. Když jsem si zvolil

⁹ FAJTL, F. *Z Donína do oblak. Vzpomínky válečného letce od dětství k odboji*. Praha: Ostrov, 2008. s. 29 – 30. ISBN: 978-80-86289-60-1 (váz.).

vojenské povolání a vstoupil do vojenské akademie, učinil tak i on. Když jsem se dobrovolně přihlásil k letectvu, zažádal do něho i on. Když jsem odmítl sloužit Hitlerovi a utekl do exilu, následoval mne i tam. Když jsem se rozhodl bojovat v odboji jako letec ve Francii a potom v Anglii, prodělal výcvik na letce v obou zemích. Jenom jedno přání se mu nesplnilo. Chtěl se stát pilotem jako já, ale časově to nestihl. Bojoval v RAF jako radiotelegrafista-bombardér. Žel, osud se k němu zachoval velmi krutě. Padl v boji už v září 1941. Při návratu z bombardovacího náletu na Hamburk byl jeho dvoumotorový wellington sestřelen a v plamenech se zřítíl do prostoru kdesi mezi Holandskem a Německem. V jeho troskách našel smrt společně ještě s pěti kamarády. Pro mne znamenal jeho odchod nezhojitelnou ránu.¹⁰

Již ve škole se projevílo jeho nadání na jazyky. Uměl dokonale německy, neustále se zlepšoval jak v angličtině, tak i ruštině. Nadto se začal učit francouzsky. V roce 1942 mu znalost angličtiny dopomohla k dosazení do funkce velitele ryze britské squadrony, ruština se mu zase hodila na východní frontě, kde první čs. stíhací pluk, kterému velel, měl servisní administrativní personál výhradně ruský.

V devatenácti letech František Fajtl úspěšně odmaturoval, respektive 24. června 1932. Po krátké praxi jej čekala vojna. Ačkoliv svou vojenskou dráhu zahájil u pěchoty, je znám především jako stíhací pilot. 1. října 1932 narukoval k 9. pěšímu pluku Karla Havlíčka Borovského v Mostě a již po týdnu byl odeslán do Školy na důstojníky pěšího vojska v záloze u 1. divize v Praze-Vršovicích. Již v lednu 1933 byl povýšen na svobodníka a v květnu, po úspěšném absolvování pěchotní záložní důstojnické školy, na desátníka. Zde mu velitel čtyř nabídl, zda by nechtěl studovat na vojenské akademii a stát se tak důstojníkem z povolání. František Fajtl o tom začal uvažovat, radil se s kamarády, kteří byli rozhodnuti na vojně zůstat.

„Má to jednu nesmírnou výhodu,“ řekl mi jeden horlivec, „můžeš si vybrat zbraň, já jsem se rozhodl pro letectvo.“

Najednou jsem si uvědomil, že se mi naskytla šance, o které se mi mohlo jenom zdát a snít. Ve vzpomínce jsem se ocitl na toužetínském vojtěškovém poli, kde před léty

¹⁰ FAJTL, F. *Z Donína do oblak. Vzpomínky válečného letce od dětství k odboji*. Praha: Ostrov, 2008. s. 39-40. ISBN: 978-80-86289-60-1 (váz.).

přistál vojenský dvouplošník a do něj usedl můj kamarád Fráňa Říha, kterému rodiče zaplatili padesát korun za svezení. Všichni jsme mu záviděli a vyptávali se, jaké to bylo a jestli se nebál. Pocítil jsem tehdy zvláštní vzrušení a touhu také vzlétnout. Ale bylo to moc drahé. Tatínek by mi na to nedal.

Letecký horlivec, se kterým jsem ještě několikrát debatoval, mi do hlavy nasadil nesmírně žravého brouka.¹¹

Těmito slovy František Fajtl popisuje v knize *Z Donína do oblak* své rozhodnutí stát se letcem. V následujících měsících prodělal ve východním Slovensku praktický výcvik u minometné čtyř technické roty a pak u horského pěšího pluku, který mu vynesl body pro povýšení na četaře aspiranta. 1. září 1933 byl přijat na dvouletou Vojenskou akademii. První ročník, jenž byl zaměřený všeobecně vojensky, absolvoval v Hranicích na Moravě, druhý ročník specializovaný na letectvo však vystudoval v Prostějově. Ačkoliv zde byl letecký výcvik tvrdý, velitelé byli přísní a obávaní, vzpomínal František na tuto dobu v dobrém. *Puntičkařili na kázni a pořádku s větším důrazem než jejich kolegové v Hranicích. Je třeba přiznat, že jejich metody držet nás pevně na uzdě přinesly velmi dobrý výsledek.¹²*

František Fajtl poprvé vzlétl 19. srpna 1934 na školním jednomotorovém dvojplošníku typu Šmolík Š-218-Komárek. Ovšem již z počátku následujícího roku, konkrétně 26. března 1935, prožil své první drama. Prováděl výškový let na E-41 do tří tisíc metrů. Let byl zpočátku bezproblémový, avšak při sestupu prasklo olejové potrubí a stříkající ricínový olej znemožnil Františkovi výhled. Byl naprosto všude, na skle, v jeho obličejí, proto se v zoufalství rozhodl pro nouzové přistání. V poslední fázi vypnul motor a podařilo se mu šťastně dosednout. Tato událost ho ale neodradila od jeho přesvědčení stát se pilotem. Po nalétání 72 hodin, obdržel titul pilot-letec, jenž představoval jakési uznání jeho schopností vykonávat samostatnou činnost u letky. K jeho slavnostnímu vyřazení z Vojenské akademie v Hranicích došlo dne 2. července 1935, kdy byl jmenován poručíkem letcem. Součástí vyřazení a jmenování byl i podpis závazku na setrvání v činné službě po dobu šesti roků. Byl odeslán do Olomouce. Na letišti Olomouc-Neředín

¹¹ FAJTL, F. *Z Donína do oblak. Vzpomínky válečného letce od dětství k odboji*. Praha: Ostrov, 2008. s. 54. ISBN: 978-80-86289-60-1 (váz.).

¹² FAJTL, F. *Z Donína do oblak. Vzpomínky válečného letce od dětství k odboji*. Praha: Ostrov, 2008. s. 64. ISBN: 978-80-86289-60-1 (váz.).

se podrobil přezkoušení schopností u plukovní cvičné letky, začal sloužit u 2. leteckého pluku dr. Edvarda Beneše. Jelikož projevil dobré organizační schopnosti a zvládal i administrativu, stal se 19. října 1936 pobočником velitele I/2. peruti a 1. dubna 1938 dokonce prvním důstojníkem, tj. zástupcem velitele 5/2. letky. Vyržel zde s přestávkami až do června 1938, kdy se mu splnil jeho sen a byl poslán do stíhacího výcviku na letiště Stichovice u plumlovské přehrady, jak uvedl v knize *Vzpomínky na padlé kamarády*. V srpnu téhož roku byl převelen do Přerova k 63. zvědné letce, kde ho zastihl osudný 15. březen a radost z létání přerostla v obavy...

Českoslovenští letci za druhé světové války přísahali: „Jestliže by se stáhla mračna nad naší republikou, slibujeme, že vyplníme do posledního muže čestné poslání bojovníků, jak nám káže mužská čest...“¹³

Zánik a přeměnu republiky, již věrně a rád sloužil, na Protektorat Böhmen und Mähren považoval za státní, národní, a hlavně i za svou osobní potupu. V rádiu zaslechl hlášení, že v šest hodin dojde k obsazení české republiky německými vojsky, všechny pokusy o odpor budou brutálně potlačeny... František Fajtl byl vybrán vzhledem ke své znalosti německého jazyka, aby Němcům předal letouny a veškeré letkové hospodářství. V tu chvíli dle svých slov pocítil zlost a beznaděj, vše hezké, šťastné a drahé je najednou u konce. *Schoulil jsem se do svých myšlenek. Uvědomil jsem si, že po diktátu Hitlera a hrozném mnichovské zradě našimi spojenci jsem ještě pocítoval i jakousi naději. Srazili nás na kolena, ale na okleštěném území republiky jsme mohli jakžtakž svobodně žít a ještě létat. Dnes je však všemu konec.*¹⁴

Odpor nebyl možný a ani přípustný, proto svůj tichý nesouhlas vyjádřil alespoň v osobní přísaze:

„Sbohem, věrní kamarádi. Děkuji vám, že jste mi umožnili kouzlo mého povolání. Prohlašuji, že z této země prchnu, protože odmítám sloužit nepříteli. Přísahám, že budu vyhledávat příležitost, abych mu škodil.“¹⁵

A tato svá slova také splnil. Se svými devíti kamarády začali spřádat plány na odchod do exilu. Pomýšleli i na Anglii a Francii, ale nakonec se rozhodli pro Polsko. Jako nejbližší termín odchodu si určili červen. Po krátké dovolené u rodin uskutečnili

¹³ GAZDÍK, J. Hrdinové válečného nebe. *Mladá fronta Dnes*, 2006, roč. 17, č. 111, s. 8. ISSN: 1210-1168.

¹⁴ FAJTL, F. *Z Donína do oblak. Vzpomínky válečného letce od dětství k odboji*. Praha: Ostrov, 2008. s. 87. ISBN: 978-80-86289-60-1 (váz.).

¹⁵ FAJTL, F. *Z Donína do oblak. Vzpomínky válečného letce od dětství k odboji*. Praha: Ostrov, 2008. s. 92. ISBN: 978-80-86289-60-1 (váz.).

svůj plán. Rozdělili se na dvě skupinky, František Fajtl šel ve druhé. 11. června 1939 vyrazili v přestrojení za turisty s batohy na zádech do Rožnova. Úspěšně překročili hranici poblíž Velké Polomi. Polský četník je odvedl na stanici v Dolní Lomné, odtud putovali do Krakova, kde František vstoupil do československého odboje. Piloti chtěli původně působit v polské armádě, ale byli odmítnuti, proto vedení našeho zahraničního odboje domluvilo jejich přesun do Francie. *Protože však Francie v čase míru nemohla přijmout cizince do své pravidelné armády, bylo dohodnuto, že Čechoslováci podepíší závazek na pětiletou službu v Cizinecké legii. Francouzská strana však přislíbila, že v případě vypuknutí války bude tento jejich závazek zrušen a oni budou zařazeni do samostatné československé armády, o jejímž zřízení na francouzské půdě v případě války se nepochybovalo.*¹⁶

Polské velení později litovalo, že o naše vojáky dříve nejevilo zájem. Na poslední chvíli jim nabídlo vstup do vojenského letectva, avšak nabídku přijalo jen mizivé množství letců. František Fajtl mezi ně nepatřil, koncem července 1939, konkrétně 26. 7. v 17 hodin odpoledne, spolu s ostatními odplul do francouzského Calais. Plavilo se jich přibližně šedesát, včetně známého spisovatele plk. MUDr. Františka Langra, se kterým František ihned zapředel hovor na téma jeho knih a divadelních her. Celí zmožení dopluli do vytoužené Francie 31. července ve 2.15 hodin ráno a hned si kladli otázku, zda jim právě tato země přinese konečně možnost bojovat proti Němcům... Až do konce srpna dorazilo do Francie více než 500 československých letců.

¹⁶ RAJLICH J., REŽNÁ J. *Generál Fajtl: slovem historika, rodiny a objektivem fotografů*. Cheb: Svět křídél, 2012. s. 92. ISBN: 978-80-87567-12-8 (váz.).

1.2 František Fajtl v cizinecké legii v bitvě o Francii

Skupinka našich letců se brzy dostala do kasáren Le Dugny u letiště Le Bourget, kde všichni jejich vstup do francouzské cizinecké legie s nadšením vítali. Také došlo k jejich povýšení. Podle dohod obou stran se navíc z důstojníků stali seržanti, což se týkalo právě poručíka Františka Fajtla. Dokonce byl povýšen i na nadporučíka, ovšem později mu byla jeho hodnost vrácena. Po podpisu pětiletého závazku ho měla čekat cesta do Francouzské severní Afriky, ovšem mezitím vypukla válka a z jeho odjezdu sešlo.

Počátek 2. světové války naši letci paradoxně pro Francouze vítali s nadšením. *Věřili jsme, že v ní dostaneme příležitost k účtování s nepřítelem, že přijde doba, která učiní konec ponižujícímu pocitu, že po strašném úderu pod pás jsme stále odpočítáváni. Postaví nás se zbraní v ruce proti zlu a násilí a rozhodne jednoznačně v náš prospěch.*¹⁷

*„Největší naděje tady byla, a to nemohli Francouzi pochopit – my jsme se těšili na válku! Protože když přijde válka, tak jsme letci, budeme bojovat. Jednak je to důležité proto, že jsme se cítili jako vlastenci – chtěli jsme bojovat za samostatnost, nenáviděli jsme Hitlera a tu jejich bandu.“*¹⁸

Ještě v říjnu téhož roku byl František odeslán do Avordu. Zde byl přeškolen na francouzské bombardovací letouny. Počátkem roku 1940, konkrétně od 16. ledna 1940, na něj čekal ještě stíhací výcvik, ten se však již uskutečnil v Chartres, neboť Francie potřebovala více stíhačů. Zde se také dočkal navrácení své původní hodnosti a zároveň byl 1. května 1940 povýšen na poručíka letectva.

K jeho radosti, i všech ostatních čs. letců, Francie po vypuknutí války dodržela svůj slib a jejich závazku ke službě v cizinecké legii je zprostila, avšak ke zřízení samostatných československých leteckých jednotek ve Francii již fakticky nedošlo. Samotné zřízení nebylo tak jednoduché a většina ustanovení dohody zůstala jen tzv. na papíře. Důvodem byla neustále vzrůstající hrozba německých vojsk, která vedla ke konečné kapitulaci Francie.

Opravdová válka pro Františka Fajtla začala až 27. května 1940, tedy dva týdny po zahájení německého Blitzkriegu, kdy byl v čele tříčlenného roje odeslán na frontu a stal

¹⁷ FAJTL, F. *Dva údery pod pás*. Praha: Dita, 1993. s. 24. ISBN: 80-901214-4-6.

¹⁸ František Fajtl: Když přijde válka, tak jsme letci, budeme bojovat. *Lidovky.cz* [online]. [vid. 2018-10-28]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/osudy-20-stoleti/frantisek-fajtl-kdyz-prijde-valka-tak-jsme-letci-budeme-bojovat.A160805_121119_pribehy-20-stoleti_sij.

se příslušníkem *Groupe de Chasse III/9 (GC III/9)*. Zde se dostali přímo do největší válečné výhně a utrpěli značné ztráty. Přestože padlo mnoho Františkových kamarádů, nepřestával bojovat dál, ačkoliv již ve vzduchu byla cítit pachut' blížící se porážky.

I přes odpor francouzských pozemních vojsk se Němci brzy dostali přes Holandsko a Belgii do nitra Francie, ta začala ustupovat a stejný pokyn dostali i letci, na které ještě zbyly letouny, tedy i František Fajtl. Po útoku německých stíhačů se museli evakuovat jižním směrem. Na letišti Ussel se spojili se stíhací letkou *Groupe de Chasse I/6* a společně se 19. června dostali až do Bergeraku. Zde však museli zanechat své letouny, byli vyvázáni z francouzských služeb a byli nuceni postupovat dále na vlastní pěst. Shodou okolností se právě zde František Fajtl patrně poprvé setkal s britskými letci, po jejichž boku následně tři a půl roku bojoval.

František Fajtl na toto období a kapitulaci vzpomíná se smíšenými pocity, sice o ně bylo ve francouzské cizinecké legii skvěle postaráno, avšak Němci měli lepší stroje, Francouzi neměli radarový systém, a hlavně prý ve francouzském velení panoval chaos. *Nevyznali jsme se v samotném systému odesílání stíhacích pilotů do pole a velmi jsme se divili, že mnohdy se dávala přednost mladým před staršími a zkušenějšími piloty. Bylo to snad proto, že Francouzi, od vrchního velení až po nejnižší velitele, stále doufali, že podivně klidné válčení na západní frontě vydrží až do nekonečna.¹⁹ Přeškolování a výcvik pokračovaly nesmírně pomalu, a proto mnozí naši piloti i další létající personál bojování na frontě stihli jenom v omezené míře. Přesto za krátkou dobu, vlastně od 10. května 1940 do kapitulace Francie 24. června dosáhli vynikajících výsledků.²⁰*

Z Bergeraku se narychlo získaným nákladním automobilem dostali se do přístavu Port Vendres, kde se to utečenci jen hemžilo. Jelikož Francouzi před dvěma dny podepsali příměří, nechtěli již do přístavu vpustit žádnou loď. Františku Fajtlovi se však díky jeho překladatelské schopnosti podařilo s pomocí kpt. Kulhánka přesvědčit kapitána kotvící britské válečné lodi, aby letci mohli odplout, jinak by je ve Francii čekalo zajetí. A tak se v průběhu 24. června téměř 250 československých letců nalodilo na paluby lodí *General Chanzy* a *Apapa*. Celý přesun československých letců z Francie, přes severoafrický Oran a Gibraltar skončil 12. července 1940 v Liverpoolu, kde byli Angličany radostně přivítáni, a to hned ze dvou důvodů: 1. podařilo se jim ve zdraví utéct

¹⁹ FAJTL, F. *Vzpomínky na padlé kamarády*. Praha: Horizont, 1991. s. 10. ISBN: 80-7012-052-5.

²⁰ FAJTL, F. *Dva údery pod pás*. Praha: Dita, 1993. s. 24. ISBN: 80-901214-4-6.

z Francie, 2. viděli v jejich příjezdu toužebně očekávanou pomoc, když zůstali proti nacistům sami jediní.

1.3 Působení v RAF

Po rychlém pádu Francie se tedy cílem čs. letců stala Velká Británie. Adolf Hitler původně na invazi Anglie vůbec nepomýšlel, chtěl se vyvarovat války na dvou frontách a zároveň očekával, že po pádu Francie nezbude Velké Británii nic jiného než uzavřít příměří. Promeškal tak příležitost nejvhodnější doby útoku, kdy se britská armáda teprve vzpamatovávala z těžké porážky na kontinentě. Britská vláda toho využila, 25. října 1940 byla mezi Československem a VB uzavřena smlouva, podle níž byli čs. letci po dobu trvání války přiděleni ke Královskému letectvu (RAF) – Royal Air Force. Na rozdíl od Francie byl postoj Velké Británie k válce úplně jiný. Ačkoliv stála oproti přesile nepřítelů sama, odmítla s ním jednat o příměří. František Fajtl, jak již bylo řečeno, plynule ovládal angličtinu, němčinu, francouzštinu a později i ruštinu, nadto měl potřebné zkušenosti z bojů na Francii, proto jeho začlenění do RAF dne 2. srpna 1940 bylo jednoduché. Zde prodělal zkrácený výcvik na stíhačkách Hawker Hurricane, podílel se na zneškodnění tří německých bombardovacích dornierů a spolu s dalšími bezmála devadesáti Čechoslováky, Brity, Poláky, a i piloty dalších národností se zasloužil o vybojování nejslavnější letecké bitvy 2. světové války, bitvy o Británii. V této souvislosti získal své první vyznamenání, Československou medaili Za chrabrost. Jelikož zde Němci tuto bitvu prohráli, přesunuli svoji pozornost na Sovětský svaz, ačkoliv původně se Hitler se Stalinem uzavřeli pakt přátelství.

Již 10. května 1940 byla v Cattericku vedle bombardovacích, dvou stíhacích a posléze i jedné letky noční stíhací perute vytvořena další československá stíhací peruť. Do ní byla převelena většina čs. letců, mezi nimi byl, po prvních osmi měsících, které strávil u britských jednotek, i František Fajtl, a dostala název 313. československá stíhací peruť RAF. Nikomu z nich se tam původně nechtělo. *Byli jsme spokojeni a šťastni. Mohli jsme si přát něco lepšího? A do takové pohody přišel telegram nařizující naše okamžité přeložení k nově se tvořící jednotce, československé 313. stíhací peruti. Nechtělo se nám odtud, byli jsme rozkazem rozladěni. Zase začínat a kdo ví, kdy se dostaneme*

do operací...²¹ Své zkušenosti a zážitky z tohoto období sepsal v knize *Létal jsem s Třistatřináctkou*. K jejich konečnému přeložení došlo 27. května 1941 a již následující den začal být František Fajtl přeškolen z hurricanu na spitfire. Tyto stíhačky si Františka získaly hned od začátku, byly rychlejší, citlivější a všeobecně lépe ovladatelné, proto na sebe další Fajtlovy úspěchy nenechaly dlouho čekat. *Nescházelo totiž mnoho a již v červenci 1941 se František Fajtl stal velitelem letky u britské jednotky. Když totiž v noci z 16. července 1941 zahynul F/Lt Antonín Velebnovský, velitel československé A-letky u známé a proslulé britské 1. peruti (Používala Hurricany Mk.IIB/IIC), hledala se za něj náhrada. Vzhledem k tomu, že Fajtl uměl dobře anglicky, padla volba na něj. Ačkoli se mu tak nabízel služební vzestup, zpátky na Hurricany se mu nechtělo – zvláště když už létal u 313. peruti, vyzbrojené Spitfiry. V této souvislosti se uvažovalo i o F/Lt Stanislavovi Fejfarovi, jenž sice měl také dostatek zkušeností s Hurricany, ale uměl anglicky hůře, což by jej u britské „Jedničky“ handicapovalo. Ani on však nechtěl. Nakonec se situace urovnala tak, že oba zůstali u „Třistatřináctky“ – Fejfar se stal velitelem B-letky u 313. peruti a Fajtl zůstal jako řadový pilot a velitel roje.*²²

1. července 1941 byla „Třistatřináctka“ přesunuta z Cattericku na letiště Leconfield a následně, tedy 26. srpna, na letiště Portreath. Odtud měla pět dní nato podniknout svůj první sweep²³, ovšem nepřátelské letouny se neobjevily, tudíž první sweep byla neúspěšná, další byly již zdařilejší. Ty 313. peruť uskutečňovala do listopadu 1941, poté musela ve své útočné aktivitě kvůli nepříznivému počasí ustát. V této době byla již 313. stíhací peruť plně pod československým vedením a byla pověřována britským velením těmi nejtěžšími úkoly. Nutno podotknouti, že Němci považovali bojující příslušníky protektorátu Čechy a Morava za zrádce. Pokud by padli do zajetí, podlehli by hrdelnímu soudu. Avšak ani jeden československý letec se této hrozby nezalekl, neustále podnikali výboje proti nepřátelským letcům. Ještě v dubnu 1942 se Fajtl spolu s několika piloty 313. perute podílel na poškození a sestřelení dvou Messerschmittů Bf 10. Díky skvělým výsledkům se ještě v tomto měsíci stal jako první Čechoslovák velitelem perute složené převážně z britských pilotů. „*Tím se mu dostalo zdaleka největšího uznání. Šlo o*

²¹ FAJTL, F. *Létal jsem s Třistatřináctkou*. Praha: Naše vojsko, 1991, s. 11. ISBN: 80-206-0144-9.

²² RAJLICH J., REŽNÁ J. *Generál Fajtl: slovem historika, rodiny a objektivem fotografů*. Cheb: Svět křídel, 2012, s. 191-192. ISBN: 978-80-87567-12-8 (váz.).

²³ sweep – z angl. – zametat – tímto termínem byl mezi letci RAF označen každý stíhací let za kanál La Manche. Úkolem stíhačů bylo vymést z nebe veškeré „smetí“, tj. nebezpečnou Luftwaffe – Messerschmitty Me 109 a FockeWulfy Fw 190.

122. *stíhací perut' nazvanou City of Bombay*.²⁴ Také jako jediný stíhač měl povoleno nosit plnovous (František Fajtl je téměř na všech fotkách zvěčněn se svými typickými vousy.) Ve Velké Británii bylo nepsaným pravidlem denně se holit, povolen byl maximálně knírek, jelikož však měl František problém se zarůstáním vousů, byla mu ze zdravotních důvodů udělena výjimka.

1.4 Až na pokraji sil – Sestřelen

Ačkoliv byl František Fajtl výborným letcem, 5. květen 1942 se pro něj stal osudným, na dlouhé měsíce přerušil jeho bojovou činnost, ve kterých si sáhl až na samotné dno. Do této doby byl jeho stroj vážněji zasažen pouze jednou, jinak se ho vždy drželo štěstí. Stalo se to 1. dubna 1942, kdy na ně čtveřice německých stíhačů zaútočila a František kvůli porouchané radiostanici neslyšel výstrahu. Nepřátelské kulky vnikly do zásobníku s kanónovým střelivem a jedna zasáhla roznětku jednoho z granátů. František Fajtl si zasaženou nábojnici schoval na památku.

5. května 1942 měl být proveden útok na Lille, průmyslové město v severní Francii. Tento cíl byl neoblíbený, byl příliš daleko a spitfiry neměly přídavné nádrže, stačilo se v souboji několikrát otočit a benzín již sotva stačil na návrat ke břehům Anglie, a hlavně byla nad Lille vždy silná protiletcecká obrana. František Fajtl se již před útokem cítil nespůj, ve velkém sále, kde jim byly zadávány vojenské operace, měl každý své místo. Na jeho židli v levé polovině první řady často sedával kpt. Fejfar, ale ten respektoval jeho přání a vždy mu ji uvolnil. Nyní tam však seděl jakýsi Angličan a Fajtl se mu styděl říci, že ta židle je jeho talisman...

Pozdě dopoledne se začal nálet na seřadovací nádraží v Lille, stíhači měli za úkol nalákat na sebe německé stíhačky, ničit je ve vzduchu a chránit bombardovací svaz. Ovšem jejich taktika byla již známa, a to se stalo pro Františka osudným. Ačkoliv se statečně bránil, jeho spitfire byl zasažen. Ránu mu zasadil Němec Arthur Beese (1916 – 1944, jeho život byl ukončen v souboji s americkým pilotem). Ačkoliv při tomto útoku málem přišel o život, přesto však později na tento okamžik bez náznaku trpkosti

²⁴ KAVKA, M., DANĀ, O. Další letecká legenda odešla, zemřel generál Fajtl. *Právo*, 2006, roč. 16, č. 232, s. 5. ISSN: 1211-2119.

zavzpomínal: „*Nemám rád ty nesmysly, že Němci prý byli špatnými necvičenými letci. Šlo o výborné a odvážné piloty a jejich stroje byly obvykle výkonnější než naše.*“²⁵ Ovšem setkat se s rodinou tohoto Němce odmítal. Jeho dcera Jitka Režná vypátrala, že syn onoho německého pilota, Christian Beese žije v St. Omer, nedaleko místa sestřelu, toužila se s ním setkat a něco se o něm dozvědět. „*Já bych takové setkání nevyhledával, ale jestli chceš, Jitko, udělej to. Lidem, proti nimž jsem bojoval, mohu odpustit, ale kamarádit se s nimi ne. To můžete až vy – naše děti,*“²⁶ odvětil Fr. Fajtl, když se ho zeptala na názor.

Naštěstí se mu s hořícím strojem podařilo nouzově přistát do oranice, nádrž nevybuchla a on tak mohl započít svou více než tříměsíční nebezpečnou cestu zpět do Anglie. (*Zůstává určitým paradoxem, že při všech svých dosavadních válečných dobrodružstvích nebyl ani jednou vážněji raněn. Ve zdraví přečkal bombardování a ostřelování vlastního letiště kdysi ve Francii. Vyvázl z nouzových přistání, bez škrábnutí přestál i kolizi ve vzduchu, nic se mu nestalo ani tehdy, když byl jeho stroj v boji poškozen či dokonce sestřelen. Zdá se, že nebe pro něj bylo bezpečnější, než pevná zem. Nejprve na podzim 1940, za Bitvy o Británii si poranil levý kolenní kloub. Po vyhlášení poplachu tehdy nasedal do nahozeného Hurricana natolik vehementně, že sklouzl a udeřil se o ocelovou hranu kabiny do kolena. Sice vyjekl bolestí, ale zatnul zuby a odstartoval, aby splnil úkol. Po přistání se nemocným nehlásil. Léčil se na ubikaci sám obklady, dokud bolesti po několika týdnech neustoupily. Když o bezmála dva roky později přecházel Pyreneje, spadl ze skály a pohmoždil si totéž levé koleno znovu. Hybnost kolena se sice zhoršila, ale byl mladý a mávnul nad vším rukou. Potíže začal mít až po letech. Mimo jiné i v důsledku dalšího „incidentu“ ...²⁷ Také svůj třetí válečný úraz neutrpěl v oblacích. 23. února 1945 se spolu s dalšími sedmi letci 1. pluku přesouval automobilem mezi Przemyslem a Krościenkem, řidič na zledovatělé silnici nezvládl řízení a dostal smyk. František Fajtl nečekal, až se auto zřítí ze strmého svahu a vyskočil ven. Tímto si však přivodil vážné zranění, pohmožděné pravé koleno a prasklinu pánevní kosti. V důsledku toho byl více než dvacet dní upoután na lůžko.)*

²⁵ GAZDÍK, J. Legendární stíhač Fajtl věděl o rodině Němce, jenž ho sestřelil. *Mladá fronta Dnes*, 2012, roč. 23, č. 106, s. 3. ISSN: 1210-1168.

²⁶ Tamtéž

²⁷ RAJLICH J., REŽNÁ J. *Generál Fajtl: slovem historika, rodiny a objektivem fotografů*. Cheb: Svět křídel, 2012. s. 663-664. ISBN: 978-80-87567-12-8 (váz.).

Němečtí vojáci jej obklíčili, ale Fajtlovi se podařilo uniknout, vydal se na jih napříč okupovanou a neokupovanou Francií a frankistickým Španělskem až do britského Gibraltar. Návrat se mu zdařil hlavně díky nezištné a nezbytné pomoci francouzských civilistů. Ovšem důležitou roli sehrála také jeho dobrá fyzická i psychická kondice, důvtip, a hlavně pevné odhodlání nedostat se Němcům do rukou. Do karet mu také hrál jeho vzhled, vzezřením připomínal místního Francouze, a znalost francouzského jazyka. Cestou se mu podařilo několikrát vyvážnout z nebezpečí, dokonce byl i dlouhé týdny uvězněn ve věznicích i internačních táborech chudého Španělska. Španělé sice proklamovali neutralitu, ale přesto byl „zavřen“ do sběrného tábora pro spojenecké vojáky v Mirandě de Ebro. Až teprve na zásah britského konzula v Madridu byl jako „Major Frank Fattle“, za něhož se vydával, osvobozen. Popis jeho cesty bude detailněji rozpracován v kapitole 2. V noci z 20. na 21. odletěl z Gibraltar do Anglie, což byl ten nejkrásnější dárek k jeho třicátým narozeninám, které oslavil na palubě bombardéru. Byl opět mezi svými, chyběl pouze kamarád Stanislav Fejfar, *který se nevrátil ze stíhacího letu, při němž chtěl „pomstít zrátu Franty Fajtla...“*, jak zapsal předtím do svého deníku.²⁸

*Něco podobného (útěk před nacisty) se povedlo jen třem československým pilotům: Jozefu Menšíkovi, Rudolfo Ptáčkovi a právě Fajtlovi.*²⁹

Ačkoliv se jednalo o velmi náročnou cestu, přesto na ni vzpomínal s úsměvem na rtech: *„No, po návratu... My jsme se tak zpili! A hlavně mě opili, oni věděli, že já nerad piju a moc nevydržím... Ale to byla taková pijatika... No radost, že jo, že jsem zachráněnej. Musel jsem se podepsat na strop, tam byl jejich takovej hotýlek, kam chodila ta 310. skvadrona. To bylo snad jediný, kdy jsem byl opilej, v té válce. Měl jsem důvod, že jo, k radosti.“*³⁰

²⁸ KOUKAL, P. Hrdinství je skromné. *Revue Teplice*, 1987, roč. 19, č. 8, s. 13. ISSN: 0231-6366.

²⁹ RAJLICH, J. Hrdina příběhů, které nevymyslíte. [rozhovor] Rozmlouval Jan Gazdík. *Mladá fronta Dnes*, 2012, roč. 23, č. 192, s. 12. ISSN: 1210-1168.

³⁰ *Paměť národa* [online]. [vid. 2020-04-05]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/fajtl-frantisek-20030528-0>.

Ani tato zkušenost ho však neodradila od létání a bojování. Ihned po návratu do Anglie chtěl opět začít bojovat a velet, avšak musel se nejdříve řádně zotavit, a hlavně pro něj zatím nebyla žádná čs. stíhací peruč „volná“. Musel tedy vykonávat práci převážně administrativního charakteru, stal se československým styčným důstojníkem na velitelství stíhacího letectva, a nakonec i druhým velitelem RAF v Churchstantonu. Jednalo se o funkce vysoké, avšak Františka zcela nenaplňovaly, nebyly totiž bojové, toužil zase vodit piloty do boje. V září 1943 se Jaroslav Himr, velitel 313. československé stíhací peruč RAF, nevrátil z boje, František tak mohl nastoupit na jeho místo a tím se, sice poněkud smutně, splnilo jeho přání. Určitý paradox nastal s udělováním jeho hodnosti, po návratu ze Španělska bych povýšen do československé hodnosti štábního kapitána, ovšem tato hodnost v britské armádě neodpovídala jeho funkčnímu zařazení, jakožto druhý velitel RAF v Churchstantonu získal hodnost podplukovník, kterou ztratil poté, co nastoupil na místo velitele 313. československé stíhací peruč, a stal se „jen“ majorem (Squadron Leader). Jeho degradace mu nikterak nevadila, naopak byl šťastný, takhle si představoval svou budoucnost, uvedl v díle *Létal jsem s Třistatřináctkou*. Na této pozici působil do 15. ledna 1944, tedy do té doby, než se měl stát velitelem první československé letecké jednotky v Sovětském svazu.

1.5 1. československý samostatný stíhací pluk

Již od léta 1941, tedy od doby, kdy Sovětský svaz vstoupil do války s Německem se objevily první snahy o vytvoření čs. letecké jednotky na území SSSR, ty však byly z mnoha důvodů na dlouhou dobu odsunuty. Až teprve koncem roku 1943 došlo mezi sovětskou stranou a londýnskou exilovou vládou k dohodě. Mělo být přesunuto 20 zkušených stíhačů, dobrovolníků, jejichž velitelem se měl stát právě František Fajtl. Stíhači měli mnoho důvodů, proč chtěli být přesunuti, ovšem hlavní důvod byl prostý, bylo jim jasné, že z východu se dostanou dříve domů, jak uvedl František Loucký v díle *Zůstal jsem sám... Vzpomínky z války*. Fajtl se však neloučil s lehkým srdcem. „*Jménem všech pilotů, kteří právě opouštějí Royal Air Force, bych Vám rád vyjádřil své upřímné díky za vše, co nám bylo poskytnuto Vaší vynikající organizací. Létali jsme v RAF téměř čtyři roky a nezapomeneme na krásné časy, které jsme zde strávili ve vzduchu i na zemi.*

Chování a vystupování Vašich podřízených a způsob, jakým bojují proti nepříteli, nikdy nevyimzí z našich hlav, tím méně z našich srdcí. Jsme hrdi, že se nám dostalo možnosti být členy úspěšného bojového týmu RAF v těžkých dnech roku 1940 a ve šťastnějších dobách, když jsme létali bok po boku s britskými a spojeneckými letci nad územím okupovaným nepřítelem. Chápu nyní, že Němci po první světové válce mluvili o britských letcích jako o jedněch z nejlepších, a jsem si jist, že svůj názor nezmění ani po této válce...

(...)

Odjíždíme, abychom pokračovali v boji proti našemu společnému nepříteli bok po boku se statečnými ruskými stíhači a upřímně si přejeme, aby tyto dvě mocné a oporu poskytující země brzo vítězně zakončily válku a v souladu se všemi spojenci stvořily mír trvající na věky.³¹

21. února 1944 se vydali na téměř třináct tisíc kilometrů dlouhý přesun a 2. dubna 1944 přistála skupina se štábním kapitánem Františkem Fajtlem v čele v Moskvě, kde pobyla jen nezbytně nutnou dobu. Poté prodělali českoslovenští letci teoretický i praktický výcvik na sovětské letecké technice, procvičovali ruštinu, začali létat a ze 128. československé samostatné letecké perutě se tak stal pod velením škpt. Fr. Fajtla 1. československý samostatný letecký pluk, doplněný slovenskými piloty, dezertéry (Němci je začali podezřívát, že se vyhýbají střetnutím se sovětskými letci, proto raději předstírali vlastní sestřelení a uprchli za sovětské linie.), kteří jim poskytli cenné informace o Messerschmittech. Tato nově vzniklá jednotka se v SSSR velmi osvědčila, převyšovala tehdejší sovětský průměr, a dokonce ve vzdušných bojích s Luftwaffe nebyla ani jednou poražena.

Čs. letci se toužili ve válce angažovat co nejvíce, 20. července 1944 byli přesunuti blíže frontě, ovšem do pořádné skutečné akce se dostali až na samém sklonku srpna a začátku září, kdy na Slovensku vypuklo protiněmecké povstání. Povstalci požádali SSSR o pomoc a ten rozhodl o nasazení 1. československého samostatného leteckého pluku. František Fajtl měl za úkol nejdříve prověřit terén, na což se již velmi těšil. Jako základnu pluku zvolil louku u obce Zolná, tam bylo možno letouny dobře ukrýt, na letišti Tri Duby totiž neustále podnikala nálety Luftwaffe. 17. září 1944 zde přistál celý pluk, pisatel válečného deníku 1. letky tento okamžik zaznamenal slovy: „*Stojíme na půdě naší*

³¹ FAJTL, F. *Létal jsem s Třistatřináctkou*. Praha: Naše vojsko, 1991, s. 229-230. ISBN: 80-206-0144-9.

vlasti s pevným rozhodnutím očistit ji od nepřátel.“³² I Fr. Fajtl na tento okamžik, na toto datum, které je slaveno jako Den československého letectva zavzpomínal ve své knize První doma.

Během čtyřadvaceti hodin byli v plné pohotovosti a začali plánovat útok na německou základnu Luftwaffe v Piešťanech, který Václav Šorel ve své knize *Generál Fajtl: Unikátní pocta československému hrdinovi* znázornil také formou komiksu. Ten se odehrál již 18. září 1944, Němci byli zaskočeni, teprve ke konci bojové akce se zmohli na marný odpor. *Lavočky tak mohly všech 30-40 německých letadel ještě na zemi rozbombardovat a zapálit.*³³ Boje pokračovaly, první československý samostatný pluk zde slavil úspěchy (i přes několik ztrát), ovšem německé jednotky se i přesto dostávaly víc a víc na povstalecké území, až se dostaly k Banské Bystrici a Zvolenu. Jelikož se tak čs. letci dostali do přímého ohrožení a také počasí jim v dalších bojích příliš nepřálo, zavelel Fr. Fajtl dne 25. října 1944 k přeletu zpět na sovětské území. (*„Potom museli bojovníci povstání ustoupit pod tlakem přesily do hor. Došlo i na nás. Poškozené stroje jsme zničili, se zdravými jsme znovu přelétli frontu. Bylo nám smutno, i když jsme věděli, že se blíží konečné vítězství. Naši náladě odpovídalo tenkrát i počasí. Mraky sahaly až na zem...“*)³⁴ Slovenské národní povstání tak bylo poraženo.

František Fajtl se snažil i s ostatními piloty co nejrychleji vrátit na frontu. To se ovšem z politických a organizačních důvodů zkomplikovalo, moskevské vedení v čele s Gottwaldem chtělo vytvořit jednotku větší než pluk, tzv. smíšenou leteckou divizi (tj. dva stíhací pluky a jeden bitevní). Do funkce velitele byl 28. října jmenován pplk. Ludvík Budín. Jelikož 1. pluk Fr. Fajtla utrpěl na Slovensku notné ztráty, bylo nutné doplnit jeho početní stavy. 1. prosince 1944 přišly k 1. pluku posily, ovšem jednalo se o piloty, kteří teprve nedávno dokončili leteckou školu, proto museli být pod vedením Fr. Fajtla ještě řádně vycvičeni. Fajtl z toho příliš nadšen nebyl, preferoval samostatné pluky, jejichž výstavba byla rychlejší. Nadto letci toužili již bojovat. O Československé smíšené letecké divizi tak tedy můžeme začít mluvit až od začátku roku 1945. Fr. Fajtl se

³² VÚA-VHA, 1. ČSSLD, sign. 62/8/6/6. Válečný deník 1. peruti 1. čs. slp. In: RAJLICH J., REŽNÁ J. *Generál Fajtl: slovem historika, rodiny a objektivem fotografů*. Cheb: Svět křídel, 2012. s. 432. ISBN: 978-80-87567-12-8 (váz.).

³³ VOCEL, J. Zůstaly už jen vzpomínky. [Dopisy čtenářů.]. *Haló noviny*, 1998, roč. 8, sv. 5, s. 10. ISSN: 1210-1494.

³⁴ HAVLÍČEK, V. Čtyřicet dnů. *Rudé právo*, 1974, roč. 54, č. 230, s. 3. ISSN: 0032-6569.

měl stát velitelem všech čs. letců v Přemyšlu, ale nakonec z toho sešlo. 1. čs. stíhací letecký pluk byl v Sovětském svazu několikrát vyznamenán, např. 19. února 1945 byl poctěn Československým válečným křížem 1939, a po válce mjr. Fajtl spolu s dalšími piloty získal sovětskou medaili *Za vítězství nad Německem*.

Blížil se konec války, boje pod náporem sovětských vojsk se přesunuly na československé území a s nimi i Smíšená letecká divize (a to ve dnech 7. a 11. dubna 1945), která se zúčastnila osvobození Ostravska. Zde se mjr. Fajtl v květnu 1945 dozvěděl o pražském povstání a ihned chtěl odletět se svou skupinou Praze pomoci, avšak sovětské vedení to vzhledem k nepříznivému počasí a relativně velké vzdálenosti od mateřského letiště k hlavnímu městu odmítlo. Situace se však i tak vyvíjela příznivě a Německo 8. května 1945 kapitulovalo. Smíšená letecká divize se mohla 10. května přesunout na letiště Albrechticky, odtud 14. května pokračovala do Prahy, kde se 1. stíhací pluk 17. května zúčastnil slavnostní přehlídky 1. československého armádního sboru. Již o dva týdny později se konala na letišti Praha-Letňany slavnostní přehlídka, během které pronesl prezident dr. Edvard Beneš projev.

„Pane veliteli letectva, pane veliteli letecké divize, důstojníci a vojáci československého letectva!

Dekoroval jsem právě jménem Československé republiky prapor první letecké divize a řadu našich letců, důstojníků a vojáků.

Víte, co tento akt, tento slavnostní akt znamená. Znamená vysoké uznání za všechnu vaši minulou válečnou činnost a znamená projev důvěry do budoucna v budoucí vaši práci. Uznání za minulost: to znamená, že tím chceme projevit, že vedle letců z Anglie, osvědčili jste se svou bojovou odhodlaností, svým bojovým uměním a svou statečností na východní frontě v rámci Rudé armády, kde jste konali vzorně svoji povinnost.

Projev důvěry pro budoucnost: to znamená, že budete spolu s letci z Anglie základem našeho letectva a že tento velký úkol, který před vámi je, vykonáte dobře a že dokonale vyplníte všechny naše naděje a očekávání. Je to veliký úkol, který na vás čeká, ale já ve vás věřím. Jedním slovem, dnešní den a dnešní akt znamená, že chováme všichni naprostou důvěru ve zdar vašeho poslání...

Děkuji vám za všechnu vaši dosavadní činnost na východní frontě a děkuji vám zejména za to, co jste vykonali v posledních nedělích při osvobozovací akci v okolí

*Moravské Ostravy. Děkuje vám, provolávám první letecké divizi a veškerému našemu letectvu naše bojové „Nazdar“!*³⁵

1.6 Vzpomínky na „úderý pod pás“

Ačkoliv František Fajtl přispěl k osvobození Československa a porážení nacistického Německa, nevyhnul se úderům pod pás. První již měl za sebou, bolestné bezmocné předávání letiště Němcům v roce 1939, a druhý úder na sebe také nenechal dlouho čekat.

Po válce se František vrátil domů, setkal se s oběma rodiči i se sestrami, navštívil své učitele a spolužáky z perucké měšťanky, pana učitele Chládku nevyjímaje. Při této příležitosti se opět setkal se svojí budoucí manželkou. Hana a František se spolu začali scházet a zhruba po třičtvrtě roce ji náš hrdina požádal o ruku. Hana v té době studovala francouzštinu a ruštinu na jazykovědné škole v Praze, poté přešla na pedagogickou fakultu, která se nově otevřela. Bylo jí pouhých jedenadvacet let, rodiče chtěli, aby školu nejdříve dokončila, ale František pronesl, že ženu vždycky uživit dokáže.

Svatba proběhla 14. 8. 1947, ovšem Hana Fajtlová na tento den nemohla vzpomínat jako na jeden z nejšťastnějších dnů svého života. Týden před vytouženou svatbou měli velkou dopravní nehodu, do cesty jim vběhl pes a oni se otočili přes svodidla a zůstali v poli obrácení na střechu. Nejhůře to odnesla právě maminka Hany, která v den svatby musela zůstat v nemocnici a následky jí zůstaly až do smrti. Původně chtěli svatbu zrušit, avšak Františkova maminka byla velmi pověřčivá a věřila, že zrušená svatba přináší neštěstí.

František Fajtl absolvoval Vysokou školu válečnou v Praze a jakožto podplukovník generálního štábu se stal lektorem letectva na této škole, k tomu prováděl pravidelné udržovací noční lety. Zde přednášel studentům, což také nejspíše rozhodlo o jeho dalším

³⁵ Konali jste vzorně svoji povinnost. President republiky dr. Edvard Beneš k první československé smíšené divizi (1. června 1945). In. Vojáci druhého odboje. ČSOL, Praha 1947, s. 115; *President Beneš letcům*. Rozlet, I, č. 2/1945 (1. srpen 1945), s.5. In. RAJLICH J., REŽNÁ J. *Generál Fajtl: slovem historika, rodiny a objektivem fotografů*. Cheb: Svět křídel, 2012. s. 702. ISBN: 978-80-87567-12-8 (váz.).

osudu, jak později zavzpomínal. „S plukovníkem Pernikářem jsme tam přednášeli letectvo. Museli jsme dávat přednost doktríně východní, přestože posluchači přímo prahli po zkušenostech a zážitcích ze západu. Když jsme žákům vyhověli, politrukové, přísluhovači i špiclové z řad posluchačů to viděli neradi. Jistě i to přispělo k tomu, že jsme byli ze školy s Pernikářem posláni pryč a propuštěni z armády...³⁶ Několik jeho kolegů mu radilo, aby v zájmu své další armádní kariéry vstoupil do KSČ. Rozhodování to nebylo jednoduché, manželka čekala jejich první dítě, proto nakonec 26. května 1948 podal přihlášku a stal se tzv. kandidátem.

Vše se zdálo být „zalito slunkem“, 18. srpna 1948 se jim narodila první dcera, ovšem pak nastalo rozčarování. Nikdo nečekal, že naši zahraniční vojáci budou za své zásluhy tak tvrdě perzekvováni. *Brzy po válce jsme zaznamenávali politický tlak z východu. Stále sílil a bylo jasné, že kdo se mu poddá, bude zvýhodněn, kdo půjde proti, bude zatracen. Lidé se začali třídit na kategorie povolných, vyčkávajících a opozičních.*³⁷ Většina našich zahraničních letců byla komunisty zbavena hodnosti a propuštěna z armády, mnohdy byli uvrženi do žaláře. Podobný osud čekal i Františka Fajtla. On, který bránil náš národ před nacistickým Německem, jehož rodiče byli za války zavřeni v koncentračním táboře ve Svatobořicích, jelikož jejich syn působil v Anglii v odboji, byl odeslán na vynucenou, tzv. zvláštní dovolenou (stalo se tak krátce předtím, než měl být povýšen na plukovníka generálního štábu), 1. května 1949 následovalo odeslání na dovolenou se základním platem a 1. listopadu 1949 byl poslán do výslužby. V tuto chvíli uvažoval o odchodu do exilu (jaké mnozí jeho kamarádi), avšak rodičům slíbil, že je již nikdy neopustí, proto tuto myšlenku zavrhl. Podařilo se mu sehnat si místo v archivu Národního technického muzea, v letecké sekci, avšak ani zde nenalezl klid. Již na začátku roku 1950 byl zatčen a odeslán do Tábora nucených prací na Mírově. To, že byl degradován z podplukovníka generálního štábu mimo službu na vojína v záloze, se dozvěděl teprve později.

Psal se 10. leden 1950. K rozbřesku toho dne jsem zaslechl zvonek. Byl jsem zvyklý brzo vstávat, nečinilo mi tedy potíže vylézt čile z postele a jít otevřít. Teprve cestou do předsíně mě napadlo, že je to přece jen hodně dřív než obvykle čas mého probuzení. Neměl jsem ve zvyku na jakémkoliv návštěvníkovi vyzvídat „kdo je“, a tak jsem klidně otevřel.

³⁶ FAJTL, F. *Dva údery pod pás*. Praha: Dita, 1993. s. 86. ISBN: 80-901214-4-6.

³⁷ FAJTL, F. *Dva údery pod pás*. Praha: Dita, 1993. s. 39. ISBN: 80-901214-4-6.

První můj pohled na návštěvníky mě přinutil počítat. Jeden, dva, byli celkem tři. Instinktivně jsem sjel očima na zem, kde se mihla noha zakončená hnědou botou, která zaklínila dveře.

„Co si přejete, pánové?“ probíral jsem se z překvapení, protože něco podobného jsem nečekal.

(...)

„Nejsem si vědom žádného trestného činu,“ bránil jsem se verbálně a spisovně. Vůbec mě nenapadlo odporovat jiným způsobem, neboť jsem si dobře uvědomil, s kým mám tu čest. Už od února roku 1948 občas zařadila černá ruka StB nebo SNB po svém. Ačkoliv usilovala provádět svou činnost supertajně, vycházely skutečnosti na povrch, dostaly se k sluchu lidem a šokovaly je. Nyní hrábla asi i po mně.

(...)

„Tak půjdem,“ řekl jeden, velitel té povedené trojky.

„Kam? Vždyť jste proti mně nic nenašli.“

„Jenom si něco u nás sepíšeme.“

„Tak dovolte, abych to zde trochu uklidil,“ a zamířil jsem do pokoje, kde v rohu u okna stála poloodstrojená vánoční borovice, rodinný betlém a kde se válely věci jimi rozházené i po podlaze.

„Není třeba. Za hodinu budete zpátky a potom budete mít času fůru.“

Ta hodina trvala sedmnáct měsíců a byla promarněna na hradě Mírově za katrem a zamřížovanými okny.³⁸

Tábory nucené práce představovaly jednu z forem perzekuce komunistické vlády, nebylo třeba jakéhokoli soudního řízení, osoba nemusela spáchat žádný trestný čin, stačilo pouhé podezření, že ho spáchat může (*Možné důvody pro přiřazení do TNP byly např. stýká se s cizinou...jeho sestra je rakouskou státní příslušnicí...nemá kladný poměr ke zřízení...poslouchá cizí rozhlas...nesouhlasil se znárodněním...šířil nepravdivé*

³⁸ FAJTL, F. *Dva údery pod pás*. Praha: Dita, 1993. s. 44-45. ISBN: 80-901214-4-6.

zprávy...majitel přepychové vily...³⁹⁾ Délka trestu se obvykle pohybovala od tří měsíců do dvou let.

Snad nejhorší na celé situaci bylo to, že Hana o „zmizení“ svého manžela nic nevěděla. Tou dobou pobývala u svých rodičů v Lounech a byla předvolána na ministerstvo obrany, kde jí bylo řečeno, že se musí okamžitě vystěhovat, jelikož třípokojevý byt obývá sama, což bylo jedno z dalších perzekučních opatření.

Téhož dne zmizel i plukovník Weber, jeho manželka se s chladnou hlavou pustila do organizování a spolu s Hanou Fajtlovou začaly obcházet pražské věznice. Bohužel vše bylo bezvýsledné a nezbylo jim nic jiného než čekat.

Další z pokusů, jak se dozvědět něco o manželovi, jsem podnikla se sousedkou, manželkou bývalého letce Šedy. Paní Šedová byla spolužačkou důstojníka STB. Smluvila mi s ním schůzku u nich v bytě. Chápala jsem, že v úřadech se bojí jeden druhého. Bydleli v sousedním domě, tak jsem šla za ním. Přijal mě. Nechtěla jsem žádné podrobnosti nebo orodování za manžela, chtěla jsem pouze vědět, kde je. On chladně odpověděl: „Váš manžel byl zajištěn orgány státní bezpečnosti po dohodě s vojenskými úřady. To je vše, co jsem mohl zjistit.“ Tuto větu do smrti nezapomenu. Ironií je, že kdy Františka vyslyšali v Bartolomějské ulici, tento důstojník byl přítomen. Žila jsem nadále v nejistotě. Byt jsem musela vyklidit a nastěhovala jsem se do Loun k rodičům. Byt po nás dostal nějaký major Topinka, velitel hradní stráže.

Teprve za měsíc přišel od Františka lístek. „Jsem v Mírově, táboře nucených prací. Můžeš mi psát jednou za měsíc...“ a pak další pokyny, jak se chovat. Ještě mám tyto dopisy schované. Na Mírov byli poslání bez soudu a nikdy se žádný nekonal. Františkovi byla oznámena pouze délka trestu na 1 rok za to, že prý se štítíl práce.⁴⁰⁾

Oficiální zdůvodnění příkazovací Komise č. 1 Ústředního mezinárodního výboru v Praze na „dodání“ Františka Fajtla do TNP znělo takto: „...přesto, že pochází z dělnické rodiny, jest svým smýšlením a zaměřením jakožto reakčník nepřitelem dělnické třídy. V předúnorovém boji mezi reakcí a dělnickou třídou se omezil jen na pozorování, aby se pak po vítězství zapojil do některé strany, která z tohoto boje vyjde vítězně sledujíc svůj

³⁹⁾ RAJLICH J., REŽNÁ J. *Generál Fajtl: slovem historika, rodiny a objektivem fotografů*. Cheb: Svět křídél, 2012. s. 724. ISBN: 978-80-87567-12-8 (váz.).

⁴⁰⁾ FAJTLOVÁ, H. *Život s generálem nebe nebylo vždy nebe na zemi*. In VORÁČEK, J. *Po tvém boku pevně stát. (manželky letců vyprávějí)*. Praha: Netopejr, 2008. s. 35-59. ISBN 978-80-87044-16-2 (brož.)

prospěch. Jmenovaný byl po dobu okupace v zahraničí a sice v Anglii a vychvaluje nyní tzv. svobodu západních států. Stýká se s cizími diplomaty a stává se zde podezření, že pro tyto zpravodajsky pracuje v neprospěch lid. dem. zřízení. Byl u těchto několikrát na recepci a na večírcích. K lid. dem. zřízení a k pracujícím lidu se staví krajně nepřátelsky, avšak na veřejnosti se vyjadřuje velmi opatrnicky. V úzkém kruhu svých přátel jest znám jako odpůrce všeho socialistického dění a neprokazuje ničím svoji užitečnost ve výstavbě republiky k socialismu. [...] nemá kladného poměru k dnešnímu státoprávnímu zřízení [...] budiž proto dodán do TNP na dobu, pokud možno nejdelší.⁴¹

Nejdříve mu byl oznámen půlroční trest, z jakého důvodu však měl být odeslán do TNP, to se nedozvěděl. Byl zavřen do cely spolu s dalšími šesti muži, byli to: štábní kapitán Otta Hrubý, stíhací pilot v boji o Francii a Velkou Británii, nadporučík Josef Novotný, totéž, nadporučík Mirek Tuška, bojovník od Tobruku, škpt. Jirka Charvát, npor. Ladislav Smutný, stavitel z letiště Kbely a štábní rotmistr letectva Mužík, kteří představovali jen zlomek uvězněných. Ani oni neznali přesný důvod svého zatčení. Až později si vzpomněl na prohlášení prezidenta Gottwalda, že každý bojovník, který pozvedl zbraň proti fašismu, musí být po zásluze odměněn, zranění a tělesně postižení vojáci musí být i se svými rodinami finančně zajištěni. Avšak... *Po „vítězném“ únoru se slib prezidenta a jeho přísluhovačů zvrhl v pravý opak. Statečný stíhač mjr. Václav Kopecký, který se vrátil z války bez jedné nohy, byl vržen do vězení v pověstném „domečku“ na Hradčanech a tam surově týrán. Kdykoliv ho přinutili, aby si protězu sundal, musel odložit i berli. Nevedli ho, nepodpírali, ale vhodili ho na beton samotky jako věc. Rovněž kapitána Josefa Čapka, který ztratil v souboji oko, zavřeli na několik let z pomsty, že válčil v britském královském letectvu — RAF, které prezident Gottwald i jeho vojenský a politický štáb nenáviděli a kterému nechtěli přiznat skutečné válečné zásluhy...⁴²*

Brzy se František a jeho kamarádi stěhovali do cel v prvním patře, mezi mazáky. Zde potkal další kamarády: kpt. Richarda Květa, letce od 311. čs. bombardovací perutě,

⁴¹ VÚA-SA, osobní spis F. Fajtla. Návrh Komise č. 1 ÚNV na zařazení F. Fajtla do TNP z 12. 1. 1950. Xenie PENÍŽKOVÁ – Světlana PTÁČNÍKOVÁ: *Českoslovenští letci působící za druhé světové války v RAF ve fondech Archivu bezpečnostních složek MV ČR. 1. část. Sborník ABS č. 5/2007, s. 304. In: RAJLICH J., REŽNÁ J. Generál Fajtl: slovem historika, rodiny a objektivem fotografií. Cheb: Svět křidel, 2012. s. 725-726. ISBN: 978-80-87567-12-8 (váz.).*

⁴² FAJTL, F. *Dva údery pod pás*. Praha: Dita, 1993. s. 58. ISBN: 80-901214-4-6.

mjr. Ivana Kafku, dělostřeleckého důstojníka. Fajtla kupodivu přepadla veliká radost, že je vidí, že patří mezi ně zavřené. *Byl bych nešťasten, kdybych měl sdílet výsady bojovníků z východu, nebo těch, kteří zůstali sloužit dál proradnému režimu, Bůh ví, za jakou cenu. Jaký paradox! Stál jsem uprostřed vězeňské cely s mřížemi v okně, kovanými dveřmi a kýblovým záchodem spokojený, šťastný, dokonce hrdý, že mě zavřeli, a nevadilo mi, že jsem byl příčinou rozdělení šťastné rodiny, která se ocitne na okraji společnosti, že jsem způsobil zármutek svým příbuzným a dobrým přátelům. Všecko mi vnuklo silné přesvědčení, že mi bude daleko lépe, když budu skřípat zuby za katrem jako vojnín úderník, než spolupracovat na devaluaci dobrých čs. vojenských tradic a hanobit naše západní spojence a kamarády, kteří prchli do exilu, za cenu své snadné kariéry na svobodě. Až jednou budu toto rozpoložení mé mysli vyprávět své manželce, vím že mě pochopí, neboť její zásady se plně kryjí s mými. Ať nás oba postihne trýzeň v jakékoliv podobě, bude vždy společná, lépe snesitelná a v souhlasné shodě i na dálku.*⁴³

Ačkoliv se mu zde a ani jeho kamarádům nedařilo příliš dobře, strava zde nebyla valná, hygienické podmínky, a i lékařská péče přímo katastrofální (mnoho chovanců na následky toho zemřelo), „bachaři“ nešli pro ránu daleko a ničili je i psychicky svými nejapnými poznámkami, vždy si zachoval chladný rozum a snažil se pomáhat ostatním. František byl brzy přidělen na práci do skupiny na výrobu provázkových povřísel do samovazačů obilí, práce to byla velice prašná, proto je často dusil dávivý kašel. Z výroby provázkových povřísel byl za nějaký čas přeložen na výrobu skládacích metrů. Ani zde však nevydržel dlouho, musel zase změnit místo a stal se výrobcem plechových chráničů ústí hlavní pušek. Práce byla nepřetržitá, a ačkoliv tak „zabíjeli nudu“, byli často zcela vyčerpaní. Nadto se mohli pouze jednou za čtrnáct dní na pět minut osprchovat. Aby přišli na jiné myšlenky, zapojili se do kulturního dění, vytvořili dramatický, pěvecký a kabaretní kroužek. Do vystoupení vkládali hodně satiry, zobrazovali hlavně jejich kritický pohled na Mírov, tábor určený k fyzické likvidaci odpůrců KSČ, „bachaře“ a celý režim jako takový, což se jim při jednom představení dosti vymstilo, zmlácení herci museli na samoty a celkový režim ještě přitvrdil. Nejhorší na celé situaci bylo to, že dalšími vězni na Mírově byli SSmani, gestapáci a nacističtí vojáci, kteří se jim posmívali, neboť Fajtla a jeho kamarády zavřeli vlastní lidé, jiní je označovali za spolutrpitele. *Jak později vzpomínal, zažil tam nejhorší potupu ve svém životě. Jako mukla ho tam přivítali gestapáci a esesáci, kteří na Mírově seděli od roku 1945. „Řehtali se nám. Šest let jsme*

⁴³ FAJTLE, F. *Dva údery pod pás*. Praha: Dita, 1993. s. 61. ISBN: 80-901214-4-6.

*proti nim bojovali – a teď jsme se ocitli pod jednou střechou. Že mě komunisté zavřeli, to bych dokázal pochopit, ale že mi dali prožít takovouhle chvíli hanby a ponížení, to jim nezapomenu a neodpustím nikdy!*⁴⁴ Mnozí z vězňů se také po svém propuštění nervově zhroutili, např. plk. Kosrthůn se po své propuštění do Brna zastřelil a plk. Generálního štábu Alois Moravec po návratu z Mírova skočil pod vlak.

Koncem května byla zavřeným hrdinům povolena první návštěva, na niž čekali pět dlouhých měsíců, někteří i rok. Ačkoliv setkání bylo silné, nechtěli pláčem udělat radost hlídačům, však Františkovi zbýval už jen jeden měsíc... Ten mu však byl bezdůvodně prodloužen o celý jeden rok, který byl opět plný fyzického i psychického týrání ze strany dozorců.

*V červnu nám naši hlídači nařídili, abychom se shromáždili všichni na chodbě a poslouchali v rozhlase velký proces se záškodnickým spiknutím proti republice. Byla v něm obžalována doktorka Milada Horáková, poslankyně Zemínová a dalších jedenáct osob. Už samotná obžaloba, obhajoba, výsledky obviněných a svědků nám naznačily, že jde o justiční podvod. Prokurátor a soudci lhali, znásilňovali právo člověka. Měl jsme dojem, že dělají ve velkém přesně to, co páchají na nás tady v malém. Nechtěli jsme věřit, že obłudný proces ukončí život ženy, matky a vlastenky, která trpěla celou válku v nacistických koncentracích. Avšak bezohledný Gottwald jí milost neudělil. Exekuce této statečné ženy námi silně otrásla a přivedla nás všechny do hlubokého smutku.*⁴⁵

Teprve po nelidském zbytí majora Antonína Petráka, jenž se pokusil o útěk, nastalo na Mírově veliké uvolnění, mohli pracovat i venku na vzduchu, byly jim povoleny vycházky do přírody pod hradby. K propouštění vězňů a k likvidaci tábora došlo někdy kolem poloviny července 1951 (František Fajtl měl být původně propuštěn 12. července 1950, nic se však nedělo. Po dvou měsících požádal sám o propuštění Ministerstvo národní bezpečnosti, bezvýsledně, místo toho mu byl pobyt prodloužen se zdůvodněním, že se po návratu do vlasti pohyboval v reakčních kruzích, které propagovaly západnické směry.). K překvapení všech však přišel i příkaz, že někteří chovanci domů nepůjdou, ale budou odesláni do jiného tábora nucených prací.

⁴⁴ ŠIŠKA, M. Létání bylo osudem Františka Fajtla. *Právo*, 2012, roč. 22, č. 193, s. 18. ISSN: 1211-2119.

⁴⁵ FAJTL, F. *Dva údery pod pás*. Praha: Dita, 1993. s. 95. ISBN: 80-901214-4-6.

František Fajtl patřil mezi propuštěné šťastlivce, jeho „sedmnáctiměsíční trest“ skončil 11. června 1951 (tábor byl zlikvidován 18. července 1951). Poté se musel nahlásit na Zemském úřadě v Praze, kde mu bylo vydáno potvrzení, že dostane práci, ovšem nesmí být zaměstnán na letišti, na dráze, v jistých továrnách atd. Až po nějaké době se mu se stigmatem „západáka“ podařilo sehnat práci u stavební firmy Betona, Louny, kde vypracovával statistiku, ovšem hlavní „kádrovák“ ho degradoval na hlídače lopat, krumpáčů a rýčů, zde si ho ovšem zaměstnanci vážili a chtěli, aby jim vyprávěl o svých válečných zážitcích, jež se neobjevovaly ani v novinách a ani se o nich nesmělo učit. Také jeho rodina se dvěma dcerami a občasná setkání s podobně postiženými válečnými kamarády mu byly útěchou. Z této pozice se později vypracoval na finančního účetního. V první polovině šedesátých let se začala celospolečenská atmosféra měnit a František z této pozice povýšil na vedoucího oddělení národohospodářské evidence. Do té doby byl také dvakrát předvolán k výslechu na SNB, chtěli, aby s nimi spolupracoval, ale on to odmítl. Až v roce 1964 se dočkal alespoň částečné satisfakce.

František Fajtl na toto období nerad vzpomínal, jak sám uvedl v rozhovoru. *Já byl od malička vychováván ve škole a v sokole, abych svou zemi a lid bránil, když přijde nebezpečí. Tak jsem to udělal. Jenomže komunisté řekli, že jsem bojoval na opačné straně za cizí zájmy, za kapitalismus.*⁴⁶ Nejvíce ho trápilo, jak se k nim „naši“ zachovali a neustále je srovnával s Angličany. Zde byli neustále sledováni a žili v neustálém strachu, který komunistická strana vytvářela.

⁴⁶ Kamarády jsem nikdy nezradil. [Rozhovor.] Zaps. Radek Gális. *Večerník Praha*, 2002, roč. 12, č. 103, Čtení na víkend [příloha], s.1. ISSN: 1210-1117.

1.7 Rehabilitace

MNO (Ministerstvo národní obrany) muselo nějakým způsobem vysvětlit, z jakého důvodu byl propuštěn ze služby a proč byl degradován, zmožlo se však jen na to, že to bylo z preventivních důvodů, proto byla Františku Fajtlovi v tomto roce vrácena hodnost podplukovníka a následně byl i povýšen na plukovníka.

„Byl jste degradován neoprávněně, omlouváme se za to,“ řekl mi velitel. „Co byste si od nás přál?“

„Vraťte mi hodnost podplukovníka, jinak nic.“

Byl jsem částečně rehabilitován, povýšen na plukovníka a pozván do Prahy, kde mi ušijou uniformu. Fousatý poručík SNB i jeho štáb mi i na ulici začali salutovat. Když jsem byl pozván do Banské Bystrice na oslavy SNP, nabídli mi dokonce svezení šestsettrojkou. Jednou jsem byl pozván do Obecního domu na jakousi armádní oslavu. Ústroj uniforma s řády in natura.

„Proč nejsi v uniformě?“ ptal se mě ministr národní obrany generál Lomský.

„Až ji dostanou všichni kamarádi, Bohouši,“ odpověděl jsem.

„Zařídím,“ odpověděl dokonce s úsměvem.

Slovo nedodržel. Uniformy dostali kamarádi až po revoluci.⁴⁷

Tato rehabilitace byla však jen částečná a řešila pouze jeho propuštění z armády a degradaci. K úplné rehabilitaci bylo třeba, aby se stát vyrovnal s jeho neoprávněným vězněním na Mírově (požádal o to až na konci roku 1968), což Obvodní soud pro Prahu 6 konstatoval již 30. dubna 1969.

Součástí rehabilitací byla i snaha sehnat diskriminovaným alespoň částečně kvalifikovanou práci, Fajtl se tak po roce 1965 jakožto letecký odborník stal samostatným inspektorem pro vyšetřování leteckých nehod. Toto nové místo v Praze mu umožnilo styk s jeho válečnými kamarády, Mirkem Vildem a Láďou Snídalem, společně s dalšími letci pořádali vzpomínkové besedy, ovšem pod neustálým dohledem SNB. Setrval zde do 31. května 1968. V té době mu bylo 55 let a jakožto bývalý voják z povolání mohl

⁴⁷ FAJT, F. *Dva údery pod pás*. Praha: Dita, 1993. s. 108. ISBN: 80-901214-4-6.

odejít do důchodu a naplno se věnovat rodině a psaní. Přesto však se neustále zajímal o letectví, dokonce se v tomto roce aktivizoval při pokusu o znovuoobnovení Svazu letců RSČ, to se však neuskutečnilo kvůli vpádu vojsk Varšavské smlouvy, až teprve po Listopadu, respektive 31. března 1990 se stal společně s plk. Karlem Mrázkem čestným předsedou Svazu letců ČSFR. Nadto byl již koncem roku 1989 ustanoven předsedou Sdružení zahraničních letců. Až v tomto období dosáhl i morální satisfakce. 1. května 1990 byl v rámci rehabilitací povýšen na generálmajora, 8. května 2002 u příležitosti oslav výročí konce druhé světové války dokonce na generálporučíka ve výslužbě (jmenován prezidentem Václavem Havlem).

Na Pražský hrad byl v polistopadové době pozván vícekrát. Již 9. května 1991 zde převzal tehdejší nejvyšší čs. vojenské vyznamenání, řád M. R. Štefánika III. třídy a od 28. října 2004 byl nositelem nejvyššího českého vyznamenání, Řádu Bílého Lva „Za vítězství“ III. Třídy vojenské skupiny (jmenován prezidentem Václavem Klausem).⁴⁸

„Mám velkou radost, co jiného mám říct,“ prohlásil, když dostal pozvánku na Pražský hrad, na slavnostní udílení vyznamenání. „Pro vojáka, ať už bojuje či velí, je nejradostnější chvíle, když je jeho výkon oceněn medailí,“ dodal.⁴⁹

„Celý sál povstal a aplaudoval dvaadevadesátiletému generálovi ve stoje. Jev, do té doby při udílení státních vyznamenání velmi ojedinělý. Táta se otočil směrem do sálu, zářícíma usměvavýma očima plnýma pohnutí se prošel po přítomných, napřímil se a lehce pokývl hlavou jako poděkování za projevení úcty. Tuto úctu přitom zdaleka nepřipisoval pouze své osobě. Podle jeho vlastních slov tam s ním stáli i všichni jeho kamarádi letci, kteří se plného uznání nikdy nedožili.“, uvedla jeho dcera Jitka Režná.⁵⁰

Francouzi jej 11. listopadu 1994 ocenili udělením vysokého řádu Légion d' Honneur (Chevalier). Vyšší pocty pro českého vojáka a letce patrně neexistují.⁵¹

⁴⁸ RAJLICH J., REŽNÁ J. *Generál Fajtl: slovem historika, rodiny a objektivem fotografů*. Cheb: Svět křídel, 2012. s. 756. ISBN: 978-80-87567-12-8 (váz.).

⁴⁹ NAVARA, L., GROHOVÁ, J. Prezident už rozesílá pozvánky na Hrad. *Mladá fronta Dnes*, 2004, roč. 15, č. 244, s. 3. ISSN: 1210-1168.

⁵⁰ RAJLICH J., REŽNÁ J. *Generál Fajtl: slovem historika, rodiny a objektivem fotografů*. Cheb: Svět křídel, 2012. s. 844. ISBN: 978-80-87567-12-8 (váz.).

⁵¹ RAJLICH J., REŽNÁ J. *Generál Fajtl: slovem historika, rodiny a objektivem fotografů*. Cheb: Svět křídel, 2012. s. 756. ISBN: 978-80-87567-12-8 (váz.).

„Víte ale, co bylo pro Františka největším vyznamenáním?“ zeptala se krátce po generálově skonu jeho manželka Hana. A po chvíli přerývaně odpověděla: „Dopisy lidí, v nichž Františkovi děkovali, že jim ve svých knihách připomínal československé letce, kteří za druhé světové války bojovali proti nacismu.“⁵²

Kromě titulů se Františku Fajtlovi v roce 2002 dostalo ještě další pocty. V *Letňanech*, kde mělo v roce 1945 sídlo velitelství 1. stíhacího pluku, byl název zdejší základní školy změněn na *Základní školu generála Františka Fajtla, DFC a o čtyři roky později v roce 2006 se generál František Fajtl stal čestným občanem Letňan*.⁵³

František Fajtl zemřel 4. října 2006 ve věku 94 let na komplikace spojené s vysokým věkem. *Ještě letos v květnu si vyvzdoroval účast na pohřbu jiné stíhací legendy, Františka Peřiny. „Smířeně tehdy prohlásil, že Frantík to má za sebou a že teď už je řada na něm. Úplně to se mnou otráslo,“ vzpomíná Hana Fajtllová.*⁵⁴ Dostalo se mu pohřbu s vojenskými poctami, při obřadu promluvil tehdejší prezident republiky Václav Klaus. *Prezident neváhal stíhače dokonce označit za jednoho z největších hrdinů 20. století, jakého Češi měli.*⁵⁵ „*Loučíme se s hrdinou. Jsou doby, kdy se hrdinové rodí a doby, kdy odcházejí. Hrdinství velmi potřebujeme, proto jsme svým způsobem pozůstali my všichni.*“⁵⁶

Nadto v soustrastném dopise napsal: „*Byl nejen vynikajícím letcem a velitelem, ale také symbolem zápasu o vítězství demokratických myšlenek v naší vlasti.*“⁵⁷ Na jeho počest vzlétly armádní stíhačky Jas-39 Gripen a další pocty následovaly. V květnu 2008 byla na jeho rodném domě odhalena pamětní deska, jeho jméno nese letiště ve Slaném, obchodní akademie v Lounech, 4. května 2012 byla u příležitosti stého výročí jeho narození a sedmdesátého výročí jeho sestřelení nad Francií odhalena další pamětní deska, tentokrát na budově výše zmíněné letňanské školy a 4. října došlo v parku mezi ulicemi Vokovická (zde bydlel) a K Červenému vrchu k slavnostnímu odhalení netradičního pomníku, jenž znázorňuje siluetu letadla Spitfire, s nímž létal. *Podobu letadla znázorňuje*

⁵² GAZDÍK, J., POLÁČEK, T. Utíkal, aby mohl bojovat. *Mladá fronta Dnes*, 2006, roč. 17, č. 232, s. 3. ISSN: 1210-1168.

⁵³ ŠOREL, V. *Generál Fajtl: Unikátní pocta československému hrdinovi*. Praha: XYZ, 2013. s. 143. ISBN: 978-80-7388-648-6 (váz.).

⁵⁴ Gag, ček. Zemřel jeden z posledních legendárních letců. *Mladá fronta Dnes*, 2006, roč. 17, č. 232, s. 1. ISSN: 1210-1168.

⁵⁵ GAZDÍK, J. S Fajtlem se rozloučily stovky lidí. *Mladá fronta Dnes*, 2006, roč. 17, č. 240, s. 4. ISSN: 1210-1168.

⁵⁶ (dk): Rozloučení s generálem Františkem Fajtlem. *Právo*, 2006, roč. 16, č. 240, s. 4. ISSN: 1211-2119.

⁵⁷ (ČTK): Pohřeb generála Fajtla bude v pátek. *Právo*, 2006, roč. 16, č. 236, s. 4. ISSN: 1211-2119.

*jiná barva trávy a nerezový pásek, který siluetu odděluje od zbylého trávníku.*⁵⁸ Slavnostního aktu se zúčastnila i Fajtlova manželka spolu s dcerou Jitkou.

František Fajtl toto všechno, tj. boje s nacistickým Německem a nasazení vlastního života, zradu od čs. státu, degradaci, uvěznění na Mírově a následné rehabilitace bravurně zvládl. Je příkladem člověka, který dokázal překonat sám sebe a jít až za hranice lidských možností. I přes všechnu nespravedlnost, která ho potkala, zůstal nezlomený na duchu.

⁵⁸ Válečného pilota Františka Fajtla bude v Praze 6 připomínat pomník ve tvaru Spitfiru. *Aktuálně.cz* [online]. [vid. 2020-03-13]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/pilota-frantiska-fajtla-bude-v-praze-6-pripominat-pomnik-ve/r~569db226a92811e79090002590604f2e/>

PRAKTICKÁ ČÁST

2 Motivy hrdinství a smrti v díle Sestřelen

Hrdinské činy se nehodí do života. Jsou to zvláštní události, které se mají hlásit. Daří se jim v mimořádné situaci, která ale nesmí trvat dlouho.⁵⁹

2.1 Hrdinství

Slovem hrdina byl odjakživa označován výjimečný člověk, odvážný, statečný, který svými činy a mravní silou vynikal nad ostatními. Byl jakýmsi vzorem a ztělesněním všech ctností.

V dnešní době se chápání pojmu hrdinství poněkud mění. Hrdinství může mít mnoho podob a za hrdinu může být označen prakticky každý člověk, který vykoná nějaký mimořádný čin, může se jednat o záchranu lidského života nebo také o zcela jiný hrdinský čin. V souvislosti s tímto jsou v současné době udělovány ceny za hrdinství. Jednou z nich je cena Michala Velíška, která je udělována Nadací ADRA a TV Nova již od roku 2006. Michal Velíšek byl obyčejný člověk, stříhač TV Nova, jenž svůj život obětoval pro záchranu neznámé dívky. Nominován na tuto cenu může být prakticky kdokoli bez rozdílu pohlaví, dokonce i dítě, tj. každý občan ČR nebo příslušník menšiny, který zachránil lidský život nebo se zasadil o jeho zdraví. Ovšem nesmí být profesionálním záchranářem, policistou, hasičem, lékařem, vojákem...

Další organizací, která vyznamenává hrdiny, je např. společnost Post Bellum. Každý rok uděluje Ceny Paměti národa lidem, *kteří během svého života prokázali, že čest, svoboda a lidská důstojnost nejsou jen prázdná slova. (...) Mezi laureáty byli v minulých letech váleční veteráni, političtí vězni, odbojáři, přeživší holocaust, perzekvovaní spisovatelé či představitelé undergroundu, skauti, příslušníci církví a mnozí další.⁶⁰*

⁵⁹ VACULÍK, L. *Poznámky o statečnosti* [online]. [vid. 2020-10-22]. Dostupné z: <http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/antologie/zdejin/4/37.pdf>

⁶⁰ Ceny Paměti národa. *Postbellum.cz* [online]. [vid. 2020-10-22]. Dostupné z: <https://www.postbellum.cz/co-delame/akce/ceny-pameti-naroda/>

Nejen u nás, ale i v zahraničí jsou hrdinové oceňováni. V USA a Kanadě uděluje komise Carnegie Hero Fund za mimořádné hrdinské činy tzv. Carnegieovu medaili. Získat ji může civilista, který pro záchranu druhých riskoval svůj život či ho dokonce ztratil.

František Fajtl žádnou z těchto výše uvedených cen nezískal, avšak byl oceněn mnohými jinými vyznamenáními. V letech 1941 – 1943 získal dvakrát Československou medaili Za chrabrost před nepřítelem, Řád Bílého lva za vítězství, 1942 – 1945 čtyřikrát Československý válečný kříž, 1942 Záslužný letecký kříž, 2004 Řád Bílého lva 3. třídy, Československou medaili za zásluhy I. stupeň, Medaili za vítězství nad Německem ve Velké vlastenecké válce 1941 – 1945 a mnohé další.

Také Zdeněk Svěrák, jenž se jeho osudem nechal inspirovat při tvorbě filmu *Tmavomodrý svět*, o něm prohlásil: „*Nositel čtyř čs. válečných křížů a britského Distinguished Flying Cross, rytíř francouzské čestné legie, nositel sovětského Řádu za vítězství a dalších vyznamenání generál František Fajtl není postavou velkým. To bylo pro těsnou kabinu spitfirů výhodné. Je však bezesporu velkou postavou lidského zápasu o svobodu.*⁶¹

⁶¹ SVĚRÁK, Z. Velitel proslulé 313. československé perutě. *Lidové noviny*, 2002, roč. 15, č. 9, s. 6. ISSN: 0862-5921.

2.2 Sestřelen

V této části práce přiblížím děj autobiografické knihy *Sestřelen*, s pomocí citací odhalím pro Františka Fajtla důležité momenty, jež ho potkaly. Poté zmapuji jeho cestu Francií a Španělskem, zastavím se u osob, které mu během jeho nebezpečné pouti pomohly a postupně tak odhalím motivy hrdinství a smrti.

*Bez jakýchkoliv nadsázek a skromně, je kniha psána, tak prostě a civilně, jak si náš hrdina počínal ve chvílích pro něho pravdu krušných.*⁶²

Vzpomínková kniha *Sestřelen* patří k Fajtlovým nejlepším a nejpoutavějším dílům. Líčí jeho sestřelení nad severní Francií v květnu 1942, pouť okupovaným územím až do Španělska, kde prochází několika věznicemi a odkud se nakonec vrací zpět do bojů, neboť povinností každého sestřeleného letce bylo uniknout nepříteli a dostat se co nejrychleji zpět ke své, popřípadě některé spojenecké jednotce.

František Fajtl tyto memoáry sepsal jen několik měsíců po svém návratu na anglické území, tedy v roce 1943, ovšem jeho příběh mohl být publikován až po válce. K prvnímu vydání knihy tedy došlo až v roce 1947. V průběhu pěti desetiletí vyšla pětkrát česky (v roce 1968, 1969, 1991 a 2002) a jednou také slovensky, polsky, a dokonce i japonsky. *Již vytištěné slovenské vydání bylo v roce 1969 na prahu normalizace z politických důvodů zlikvidováno. Několik zachráněných kusů patří k zajímavým bibliofilím.*⁶³

H. R. Prokeš ve své recenzi na toto dílo napsal: „*S hlediska vojenského a s hlediska obsahového dostáváme do rukou knihu, s kterou může být každý čtenář opravdu spokojen. Vžíváme se při četbě těchto vzpomínek do prostředí našich legionářů druhého odboje, vžíváme se do prostředí našich zahraničních letců a sledujeme životní osud jednoho z nich. Žijeme v duchu a životem jednoho, kterému bylo dopřáno štěstí, aby po dlouhých útrapách války prožil slavný návrat do vlasti, pro kterou tak nadšeně a upřímně bojoval. Mnozí čtenáři nevědí o našich zahraničních letcích nic. O tom jsem*

⁶² PROKEŠ, H. R. Dobrodružství sestřeleného letce. *Lidová demokracie*, 1947, roč. 3, č. 206, s. 4. ISSN: 0323-1143.

⁶³ RAJLICH J., REŽNÁ J. *Generál Fajtl: slovem historika, rodiny a objektivem fotografů*. Cheb: Svět křidel, 2012. s. 783. ISBN: 978-80-87567-12-8 (váz.).

*se přesvědčil nesčetněkrát. K četným publikacím, vydaných v poslední době zahraničními letci, přichází nyní na knižní trh další, která jest korunou všech dosud nám známých. Doufejme, že z pera pana pplk. Fajtla vyjdou další úspěšná díla o životě našich zahraničních letců, o životě našich perutí ve VB a o jejich velkých úspěších.*⁶⁴

2.2.1 Dějová linie

Váženým manželům Formánkovým v Paříži-Puteaux, panu Rossimu, inspektoru tajné policie v Paříži a všem odvážným Francouzům, kteří riskovali své životy, aby mi pomohli při útěku a zachránili mě pro další boj.

S hlubokou úctou a vděkem

*kpt. let. František Fajtl*⁶⁵

Těmito slovy vyjádřil František Fajtl na počátku knihy *Sestřelen* svůj hluboký vděk lidem, kteří riskovali svůj život při jeho záchraně.

František Fajtl jako jediný Čech z 313. československé stíhací peruti zůstal v letecké stanici Hornchurch. Jelikož zde panovalo přátelské prostředí, nestěžoval si. Denně útočili na nejrůznější cíle v severní Francii obsazené Němci.

Až do 5. května 1942 mu vždy přálo štěstí, tohoto dne byl letcům, stíhačům i bombardérům, představen nový cíl útoku, Lille (průmyslové město v severní Francii, které bylo příliš vzdálené, a pilotům jen tak tak stačil benzín, aby se v případě útoku zdárně vrátili ke břehům Anglie). Major František Fajtl měl toho dne neblahé tušení, jeho obvyklé místo v sále bylo obsazené nějakým Angličanem od 64. peruti (považoval ji za svůj talisman). Další obavy v něm vyvolalo jeho na padáku krásně narýsované jméno i s hodností, které mu v případě zajetí mohlo přivolat veliké problémy.

⁶⁴ PROKEŠ, H. R. Dobrodružství sestřeleného letce. *Lidová demokracie*, 1947, roč. 3, č. 206, s. 4. ISSN: 0323-1143.

⁶⁵ FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 7. ISBN: (Váz.).

Hned po návratu chtěl nechat své jméno vymazat, k tomu ovšem nedošlo, alespoň ne v dohledné době. Připravili se ke startu, František vedl 122. stíhací peruč, které se přezdívalo „Magpie“ (straka). Spolu s 64. peručí („Butcher“ – řezník) měli za úkol chránit bombardéry před nepřátelskými stíhači. Cestou je obklopily německé letouny, část z nich však byla odvolána na pomoc svým kolegům, proto se bombardérům podařilo shodit bomby na nádraží v Lille. Již se vraceli zpět, když na ně zaútočila další skupina německých stíhačů. Fajtl letěl na pomoc kamarádovi, zneškodnil německý letoun, který na něj útočil, ale zapomněl si hlídat svá záda. Napadli jej dva nepřátelé, sice zasáhli pravé křídlo, ale motor zůstal v pořádku. Fajtl se jim snažil uprchnout letem střemhlav, což se mu i zdařilo, když v tom před sebou uviděl osamělý německý messerschmitt 109 a začalo se to v něm prát.

„Jdi dolů, nech toho! Nevíš, co se může stát! Přidej, zatoč k moři a hled' se dostat domů, zachraň se...“

Neposlechl jsem... Věřím dnes, že většina našich padlých kamarádů se bránila nejenom proti nepříteli, ale i proti svému podvědomí, které bezohledně radilo k sebezáchově. Ale co by to bylo za vojáka, který by zapřel rozum a kázeň? Byla by ubijena touha vítězit, hrbily by se hřbety před přesilou a vymřela by hrdost. Největší vítězství muže spočívá asi ve vítězství vlastního svědomí a je to těžko vybojované vítězství...⁶⁶

Jak mu velela letecká čest, utkal se s protivníkem a smrtelně jej zasáhl, v tom ho zaskočili čtyři němečtí stíhači, proti nimž neměl šanci. Měl však štěstí v neštěstí, spitfire byl celý prostřílen, ale pancíř za zády mu zachránil život, motor přestal hořet a on mohl nouzově přistát v poli. Rychle vyskočil z letadla, nechal tam padák (podle něhož Němci zjistili, kdo je sestřeleným letcem) a utíkal k osamělému domku. Tam se dozvěděl, že přistál kousek od sídla Němců, kteří už o jeho sestřelení věděli a usilovně ho začali hledat. Fajtl se je pokusil zmást trikem se ztracenou rukavicí, aby šli hledat jiným směrem, sám se schoval do strouhy a do kapes si nastrkal věci z nouzových balíčků (dva tisíce franků, potravu v tabletkách, dezinfekční tabletky na vodu, tabletky pro posílení, kompas, kapesník s mapou Francie atd.). Zde ho objevil asi sedmdesátiletý muž, který mu přislíbil, že ho neprozradí. Němci mezitím pátrali ve vesnici, ale když ho tam nenašli, vrátili se zpět. Dokonce dvakrát překročili strouhu, ve které ležel, ale byli již notně unaveni

⁶⁶ FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 25. ISBN: (Váz.).

a František Fajtl se zanořil ještě více do vody (dýchal rákosem), proto ho nezpозorovali. Mezitím se setmělo, major Fajtl si do té doby stačil zmapovat terén a ve skrytu noci vyrazil ze svého úkrytu směrem na jih.

Šel celou noc, díky šesti hodinové pilulce necítil únavu, jednou však při přelézání zátarasu uklouzl na ostnatý drát a silně krvácel. K ránu dorazil ke statku, pilulka už přestala účinkovat, ale přesto si nemohl odpočinout, podle natažených drátů poznal, že statek okupují Němci, vydal se tedy dále. Po chvíli narazil na další statek, zde ho objevila přibližně padesátiletá žena, která v něm budila důvěru, proto jí proradil, kým doopravdy je, tj. anglický sestřelený letec. Ihned mu připravila civilní šaty a nabídla nocleh ve stodole. Jelikož jej přepadla horečka, doběhl mu její synovec i pro aspirin. Druhý den si od nich vyprosil malou motyčku, aby mohl před Němci v případě nouze předstírat, že je zemědělec a okopává půdu, rozloučil se a vydal se dál na jih.

Cestou potkal starého muže, který na něm hned poznal, že je „evadé“ (= hantýrkou uprchlík), dal mu u sebe na statku najíst a napít a Fajtl se mohl vydat dále, sice ho sužovala horečka, ale alespoň se na chvíli posilnil a mohl pokračovat v cestě. Za nedlouho narazil na dva Němce, rychle se sklonil k zemi a začal okopávat půdu, Němci ho bez povšimnutí minuli.

Brzy se dostal do jakéhosi městečka, když tu se před ním objevili oni dva němečtí pěšáci. František si už myslel, že ho sledují, ale snažil se zachovat si chladnou hlavu.

Honem někam vkroč – ponoukl mě vnitřní hlas a já jsem poslechl.

Myslel jsem to dobře – chtěl jsem vyčkat v baráku nějakou minutku, až němečtí vojáci přejdou. Stál jsem za dvířky velkých vrat, která vedla do prostorného dvora, na jehož druhém konci byla několikaposchodová budova. Podíval jsem se trochu líc a teprve potom jsem si všiml nacistické vlajky nad hlavním vchodem... Trhlo to se mnou. Přes okna byly spuštěny dřevěné rolety, do nichž pražilo slunce. To mě asi zachránilo, neboť v budově bylo určitě etablováno nějaké německé komando. Neměl jsem čas odejít, vojáci mi byli v patách. Zaslechl jsem kroky a zůstal jsem stát, přikován obavami, hned za dveřmi a napjatě jsem pozoroval budovu. Stačilo pár vteřinek k nabytí klidu, dodnes nevím jak, a když němečtí vojáci vešli tímž vchodem jako já předtím, otočil jsem se a vyšel. Štěstí, že vojáci za sebou nezavřeli, ba ani se neohlédli. Nesnažil jsem se uvažovat

*o jejich povýšenosti, ani proč tam neměli stráže, a rychle jsem se vzdaloval z horkého místa.*⁶⁷

František Fajtl díky zachování chladného rozumu z této situace bez problémů vyvázl. Pokračoval dále, dostal se k malému baráčku, v němž bydleli nepříliš důvěřiví lidé, ale napít mu dali. Major chtěl svést Němce ze stopy, proto jim řekl, že uprchl z německého tábora a putuje za svou rodinou do Nevers, a pokračoval v cestě. Brzy ho začala pálit chodidla. Měl tam veliké puchýře, kolem nich červené maso a před sebou několik stovek kilometrů. K večeru došel do průmyslového kraje, své štěstí zkusil u malého chudého statku. Lidé byli nejdříve nedůvěřiví, zvláště když jim řekl, že je anglický letec a prchá před Němci, ale přesto mu nabídli alespoň něco málo k snědku. Až teprve u dalšího baráku měl větší štěstí. Mladý muž, horník a velký vlastenec, se ho ujal, dal mu najíst, napít a nabídl i nocleh, Fajtl se mu na oplátku svěřil, že je velitelem jedné anglické stíhací squadrony, a společně spílali na Němce.

Za dva dny, pln nové síly, pokračoval v cestě. Průvodce mu dělal bratr mladého muže, mrzák, (Fajtl si v tu chvíli uvědomil, že i postiženým je třeba dát najevo, že jsou užiteční a že je svět potřebuje.), později jeho bratranec. U řeky Sommy, to už šel sám, opět zkoušel štěstí v jedné chaloupce. Žena byla velice nedůvěřivá, podle jeho přízvuku si myslela, že je špion, ale její muž ji uklidnil a dal mu jídlo na cestu. Brzy se dostal do dalšího městečka. Jelikož v malém domku na kraji vesnice pro něj nebylo místo, poslali jej obyvatelé na velký statek. Zde naštěstí patronka měla pro jeho situaci pochopení, poslala mu jídlo a nechala ho přespat ve stájích. Ráno si musel přivstat, jestliže chtěl urazit kus cesty, byla totiž neděle a v neděli lidé na polích nepracují. Jenže zanedlouho potkal německého vojáka na stráži.

Německý voják si ho hned všiml. Byl to první voják, se kterým se František Fajtl za války tváří v tvář setkal a ihned chtěl vědět, kam František v nedělní odpoledne jde, když se nepracuje. Fajtl však měl po ruce pohotovou odpověď, voják mu uvěřil a propustil ho. Sestřelený major se vypravil dál, dostal se do malého baráčku, kde se o něj postarala asi šedesátiletá paní. Po ošetření nohou ve stodole vymýšlel plán dalšího útěku. Měl tři možnosti: 1. Uprchnout do Švýcarska a tam se za pomoci britského konzula a falešného pasu dostat přes Španělsko do Lisabonu, poté přeletět do Anglie. 2. Přejít hranice okupované Francie a v Lyoně nebo Marseilli zažádat o pomoc amerických úřadů. 3. Projít

⁶⁷ FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 49-50. ISBN: (Váz.).

okupovanou Francií až do Španělska. První možnost se mu zdála nejschůdnější, ovšem měl před sebou ještě mnoho kilometrů.

Po celodenní chůzi se dostal k dalšímu statku. V baráčku před ním bydleli Poláci, kteří mu řekli, že ho jejich patron u sebe jistě nechá přespat, musí však říci, že je Čech, a ne anglický letec. Farmář, velmi bohatý člověk, byl již na první pohled velice nesympatický, sice u sebe Fajtla nechal, ale choval se k němu velice přezíravě. Spát ho poslal do chléva mezi býky a krávy. Po ne příliš vydatném spánku se vydal dále. Jelikož ho již velice bolela noha, rozhodl se pokračovat vlakem. V jedné chalupě ve vesnici se zeptal na cestu na nádraží. Myslel, že jejím obyvatelům (babička a dědeček okolo sedmdesátky a mladý přibližně pětaticetiletý muž) může důvěřovat, proto jim prozradil, kdo doopravdy je. Teprve poté, co mladý muž začal příliš vyzvídat o Angličanech a na Fajtlovu větu, že Angličané určitě vyhrají válku, nikterak nereagoval, začal být František ostražitější. Jeho nepříjemný pocit byl však přebit radostí, když mu nabídl, že za ním přijde na nádraží a koupí mu lístek. Na nádraží však za ním nikdo ve smluvený čas nepřišel, místo toho se tam objevili Němci... Bylo jasné, že ho mladý muž zradil. Provizorně si ošetřil ránu na noze a šel hledat štěstí jinač. Došel ke stavení, kde bydlel bratr se sestrou, oba přes padesát let, povolili mu přenocovat ve stodole, avšak časně ráno ho vzburcoval „bratříček“ s tím, že zde Němci hledají jistého anglického letce (Již znali i jeho jméno z padáku, který našli ve vraku letadla.), a prosil ho, aby okamžitě odešel, jinak je zabijí.

František Fajtl se musel co nejrychleji dostat z kraje. Kromě toho se bál, že by ho prostí lidé mohli kvůli penězům udat. *V poledne jsem se nikde nezastavil, a přestože bylo velké vedro, rychle jsem šel kopec nekopec, puchýř nepuchýř. Ke druhé nebo třetí hodině odpoledne jsem už doopravdy nemohl. Nohy krvácely a bolely. Dobelhal jsem se na hlavní silnici a rozhodl se, že stopnu auto.*

Na první jsem čekal asi půl hodiny, ale ujelo mi. Druhé, které následovalo asi po deseti minutách, na mé znamení zpomalilo, ale znovu se rozjelo. Vlekl jsem se dál po silnici, najednou mi bylo všechno lhostejné. Byl to však jen okamžik, snad ho má každý člověk, když otupí fyzickou bolestí a klesne na duchu. Němci mě nesmí dostat, vjelo do mne a kousal jsem se do rtů, abych se probudil. Pomohlo to.⁶⁸

Ze zoufalství se také neúspěšně pokusil ukrást kolo, minulo ho nákladní auto, a nakonec mu zastavila malá bryčka tažená kobyloou. Starý muž mu prozradil, že velká

⁶⁸ FAJT, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 80. ISBN: (Váz.).

auta tu mají jen Němci a že měl tedy štěstí v neštěstí, a vysadil ho na kraji vesnice. I zde však bylo nádraží hlídáno Němci, proto František pozměnil plán útěku na třetí variantu, tj. dostat se do Paříže a odtud do Španělska.

Podářilo se mu stopnout malé nákladní auto. Řidič ho za tři sta franků dovezl za Clermont a za dalších dvě stě za Chantilly, čímž se vyhnul mnoha Němcům, jimiž se to tu jen hemžilo. Poté spatřil nákladní auto s vlekem, skočil do něj a spadl přímo mezi pět Francouzů. Ti byli nadšeni, že vidí Angličana, který uprchl Němcům, a vyjednali mu u řidiče svezení až do Paříže. Ten ho vysadil u podzemní dráhy, hned ve vlaku, respektive v kupé se Fajtl hned setkal s několika německými vojáky. Naštěstí nepoznali, kdo je. Vystoupil ve stanici Pont de Neuilly a rozhodl se jít do Puteaux k Formánkům, které znal.

Často jsem je navštěvoval před pádem Francie a paní Formánková se stala po vypuknutí války mou marraine, „kmotrou“, která o mne podle francouzských zvyklostí pečovala balíčky, cigaretami, spravováním prádla. Nikdy jí a jejímu muži nebudu moci odplatit to, co pro mne vykonali...

Než jsem přijel do Paříže, uvažoval jsem o nebezpečí, jaké jim bude hrozit, když mne skryjí, a jestli bych raději neměl jít k někomu neznámému, koho policie nepodezírá jako Čechy, věčné cizince. Táhlo mě to však nesmírně právě k nim a vnitřní hlas mi říkal, že u pana Formánka, který je navíc přímo krajan, najdu vše a hlavně budu u svých. A nemýlil jsem se.⁶⁹

Formánkovi vlastnili obchod se smíšeným zbožím. František vešel dovnitř, paní Formánková ho ihned poznala a všechny obavy byly rázem pryč. Zavřela dřív obchod a pozvala ho k sobě domů. Brzy přišel i její manžel. Fajtl jim vyprávěl o svém sestřelení. Strávil u nich čtrnáct dní, aby se zcela zotavil. Jen museli být všichni opatrní, aby ho nikdo v domě nezahlédl, protože ho sousedé znali z dřívějších návštěv, zvláště dcera sousedů, neboť děti vždy mnoho mluví. Po večerech plánovali jeho útěk do neokupované Francie. Mezitím si krátili čas návštěvami kina, procházkami a občas je navštívil Zdeněk, syn Formánků. Cestou potkávali mnoho Němců, jejichž disciplína byla již velmi uvolněná. Jednoho dne večer k nim domů přišli dva muži, kteří měli plán, který by mohl vyjít. František se dá ve městě vyfotografovat, inspektor tajné policie, Rossi, mu obstará legitimaci, pojedou vlakem do Bourge a tam ho předá svému bratrovi a jeho kamarádům, kteří mu ukáží přechod přes hranice do neobsazené Francie.

⁶⁹ FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 86. ISBN: (Váz.).

Druhý den se Fajtl a Rossi vydali na velitelství policie, kde tajný inspektor během chvíle sehnal legitimaci a potřebná razítka. Zbývalo jen doplnit fotografii, ale fotograf neměl potřebný materiál. Jelikož odjezd byl domluvený již na druhý den, napadlo je, že by Františka mohl vyfotografovat Zdeněk. Vše se nakonec zdařilo a následovalo dojemné a upřímné loučení, při kterém mu přislíbili i pomoc jeho kamarádů, pokud ji budou potřebovat.

Rossi koupil lístky, ve vlaku dělali, že se neznají. V Bourges dal Františkovi několik kuponů na jídlo a spolu s bratrem ho předali známým, kteří ho ubytovali v malém hotelu. Zůstal zde až do 30. května, kdy ho vyzvedli tři muži a odvezli na statek, odtud ho měl statkář dovést na hranice. Ten nebyl doma, ale jeho čeledín, Polák, se ho ujal a poradil mu, že nejlepší možnost, kdy přejít do neokupované Francie, bude v noci. Fajtl si mezitím pozorně prohlížel terén, aby ho nic nepřekvapilo, hlavně stráž. Byl čím dál tím víc nervózní, při přechodu málem narazil na „Fricka“, ale naštěstí mu přálo štěstí a brzy byl ve svobodné Francii.

Myslel si, že nejhorší už má za sebou. Předpokládal, že zde najde ochotné lidi, kteří mu pomůžou přinejmenším jako ti v severní Francii, kde byl sestřelen. Avšak opak byl pravdou. Vydal se do nejbližší vesnice, noha ho už zase začala velmi bolet, měl horečku, v hospodě ho odbyli, že sami nemají jídlo a pití. Vzápětí se ale sám přesvědčil, že se ho pouze chtěli zbavit. Zkusil štěstí u faráře, ale i ten ho odmítl. Fajtl byl zaskočen. *Co se to s těmi Francouzi stalo? V Paříži a v okupované zóně odvaha, ochota – a zde lhostejnost a neuvěřitelné nepochopení. Je to snad proto, že jsem ještě blízko demarkační linie, kde asi přechází spousta utečenců a kam Němci nastrkují špicly a šťárají sami? Spokojil jsem se zatím touto úvahou a doufal v lepší.*⁷⁰

I na dalším statku byl odmítnut. Putoval dále, na druhé straně obce našel tři nízké baráčky. Bydlel zde dělník, Vítek. Byl to Polák. Až ten měl pro Fajtlovu situaci pochopení. Řekl mu, ať u něj zůstane tak dlouho, dokud se nebude cítit lépe. Za dva dny se František vydal dále. Rozhodl se jet autostopem do města a odtud dál taxíkem až k železniční stanici. Jedno auto ho svezlo až do St. Amand, odkud hledal další dopravní prostředek, bohužel všude policisté kontrolovali legitimace, proto se opět vydal dál na jih pěšky. Na hlavní silnici se mu po několika pokusech podařilo stopnout auto, v němž seděl advokát se svou rodinou. I oni měli špatné zkušenosti s Němci, proto ho bez váhání svezli do Montluçonu, odtud chtěl jet vlakem do Lyonu. Dvakrát se dostal do velikého

⁷⁰ FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 104. ISBN: (Váz.).

nebezpečí, ve vlaku procházela kontrola, chtěla vidět legitimace, naštěstí se mu podařilo se schovat na toaletu. Falešnou legitimaci již neměl, Rossi ho ubezpečil, že v neokupované Francii nebude třeba.

Do Lyonu dorazili za tmy, u východu však stáli policisté a opět prováděli kontrolu, proto se Fajtl nepozorovaně vrátil do vlaku a pokračoval v cestě do Montpellier, kde měl v plánu najít známou kapitána Fialy (1940 sestřelen nad Paříží), která pracovala v nemocnici. Ráno se přimíchal do jedné rodiny, aby ho nekontrolovali, avšak onu ošetřovatelku nikde nenašel. Musel se tedy vydat dále, ale vlakem již kvůli kontrolám jet nechtěl. Pokračoval dále autobusem do Cignacu, odtud do Beziers a ještě téhož dne chtěl dosáhnout španělských hranic.

Koupil si mapu Pyrenejí a vytvořil falešnou legitimaci a čekal v parku, než mu pojede na vlak. Vedle něj si přisedly dvě dívky, které ho neustále pozorovaly, až si myslel, že jde o špiónky. Po chvilce zjistil, že usnul a zůstala tam již jen jedna dívka, Marlene, která s ním zapředla hovor a poté ho doprovodila na nádraží vydávajíc se za jeho sestru.

Vystoupil v Argelès sur Mer, kde se i ubytoval v jednom malém hotelu. Po krátkém odpočinku začal pátrat po nějaké důvěryhodné osobě, která by mu poradila, kde přejít do Španělska. Hostinský mu prozradil, že by ho mohl převést uhlíř, ale zároveň ho varoval, že ve Španělsku je bída a jistě ho tam zavrou. Fajtl však spoléhal na mezinárodní právo, podle něhož mu Španělé nemohou ublížit. Druhý den se přichystal na cestu, napsal ještě dopis americkému velvyslanci ve Vichy s vysvětlením své situace a vyrazil.

Před úpatím Pyrenejí ho dohonil jakýsi chlapec, Fajtl mu prozradil, kdo doopravdy je a ten mu na oplátku ukázal cestu. František se musel nejdříve vyhnout strážným, poté ztratil pěšinu, naštěstí ale u jednoho domku potkal ženu, která ho navedla správným směrem. Uhlíř, Ital, byl velice ochotný, cestu mu rád ukázal a dopodrobna vysvětlil. Major se vydal na cestu, zmocnil se ho ohromující pocit svobody.

František Fajtl přešel Pyreneje, ale nemohl najít pašeráckou stezku, o které mluvil uhlíř, tak to vzal přímo a spadl do rokle hluboké čtyři sta až pět set metrů a hodně se u toho potloukl. Naštěstí ale mohl pokračovat v cestě. Brzy potkal dva španělské vojáky, kteří na něj namířili zbraň. Františkovi to bylo v tu chvíli jedno, pořád měl za to, že s ním musí nakládat neutrálně a nesmějí mu ublížit. Ti ho ale zajali a odvedli do „vězení“, kde ho začali vyslýchat. František jim sdělil své osobní údaje a hodnost, vzápětí si ale vyčítal, že neuvedl čistě anglické jméno. Báł se, že by Němci, kteří znali jeho jméno z padáku, mohli snadno dokázat, že je protektorátní příslušník, a tak na něj uplatnit nárok. Mimo to pomáhali Frankovi v občanské válce.

Druhý den ho četníci spolu s dalšími vězni převezli do Figueras. Všude byla vidět bída. Ani zde neznali mezinárodní právo a vsadili ho do cely. Brzy ho čekal další výslech, tentokrát přímo u velitele tajné policie. Ani ten však nevedl k jeho propuštění, místo toho k němu do cely přibývali další vězni, se kterými ho zanedlouho převezli do jiné věznice. Zde se seznámil s dalšími trestanci. V celách byla otřesná špína a téměř žádné hygienické podmínky, také jídla bylo málo, a hlavně bylo otřesné. Dozorci byl donucen k úklidu kanceláří a kuchyně, ačkoliv se jim snažil vysvětlit, že on jakožto anglický důstojník nesmí být do úklidu nucen. Další den byl opět předveden k výslechu, zde mu mladý důstojník řekl, že do čtrnácti dní se dostane do Kanady, což ho zmátlo, zvláště když se dozvěděl, že následující má odjet do Barcelony, ačkoliv chtěl a potřeboval do Mirandy. Kaprál z kanceláře ho ale ubezpečil, že z Barcelony pojedí „mañana“ (=zítra) dál. Bohužel netušil, že španělské „mañana“ ve skutečnosti znamená týdně i déle.

Časně ráno vyrazil Fajtl s ostatními vězni za doprovodu četařů vlakem do Barcelony, do nechvalně známé barcelonské věznice Casela Modelo. I zde zkomolili Fajtlovo jméno, byl zde veden jako Frank Fhetjel. Zavedli je do třídírny, cestou museli zdravít zdviženou pravicí věž, v níž seděl dozorčí důstojník. Fajtl odmítl provést fašistický pozdrav, ale ze slušnosti alespoň zsalutoval.

Jakožto britský příslušník měl ve věznici jistá privilegia, každý týden dostával koš jídla od anglického konzula, o vše se podělil se svými kamarády Belgičany, ovšem zde jeho výhody končily. V noci trpěl stejně jako ostatní, všude se rojily štěnice a do rána byli všichni velice pokousaní. Teprve po několika dnech byli přesunuti do Mirandy. Opět s nimi byly sepsány nacionále, museli pozdravit „skleněnou věž“ a pak se mohli vydat na cestu. Jeli vlakem do Zaragoza a další den brzy ráno pokračovali do Mirandy.

V táboře Miranda je čekal další výslech. Fajtl nadiktoval své údaje, Španěl, který je sepišoval naštěstí neměl přílišné povědomí o světě, proto do protokolu uvedl: *Narozen v Doníně – provincie Bohemia v Anglii.*⁷¹ Zde se také setkal s kapitánem Šedou, někdejším velitelem praporu čs. pozemní armády ve Francii, který byl v koncentráku Miranda již dva roky.

František byl ubytován v baráku č. 6, který byl určen pro „nováčky“. I zde byla velká špína, ale přeci jen tu byly podmínky o něco snesitelnější, mohli si koupit i víno. V „karanténě“ museli vydržet čtyři týdny, proto se nesměli zúčastnit ani nástupu před vlajkou, mohli však navštěvovat ostatní. Fajtl chodil hlavně na 18, kde měl sídlo velitel

⁷¹ FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 180. ISBN: (Váz.).

Angličanů, který ho ujistil, že do osmi týdnů by měl být volný, což ho moc neuklidnilo. Naštěstí byl brzy seznámen s majorem Weetsem, velitelem britských příslušníků. Ten mu slíbil, že ho příští středu představí britskému vojenskému zmocněnci. Mezitím mu spoluvězni vykládali historii a zvyklosti campu, také mu ukázali, kde, co je, např. pod kaplí kopali tunel pro útěk.

Nastala středa a jako vždy přijel vojenský přidělenec z Madridu, Griffith, který přivázel balíčky s jídlem, peníze (dostávali 1 pesetu na dva dny) a listinu osvobozených, na niž zde všichni netrpělivě čekali. (Griffith byl později vystřídán majorem Stuartem Haslamem.) Major Weets mu představil Františka Fajtla, Griffith mu poblahopřál k útěku a slíbil, že se pokusí, aby ho propustili co nejdříve. Mezitím se Fajtl přestěhoval na barák k Belgičanům, jeden z nich, Ivan, se stal hlavou jejich spolku. Všichni mu dávali část svých úspor a za to se nakupovaly suroviny pro vaření. I proto zde byl pobyt už snesitelnější. Ostatní ale tolik štěstí neměli. *V campu bylo mnoho lidí, kteří bojovali proti Frankovi, příslušníků cizích národů, jako Argentinci, Rakušané, Bulhaři a jiní, kteří od Angličanů nedostávali podporu a museli žít jen z toho, co jim dali Španělé. Trpěli podvýživou.*⁷²

Také Němci si brzy nárokovali Čechoslováky tvrdíce, že jsou příslušníky protektorátu. Fajtl byl naštěstí z obliga, jelikož se vydával za Angličana. Dalších čtyřadvacet mužů ze Šedovy skupiny bylo zachráněno na poslední chvíli. Kapitán Šeda o všem informoval telegramem velvyslance Formánka v Madridu, čímž je ochránil. Aby je povzbudili pro další dny, rozhodl se Fajtl po dohodě se Šedou uspořádat pro vojáky večírek s besedou o leteckém válčení.

Dne 30. června bylo telegramem osvobozeno pětadvacet internovaných britských příslušníků a proslýchalo se, že následující den přiveze vojenský přidělenec ještě jeden seznam, jímž bude osvobozeno více než čtyřicet dalších lidí. Fajtl mezi nimi nebyl, ale byl určen velitelem britských vojáků v Mirandě. Tak se seznámil s dalšími „Angličany“, tj. Čechy, kteří se za ně vydávali, ti mu podali informace o poměrech v Čechách, zatímco čekal na propuštění. Ovšem ani jeho případ nemohl být urychlen, jelikož jeho jméno znělo příliš česky. Majoru Weetsovi se ho však podařilo i ve španělských kancelářích změnit na Frank Fattle. Po osmitýdenním pobytu v Mirandě se přiblížilo i Fajtlovo osvobození, bylo již na čase, už se v něm probouzely obavy, že jej Němci odhalili a budou ho chtít vydat. Vojenský přidělenec i Šeda Františka uklidnili, že by Němci mohli přinejhorším

⁷² FAJTŁ, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 191. ISBN: (Váz.).

jeho odjezd oddálit, ne úplně zmařit. Konečně přišla toužebně očekávaná středa, kdy se na listině objevilo i Fajtlovo jméno. František rychle předal „svůj úřad“ nadporučíku Barkerovi, vyřídil si lékařské vysvědčení, sbalil věci a narychlo se rozloučil s kamarády, kteří tolika štěstí neměli. Major Weets zde již čekal půl roku na propuštění a ani kapitán Šeda neměl lepší vyhlídky, proto se rozhodl vykopat tunel a uniknout jím.

Na osvobozovací listině bylo Františkovo jméno opět zkomoleno, ale naštěstí jeho skupina nebyla dále prohlížena. Konečně se ocitli za branou koncentračního tábora Miranda a mohli jet do Madridu. Fajtl mezitím napomínal Poláky s ním propuštěné, aby se bavili výhradně anglicky a neprozradili se. Na vyslanectví sepsali hlášení o svých osudech, byli ubytováni v hotelu, major Haslam Františka seznámil s leteckým přidělcem majorem Taylorem, poté se sešel s vyslancem Formánkem a další den byl přijat britským velvyslancem (Sir Samuel Hoare), kterému též vyprávěl o táboře Miranda, a konečně 16. srpna se mohli vydat dál. Major Haslam jim obstaral jídlo a pití na cestu, objednal pro ně polovinu vlakového vagonu, který vyjel směrem Gibraltar. Doprovod jim dělal anglický úředník Albert a španělský detektiv, který kvůli tomuto transportu dokonce odložil svou dovolenou. Před nádražím v La Linia (nejbližší španělské město u Gibraltaru) je čekal malý autobus. Konečně zahlédli moře. Sice je ještě čekal poslední výslech na úřadě anglického konzula, ale to byl už jen poslední krůček ke svobodě.

Přejeli letiště a úzký kanál tvořící z Gibraltaru ostrov, museli projít lékařskou prohlídkou a již se po Fajtlovi sháněl voják z RAF a odvedl ho na leteckou základnu. Zde mu všichni blahopřáli k úspěšnému útěku, velitel místní stíhací jednotky dokonce slíbil, že mu půjčí Spitfira, kdykoliv bude mít chuť si zalétat. A tak František po třech a půl měsících zase nasedl do letadla. *Byla to zkrátka znamenitá vzdušná lázeň, kterou jsem potřeboval jako sůl.*⁷³ Ačkoliv zde bylo krásně a seznámil se s dalšími vojáky, spěchal, aby už byl co nejdříve v Anglii, proto si zamluvil letenku. Přál si, aby odstartovali ještě před půlnocí. *Měl jsem k tomu důvod: bylo mi ten den právě třicet let a chtěl jsem narozeniny oslavit ve vzduchu. Mé přání bylo vyslyšeno, odlepili jsme se přesně ve 23.56 dne 20. srpna. Neměl jsem víno k přípitku, držel jsem však na klíně velký hrozen a po celou dobu čtyř minut jsem slavnostně pojídal jednu bobuli za druhou a byl šťasten jako král. Byl jsem na svobodě a letěl jsem – co víc jsem si mohl přát?*⁷⁴

Za svítání se přiblížili k Anglii, původně měli letět do Londýna, ale kvůli špatnému počasí přistáli jinde. Ihned zavolał nadporučíku Josefu Hyblerovi, který vůbec nemohl

⁷³ FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 247. ISBN: (Váz.).

⁷⁴ FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 251. ISBN: (Váz.).

uvěřit, že se František Fajtl vrátil živý a zdravý. Dále cestoval vlakem. Vystoupil již v Exeteru, kde byla základna československých letců, chtěl jim předat co nejdříve své zkušenosti. Zde se setkal se svým kamarádem Karlem Mrázkem. Oba měli ze shledání upřímnou radost, která se nedá slovy vyjádřit. Následně ho přivítali i ostatní a na jeho počest se uspořádala hostina. Po skončení všech výslechů, hlášení a také intervencí ve prospěch zavřených Čechů – Mirandistů u ministra zahraničních věcí Jana Masaryka odjel na zaslouženou dovolenou ke známým do Skotska. Poté se opět ohlásil na inspektorátu československého letectva a žádal o zařazení do nové funkce, aby mohl opět vést stíhací peruč.

2.3 Projevy hrdinství u jednotlivých postav

„Nikdy v dějinách válek nevděčilo takové množství lidí za tak mnoho tak malé hrstce,“ řekl Winston Churchill, když chtěl postihnout, jaký význam pro svět mělo úsilí Britského královského letectva v bitvě o Anglii. Československý pilot František Fajtl patřil k oné hrstce.⁷⁵

V tomto autobiografickém díle *Sestřelen* se vyskytuje mnoho hrdinů, nejen František Fajtl jakožto hlavní postava. Většinou se jedná o prosté a neznámé lidi, kteří riskovali svůj život ve prospěch jednoho sestřeleného letce a nikdy nic za to nechtěli. Přáli si jen spravedlnost a chtěli učinit přítrž ničivému vlivu nacistů. Jen díky nim se mohl František opět vrátit do Anglie a začít znovu bojovat, jak mu velela čest i mrav. V této kapitole rozeberu postavu samotného hlavního hrdiny a dále se budu věnovat vedlejším postavám jak v okupované části Francie (tj. manželům Formánkovým, inspektoru tajné policie Rosssimu), tak i v neokupované části, zejména dívce Marlene a uhlíři, a dále pak významným osobám ve Španělsku (major Griffith, Haslam a Taylor), bez nichž by se František nedostal z tábora nucených prací. Jeho cestu zpět okupovanou i neokupovanou Francií a dále Španělskem vyznačím na mapkách.

⁷⁵ SVĚRÁK, Z. Velitel proslulé 313. československé peruč. *Lidové noviny*, 2002, roč. 15, č. 9, s. 6. ISSN: 0862-5921.

2.3.1 Hlavní postava

Hrdina.

Nebylo jich z počátku mnoho. První republika vyklidila hranice bez boje, a tak se váleční hrdinové rodili nejdřív jaksi mimochodem. Spíše z jakéhosi osobního přesvědčení než ze silné společenské objednávky. O to víc si jich můžeme cenit.

Jen si připomeňme, jak vůbec bylo složité jít bojovat. Dostat se na frontu vyžadovalo útek do ciziny dlouhý tisíce kilometrů. A jen si připomeňme, jak to bylo nebezpečné. Možná ani ne tak pro budoucího bojovníka (ten byl přece připraven zemřít), ale pro jeho rodinu, která zůstávala jako rukojmí v týlu nepřítele.⁷⁶

Hrdinství je prosté a neokázalé, je silně spojeno s riskováním vlastního života a ukazováním odvahy v jejích nejrůznějších aspektech, a to všechno František Fajtl předvedl a hlavně dokázal, přesto však nikdy nepřestal být skromný. V době jeho sestřelení mu bylo „pouhých“ devětadvacet let, celým svým srdcem netoužil po ničem jiném, než se opět vrátit a znovu bojovat. Jeho hnacím motorem bylo to, aby neupadl do německého zajetí. *Čechoslováci v řadách Královského letectva měli obzvláště nebezpečnou pozici. Po vzniku protektorátu a Slovenského štátu nahlíželi Němci na tyto protinacistické bojovníky nikoli jako na nepřítele, ale jako na zrádce. V případě, že nacisté zjistili pravou totožnost pilotů, jim tedy nehrozila internace jako v případě ostatních válečných zajatců, ale zastřelení.⁷⁷*

František Fajtl svou odvahu projevili již na počátku samotného díla, kdy byl sestřelen. Především silná víra, vlastenectví a zodpovědnost nejen za sebe, ale i za národ ho přiměly, aby se z této situace dostal. Několikrát musel vsadit na trpělivost a chladný rozum, např. hned po sestřelení, kdy se skrýval ve strouze v „sídle“ Němců, dále po několikadenním putování, kdy omylem vkročil do domu plného nacistů... Byl si vědom, že v případě objevení bude Němci ihned zastřelen, popřípadě internován. Možná i toto ho posílilo, aby z celé té situace vyvázl s co nejmenšími šrámy.

⁷⁶ NAVARA, L. Ten, jenž dělal minulost snesitelnou. *Mladá fronta Dnes*, 2006, roč. 17, č. 232, s. 10. ISSN: 1210-1168.

⁷⁷ Pavel Novák, Dušan Radovanovič: Sestřelené letecké eso zachránila před nacisty statečná nizozemská rodina. *Hrdina.cz* [online]. [vid. 2020-04-01]. Dostupné z: https://www.rozhlas.cz/hrdina/70/_zprava/sestrelene-letecke-eso-zachranila-pred-nacisty-statecna-nizozemska-rodina--1480563

Neustále ho provázela nervozita, paranoia, že je sledován, k tomu ho sužovala bolest a únava. Přesto jako pravý hrdina šel neustále za svým cílem, tj. dostat se co nejrychleji na jih a moci opět bojovat. Jeho životní krédo bylo: *Prohraješ až tehdy, když si to sám připustíš.*⁷⁸

Kdybychom měli několika slovy shrnout vlastnosti tohoto hrdiny, byla by to cílevědomost, houževnatost, neohroženost, inteligence, chladné uvažování, dobrosrdečnost, nebojácnost atd., které mu pomohly v jeho strastiplné pouti na jih. Nesmíme také zapomenout na jeho nadání pro jazyky, díky němu se dorozuměl ve francouzském i španělském kraji a také se mohl v koncentračním táboře vydávat za Angličana, a tak se vyhnout téměř jisté smrti.

O tom, že František Fajtl umí zapůsobit na lidi, nemůže být ani pochyb, téměř všichni mu přisuzují vlastnosti pravého reka. V posudku div. gen. Karla Janouška se můžeme o Fr. Fajtlovi dočíst obdobné informace: „*Pevný charakter, energický, silné vůle, kterou dovede vždy prosadit, spolehlivý, urovnané finanční poměry, vystupování ve službě i mimo službu velmi dobré.*“⁷⁹

Také manželka Františka Fajtla měla o svém muži jen to nejlepší mínění: „*Soudný, taktní, velmi dobré odborné vzdělání. Iniciativní, dobrého zdraví, snáší lehce tělesnou námahu. Jako důstojník řadové služby, cvičitel a velitel se vždy osvědčil velmi dobře, velmi dobrý znalec lidí, vysoké morální úrovně, [má] velmi dobrý vliv na podřízené... Ve všech zařazeních se vždy osvědčil výtečně...*“⁸⁰ Přesto však říkala, že novináři z Františka dělají něco až nadpozemského, přitom to byl úplně normální, typický chlap, který se se svou čestností a láskou bohužel do dnešní doby snad ani nehodil.

Ovšem nejen jeho rodina, ale i ostatní lidé na něj s úctou vzpomínají. Sám Václav Klaus o něm prohlásil: „*Jako člověk nesmírně čestný a zásadový prokázal velkou osobní statečnost a vždy kladl zájmy společnosti nad zájmy vlastní. Naše země v něm ztrácí muže,*

⁷⁸ GAZDÍK, J. Když letělo letadlo, vyběhl ven a zasněně se díval. *Mladá fronta Dnes*, 2012, roč. 23, č. 192, s. 12. ISSN: 1210-1168.

⁷⁹ RAJLICH J., REŽNÁ J. *Generál Fajtl: slovem historika, rodiny a objektivem fotografů*. Cheb: Svět křídel, 2012. s. 715. ISBN: 978-80-87567-12-8 (váz.).

⁸⁰ VÚA-VHA, kvalifikační listina F. Fajtla. In. RAJLICH J., REŽNÁ J. *Generál Fajtl: slovem historika, rodiny a objektivem fotografů*. Cheb: Svět křídel, 2012. s. 715. ISBN: 978-80-87567-12-8 (váz.).

*jehož činy jsou inspirací pro další generace.*⁸¹ Režisér Václav Marhoul na něj krátce po jeho smrti zavzpomínal slovy: „*Generál Fajtl byl jedním z nejlepších vojáků, co kdy naše země měla. Generál Fajtl byl rytíř nebes.*“⁸² Též bývalá poslankyně Vlasta Parkanová k němu vzhlížela: *Vždy jsem obdivovala lidi, kteří dokázali jít se zbraní v ruce a hájit svobodu a nezávislost vlasti. Generál Fajtl byl pro mne v tomto smyslu ideálem. Přeji si, aby se i pro další generace stal vzorem a v duchu mu vzdávám čest.*⁸³ A slovy chvály nešetřil ani tehdejší ministr obrany Jiří Šedivý. „*Pan generál Fajtl inspiroval svým hrdinstvím a svým vlastenectvím, které si zachoval po celý život, a to navzdory tomu, jak se k němu jeho vlast zachovala. Od prvního pohledu to byl krásný člověk a gentleman každým coulem.*“⁸⁴

František Fajtl si byl vědom své „povinnosti“ k vlasti, přesto ji však vykonával s láskou, jinak by nemohl zdolat přibližně 770 km, a ihned se hlásit zpět do služby. Věřil, že nejen on, ale i ostatní jeho spolubojovníci jsou stejného přesvědčení. Sám se necítil jako hrdina, byl přesvědčen, že osud tomu tak chtěl. *Manžel se za žádného hrdinu nepovažoval a já ho proto taky tak brala. Tvrdil, že jít do války byla jejich povinnost, že byla jen náhoda, že vše přežil. Všichni nasazovali svůj život. Někdo měl štěstí, někdo už ne.*⁸⁵

Nikomu nedával najevo, co všechno pro svou vlast vykonal, jak strastiplná cesta byla přes Francii až do Španělska, i v poválečné době zůstal skromný, pouze se zúčastňoval různých besed, kde se chtěl podělit o své zážitky a zkušenosti. Také jeho dcery byly vychovávány ve vší skromnosti a čestnosti a o jeho mimořádnosti neměly ani ponětí. Věděli jen, že byl neuvěřitelný vlastenec, přísahal a zem byla v ohrožení, proto šel bojovat. Tomáš Kassal vedl rozhovor s Jitkou Režnou, dcerou Františka Fajtla. Mimo jiné ho zajímalo ho, zda vůbec v dětství vnímala, že její tatínek je hrdina:

⁸¹ GAZDÍK, J., POLÁČEK, T. Utíkal, aby mohl bojovat. *Mladá fronta Dnes*, 2006, roč. 17, č. 232, s. 3. ISSN: 1210-1168.

⁸² Tamtéž

⁸³ Tamtéž

⁸⁴ Tamtéž

⁸⁵ FAJTLOVÁ, H. Život s generálem nebe nebylo vždy nebe na zemi. In VORÁČEK, J. *Po tvém boku pevně stát. (manželky letců vyprávějí)*. Praha: Netopejr, 2008. s. 35-59. ISBN 978-80-87044-16-2 (brož.)

Vyrůstala jste s pocitem, že váš táta je hrdina? Že máte doma někoho výjimečného?

Ne. On tak nežil. Pro mne bylo důležitější, že mám doma super tátu. Já se narodila už v Lounech, kam jsme byli vystěhovaní. Ale o tom, co se stalo, se se mnou jako s děckem nikdo nebavil, protože to byl smutek. Že byl voják, jsem začala vnímat až později. On byl v 60. letech rehabilitován a dělal inspektora pro vyšetřování leteckých nehod. Jednu havárii vyšetřoval i v Kanadě. To byl první moment, kdy jsem si řekla Hele, ten táta je dobrej. Pak jsem se o to začala zajímat víc. Nejsilnější byl ten šílený pocit, co jemu i dalším komunisté udělali.⁸⁶

Chtěla také poznat místo, kde byl její otec sestřelen, proto se spolu se svou rodinou vydala do Hardifortu. „Zajímavé bylo, že táta nikdy nijak výrazně netoužil po tom podívat se znovu tam, kde se bez nadsázky podruhé narodil. Naší cestě ale velmi fandil a přípravy k ní sledoval s velkým zaujetím. Z Prahy jsme vezli dlažební kostku, kam jsme napsali jeho jméno, datum narození a sestřelu. Chtěli jsme ji za rodinu položit a nechat tam, kde se po sestřelení schovával před německými pronásledovateli. Pamatuji si, že byl velmi dojatý, když jsme mu kostku před odjezdem ukazovali.⁸⁷

Také jeho druhá dcera Jana si až později uvědomila, jaký byl její otec hrdina. „Teprve když jsme se vrátili domů (z výletu do Londýna, kde navštívili hřbitovy padlých letců, muzeum Bitvy o Británii a zúčastnili se bohoslužby ve jménu všech padlých i přítomných vojáků), uvědomila jsem si, co všechno ti muži prožili, kolik v nich bylo odvahy a odhodlání jít bojovat za svobodu, svou vlast, pravdu a nebát se položit i život. Jsem na tebe hrdá, táto.“⁸⁸

Než se František mohl vrátit ke své squadroně musel zdolat mnoho kilometrů. Zvažoval několik možností, jak se nejrychleji, a hlavně co nejbezpečněji dostat zpět do Anglie, aby opět mohl začít bojovat. První varianta, kterou zvažoval, byla cesta do Švýcarska, odkud by se za pomoci britského konzula a s falešným pasem přesunul

⁸⁶ KASSAL, T. Pro mě bylo důležité, že mám doma super tátu, říká dcera hrdiny Fajtla. *Idnes.cz* [online]. [vid. 2020-11-13]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/usti/zpravy/na-frantiska-fajtla-vzpomina-dcera.A120820_1818706_usti-zpravy_alh

⁸⁷ RAJLICH J., REŽNÁ J. *Generál Fajtl: slovem historika, rodiny a objektivem fotografů*. Cheb: Svět křídel, 2012. s. 848. ISBN: 978-80-87567-12-8 (váz.).

⁸⁸ RAJLICH J., REŽNÁ J. *Generál Fajtl: slovem historika, rodiny a objektivem fotografů*. Cheb: Svět křídel, 2012. s. 828. ISBN: 978-80-87567-12-8 (váz.).

přes Španělsko do Lisabonu a odtud letadlem do Anglie. Bohužel se záhy dozvěděl, že švýcarské hranice hlídají Němci. Další možnost byla projít okupovanou Francií a v Lyoně nebo Marseilli požádat o pomoc amerických úřadů. Nakonec však vyhrála třetí varianta dostat se okupovanou Francií až do Španělska. V každém případě musel i zvolit místo odpočinku, jako nejlepší se mu zdála Paříž, kde měl známé.

Následující mapka představuje rozdělení Francie na okupovanou část Němci a tzv. Vichistickou Francií, ze které chtěl František následně přejít do Španělska.

Obrázek 1 Demarkační čára rozdělující okupovanou a neokupovanou Francii

Zdroj 1 Google.cz (Demarkační linie ve Francii)

Cestou z Hardifortu až do Paříže musel zdolat přibližně 262 km. Většinu trasy ušel pěšky, teprve několik kilometrů před Clermontem se mu podařilo stopnout automobil.

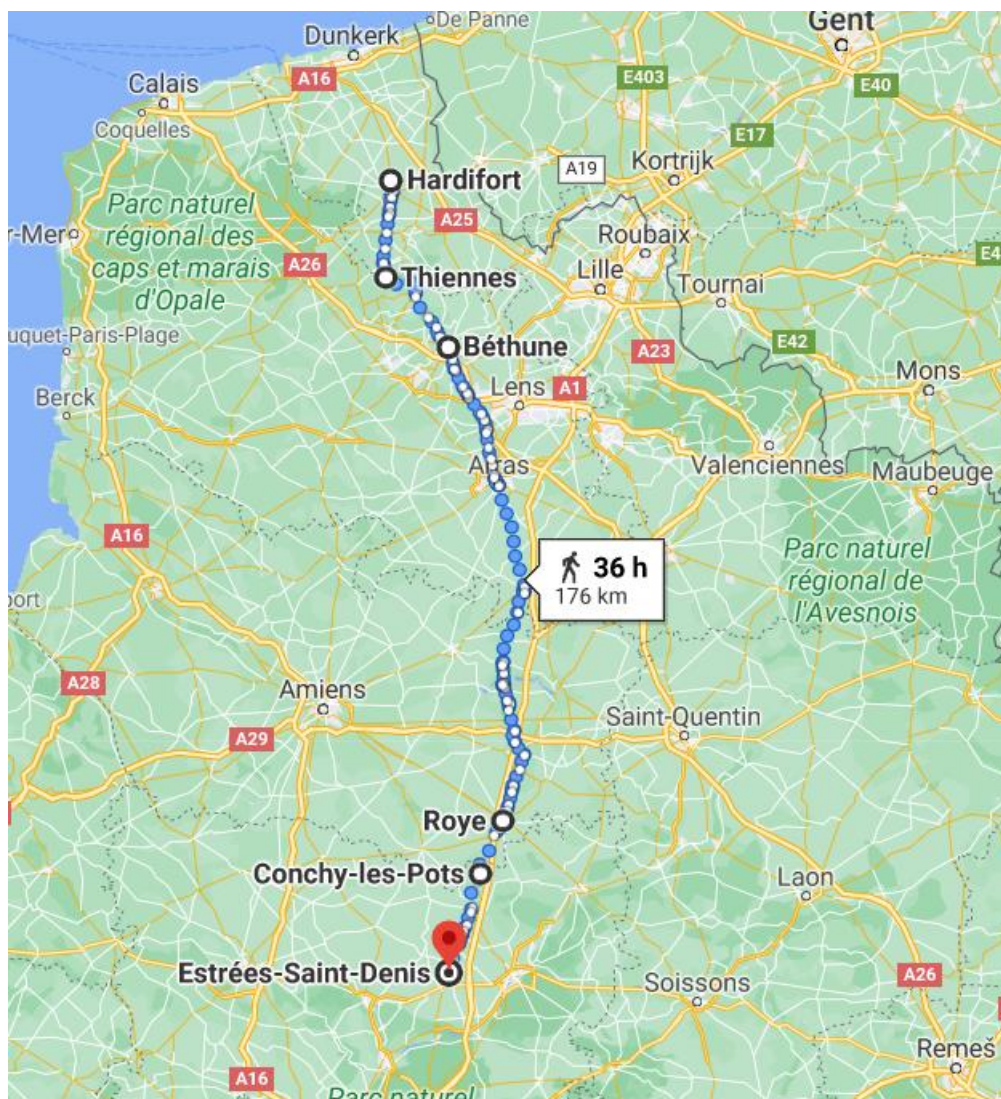
Pokusila jsem se vytvořit přibližnou mapu jeho cesty, abychom měli představu kudy šel a co všechno musel překonat.

Jak už bylo řečeno, 5. května 1942 byl sestřelen, nouzově přistál na poli u Hardifortu, poté se do setmění skrýval v hluboké strouze, poté se vydal směrem na jih, musel se nepozorovaně proplazit mezi Němci, brzy po ránu dorazil k malé farmě, zde získal civilní oblečení a přenocoval do druhého dne, kdy se v přestrojení za zemědělského dělníka vydal dále. Musel přeplavat kanál mezi Aire a Thiennes, 7. května se ve večerních hodinách dostal do města Béthune. Během dvou dní tedy zdolal přibližně 41 km. Jelikož měl nohy plné puchýřů a každý krok mu způsoboval bolest, rozhodl se využít pohostinství mladého muže a na další cestu se vydal až 9. května. Dne 11. května se dostal k řece Somme a po noclehu ve stáji pokračoval směrem k Roye. Zde chtěl využít železničního spojení, avšak byl zrazen. Díky své pohotovosti a chladnému rozumu z nebezpečí vyvázl, dostal se až do vesnice na silnici z Conchy do Estrées – St. Denis, přenocoval v domě u starého páru a časně ráno, neboť byl hledán Němci, se vydal dál. Kousek před Clermontem, dne 13. května 1942, jeho prozatímní pěší pout' skončila, dále se mu podařilo stopnout auto.

Do této doby ušel během osmi dní přibližně 180 km, což činí přibližně 22,5 km na den. Jelikož průměrná chůze dospělého zdravého člověka je přibližně 5 km/h, mohlo by se zdát, že tuto vzdálenost mohl zvládnout v kratším čase, ovšem musíme zahrnout jeho zdravotní stav (horečka z prochladnutí ze strouhy, ve které strávil bez mála půl dne, krvavé puchýře na nohou, které si strhnul až na živé maso, neustálý hlad a únava), jenž měl vliv i na jeho psychiku (nejednou měl paranoidní stavy, že mu je gestapo na stopě). Mnohdy ho hnál dál jen pud sebezáchovy, velká vnitřní síla, a hlavně touha opět čelit nepříteli v boji. Z tohoto důvodu se jedná o obdivuhodný výkon.

Pro lepší představu jsem v aplikaci Google mapy vytvořila přibližnou trasu jeho cesty. Podle výpočtů se jednalo o 176 km, které měl zdolat přibližně za 36 hodin. Jelikož však z knihy víme, že ne vždy se držel silnice, šel po polích a mnohdy musel změnit směr, zaokrouhlila jsem toto číslo na 180 km.

Obrázek 2 Mapa pěší trasy okupovanou Francií

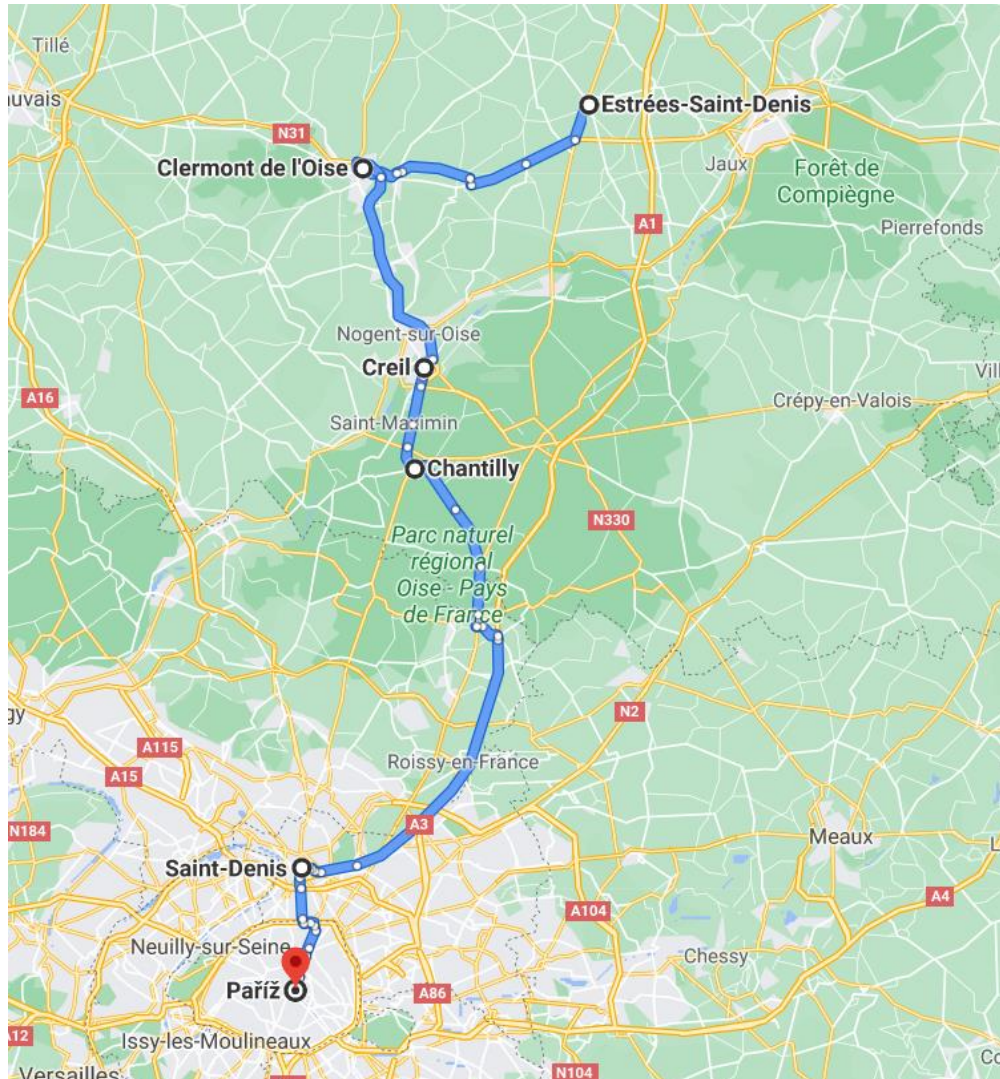

Zdroj 2 Vlastní zpracování (Google maps)

Zbylou část cesty do Paříže, jak již bylo řečeno, uskutečnil automobilem, který se mu podařilo stopnout (za 300 franků za Clermont a za dalších 200 franků přes Creil za Chantilly), a vlekem za nákladním autem (na předměstí Paříže do St. Denis a následně za přímluvu tří mužů ho řidič dovezl přímo do Paříže ke stanici metra). Vlákem se vydat nemohl, neboť železniční stanice byly hlídány Němci. Tato cesta čítá přibližně 98 km, pokud bychom vzali v potaz současnou dopravní situaci, což mu ušetřilo cca čtyři dny cesty, kdyby se i nadále vydal pěšky. Pro lepší přehlednost jsem tuto část trasy opět znázornila na mapě. Samozřejmě se jedná pouze o orientační mapku, během 2. světové

války mohla trasa vést po odlišných silnicích a cestách. Celkem do této doby zdolal přibližně 278 km.

Obrázek 3 Mapa trasy přes okupovanou Francii vykonaná autostopem

Zdroj 3 Vlastní zpracování (Google maps)

Dne 13. května 1942 se konečně dostal na místo odpočinku, Puteaux, ulice Benoit č. 23. Dočasný azyl mu poskytli manželé Formánkovi, které často navštěvoval před pádem Francie. K jejich osobám se vyjádřím v následující podkapitole, neboť oni se počítají mezi další hrdiny, díky nimž se František Fajtl mohl vrátit zpět do Anglie. František Fajtl jim byl za jejich pomoc neskonale vděčen, ale jak už je typické pro opravdového hrdinu, jakým on beze sporu byl, nechtěl někoho jiného zbytečně

vystavovat nebezpečí. *Bylo mi u nich krásně, ale cítil jsem ulehčení, když jsem odešel, protože mě zneklidňovalo vědomí, že je přivádím do nebezpečí.*⁸⁹

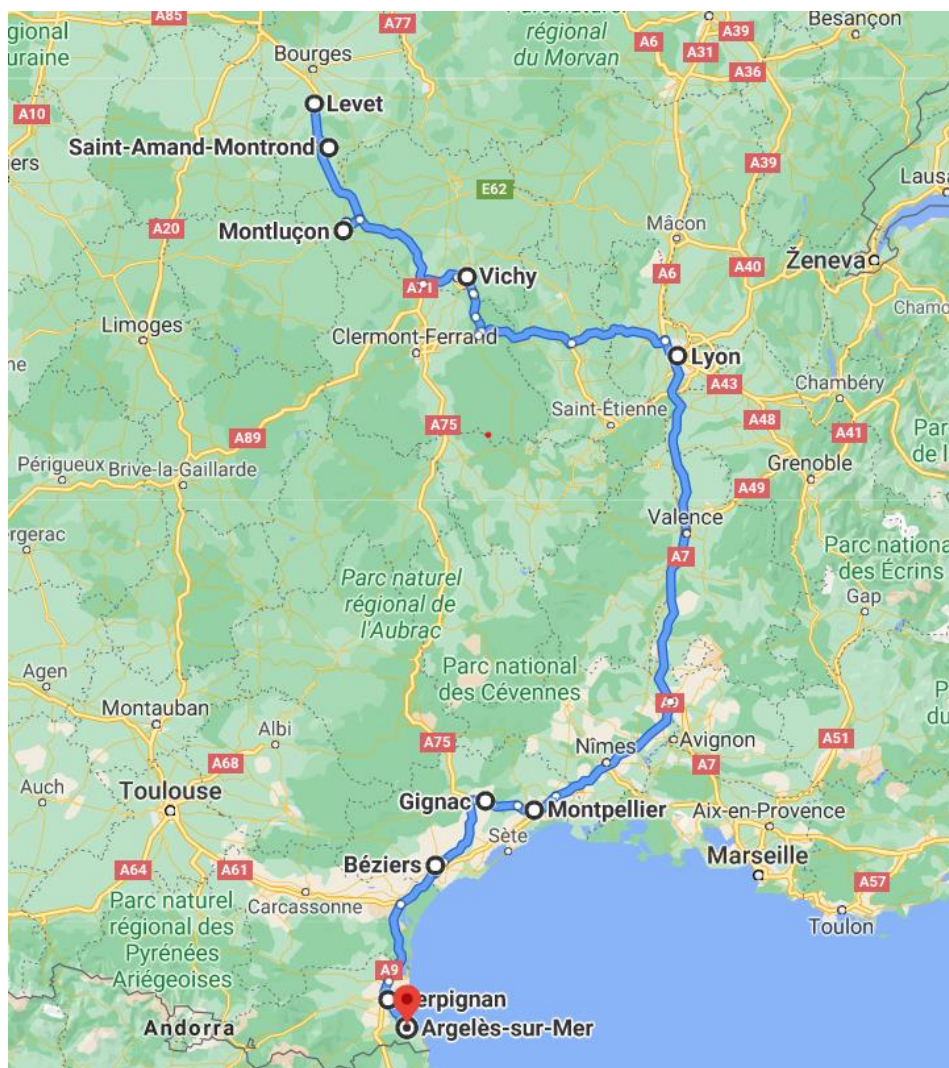
Během 14denní „návštěvy“ načerpal nové síly a dne 28. května se s falešným občanským průkazem, který mu obstaral policejní inspektor Rossi (též se mu budu věnovat v následující podkapitole), mohl vydat na další pouť. Vlakem se dostal do Bourges, zde si ho převzal bratr inspektora Rossiho, odebral mu průkaz s tím, že už ho nebude potřebovat, a 30. května byl převezen do místa vzdáleného přibližně jeden kilometr od demarkační linie, kterou cca ve 23.00 hodin plazením se překonal. Zde začíná poslední část jeho cesty Francií. František předpokládal, že to nejhorší má již za sebou, ale byl překvapen neochotou Francouzů. V okupované Francii mu byl téměř každý nápomocen, zde lidé nebyli přímo pod přísným drobnohledem Němců, a přesto se k jejich „osvoboditelům“ otočili zády, i místní kněz (Františkovi bylo řečeno, že kněží mu vždy pomůžou, mají dobré kontakty a mohou tak nenápadně zprostředkovat kontakt mezi sestřeleným letcem a členem odbojové skupiny zaměřující se na úniky).

V městečku Levet si stopnul auto, pokračoval do St. Amand a dalším autem do Montluçonu, odtud pokračoval vlakem do Montpellier. Zde musel opět prokázat svou rozvahu a hlavně statečnost. Každý vlak projíždějící Vichy byl kontrolován četníky. František Fajtl neměl žádné doklady, avšak duchapřítomně se schoval na toaletu (dveře nechal odemčené, aby ji nechtěli kontrolovat), a tak se tento stíhaný uprchlík zachránil. Z Montpellier pokračoval autobusem do Beziers. Zde se setkal s další odvážnou osobou, která mu přinejmenším svou přítomností a také mlčenlivostí pomohla v jeho dalším snažení dostat se do Španělska. Opět se této osobě budu věnovat v další podkapitole. Z Beziers pokračoval vlakem do Perpignanu a odtud do Argeles-Sur-Mer. Tím se přiblížil ke španělským hranicím a za pomoci tamního uhlíře přešel Pyreneje.

Během cesty neokupovanou Francií až ke španělským hranicím musel zdolat přibližně 770 kilometrů (opět vycházím ze současné dopravní situace), a to od 1. června do 5. června.

⁸⁹ FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 96. ISBN: (Váz.).

Obrázek 4 Mapa cesty neokupovanou, tzv. vichistickou Francií

Zdroj 4 Vlastní zpracování (Google maps)

Během měsíce svého putování tedy zdolal s nutnými přestávkami přibližně 1048 kilometrů, než se dostal na španělské území. Překročil Pyreneje, spoléhal na španělskou neutralitu a mezinárodní právo, podle něhož mu Španělé nesmějí ublížit.

„Tenhle útěk byl mistrovským kouskem. Inspiroval nás, podle jeho zkušeností jsme připravili pro letecký personál výcviky přežití,“ řekl Vachek (velitel českých vzdušných sil).⁹⁰

Ihned po přechodu Pyrenejí byl zatčen a odveden do Espoly, následující den do Figueras, kde byl vyslýchán, poté byl poslán do Barcelony, zpět do Figueras, konečně

⁹⁰ KAVKA, M., DANDA, O. Další letecká legenda odešla, zemřel generál Fajtl. *Právo*, 2006, roč. 16, č. 232, s. 5. ISSN: 1211-2119.

do Mirandy, zde strávil dlouhých devět týdnů, a nakonec musel pobýt ještě v Mardidu, než mohl být dne 17. srpna převezen do Gibraltaru.

I zde ve Španělsku se z obezřetnosti vydával za anglického letce, aby byl brzy propuštěn. I zde se projevila jeho rozvaha a chladný rozum, měl možnost o své situaci napsat dopis britskému konzulovi do Barcelony, raději však zmínil jen to, co udal španělským úřadům, tj. „*Frank Fajtl, narozen Donín, provincia Bohemia, národnost Angličan, hodností major.*“ *Pak jsem doložil: „Escapado de Germania.“*⁹¹ Přesto si však později vyčítal, že udělal chybu, měl zvolit čistě anglické jméno a udat, že se narodil v Anglii. Avšak ani tento malý zádrhel nezabránil jeho propuštění, v zajateckém táboře Miranda automaticky napsali do dokumentů: *Narozen v Doníně – provincie Bohemia v Anglii.*⁹² Aby však jeho jméno znělo více anglicky a nevzniklo tak nějaké podezření, rozhodl se ho major Weets (více o jeho osobě v další podkapitole) později změnit Fattle.

Někdo by mohl říci, že zde ve španělských věznicích a zajateckých táborech nevykonal nic hrdinského (tzn. nic velikého pro vlast či pro záchranu lidských životů), avšak i maličkosti se počítají mezi hrdinské činy. Můžeme jmenovat jeho dělení se o jídlo se slabšími, posilování morálky ostatních zajatců, pomoc kamarádům, kteří měli mizivou šanci na osvobození, při kopání tunelu a přímluvu u britského velvyslance za jejich osvobození.

V zajateckém táboře Miranda měl František Fajtl jakožto zajatý britský důstojník určité postavení.⁹³ Mohl se zdánlivě volně pohybovat, i jídlo zde již bylo lepší než ve španělských věznicích, našel tady nové ba i staré kamarády, přesto pořád nebyl svoboden, což působilo pochmurně nejen na něj, ale i na ostatní. Aby člověk mohl se zdravým rozumem „přežít“ zajatecký tábor, je třeba mít neustále nějakou naději. A právě o to se František Fajtl snažil, svou pozitivní energií nabíjel ostatní zajatce, informoval je o nezkreslených událostech a posiloval jejich vědomí. *Po dohodě se Šedou jsem se rozhodl uspořádat pro všechny naše vojáky večírek s besedou o leteckém válčení. Zajatci neměli možnost se dovědět pravdu, protože španělské noviny byly silně germanofilské a noviny švýcarské, záhadným způsobem do campu propašované, neřekly o mnoho*

⁹¹ FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 146. ISBN: (Váz.).

⁹² FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 180. ISBN: (Váz.).

⁹³ Roku 1929 vešla v platnost Třetí Ženevská konvence, která se zabývala postavením válečných zajatců, jejich právy a povinnostmi vězňů. Váleční zajatci měli mít zajištěnu adekvátní stravu a ošetření, dále měli nárok posílat poštu a dostávat balíky a za svou práci museli být finančně odměňováni. Důstojníci nesměli pracovat vůbec (na což Fajtl upozornil španělského vojáka, neměl však čím doložit svou hodnost, proto nebyl vyslyšen) a měli nárok na takový plat, jaký by dostali ve své či nepřátelské armádě.

víc...⁹⁴ Vyprávěl jim např. o slavné letecké bitvě o Anglii, které vítězně vybojovalo britské stíhací letectvo mezi 8. srpnem a 31. říjnem 1940, o britském beznohém stíhači Baderovi, o našem největším stíhači Františkovi, který za šest týdnů sám sestřelil sedmnáct letadel aj. Tím povzbudil ostatní zajatce a utvrdil je v tom, že spravedlnost vyhraje a Němci válku jistě prohrají.

Další hrdinský čin František prokázal brzy po svém jmenování do nové funkce: velitel britských vojáků v Mirandě. Byl určen jako náhrada za uvolněného Mr. Parkeho. Tímto se podílel na administrativních otázkách britské skupiny a na distribuci peněz, potravy a oděvů pro spojence. Zde se nejedná o hrdinství v pravém slova smyslu, avšak měl poslední slovo v hlášení „Angličanů“. Takto se mu podařilo zachránit čtyři polské letce sloužící v RAF, kteří byli sestřeleni nad Belgií při návratu z náletu na Německo, a tak získali „výhody“ anglických zajatců.

František Fajtl zde čekal dlouhých devět týdnů, než byl propuštěn. Bohužel ne všichni měli takové štěstí jako on. Mezi osoby, které neměly naději na propuštění, patřil kapitán Šeda, jelikož byl evidován jako Čechoslovák, tedy příslušník Protektorátu, Němci si na něj, jakožto i na další Čechoslováky činili nárok. František jim do této doby pomáhal alespoň přidělem z anglických balíčků, a hlavně materiálem potřebným k vykopání tunelu, kterým by mohli uprchnout. *Přál jsem mu, aby se jeho plán zdařil, a přál jsem mu ještě víc, aby se všem Čechům podařilo odejít z tábora volnou cestou jako mně. Útěk z Mirandy byl spojen s velkým nebezpečím a věděl jsem, že Šeda i ostatní jsou odhodláni riskovat vše.*⁹⁵ Ačkoliv Fajtl věděl, jak moc je to riskantní, dal pokyny svému nástupci, aby jim dal vše potřebné, a následně se za zajatce přimluvil u britského velvyslance za jejich propuštění.

Přesně ve 23.56 dne 20. srpna, v den, kdy měl narozeniny, šťastně vzlétl z Gibraltaru směr Anglie. Pro Františka v tom byla jakási symbolika, své třicáté narozeniny oslavil ve vzduchu, proto ihned po zasloužené dovolené na zotavenou zažádal o opětovné zařazení do funkce. *„Pane generále, prosím, aby mi byla svěřena nová stíhací peruť, chtěl bych zase doprovázet bombardéry nad pevninu!“*⁹⁶

⁹⁴ FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 196. ISBN: (Váz.).

⁹⁵ FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 229. ISBN: (Váz.).

⁹⁶ FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 263. ISBN: (Váz.).

Je obdivuhodné, když si uvědomíme, co všechno musel František Fajtl překonat a co obětovat. Počínaje jeho poutí přes celou Francii a následné dobrovolné zadržení ve Španělsku. Sice doufal v to, že se mu zde nesmí ublížit, přesto si nemohl být jist, že se opravdu dostane do bezpečí. Mohl zůstat někde skryt (např. u Formánků) a čekat, než se situace uklidní, přesto však zvolil složitější cestu plnou nejistoty a nebezpečí, a to jen z jediného důvodu, aby mohl znovu z nebes bojovat.

Myšlenky se rozbíhají, minulost mizí. A já tu najednou stojím ve Standově uniformě a naslouchám, jako by se nic nestalo, klidný a nevzrušený. Dokonce začíná převažovat podivný pocit – jako bych věřil, že většina kamarádů se vrátí, že jsou jenom dočasně nezvěstní, jako bych zvlášť silně pocítil víru v osudovost dění a věčnou spravedlnost, která musí jednou plně docenit poctivost, statečnost a obětování. Vždyť i ti, co se už nikdy nevrátí, si rozhodně ani víc nepřáli...⁹⁷

Letec zůstane navždy letcem a hrdina hrdinou.

2.3.2 Projevy hrdinství u vedlejších postav

V tomto díle se objevuje mnoho osob, které se více či méně zasadily o bezpečí majora Františka Fajtla. Někteří lidé to prokázali svými činy, jiní svou mlčenlivostí, avšak každá z těchto postav má svůj díl na jeho záchraně.

František Fajtl byl sestřelen nad okupovanou Francií.⁹⁸ I zde probíhal skrytý odpor vůči Němcům. Obyvatelé Francie se snažili o osvobození své vlasti. Jelikož otevřený odpor nebyl možný, pokoušeli se o něj alespoň skrytě. ...vznikla podzemní armáda a informační síť. Francouzský odboj mocně přispěl k vítězství tím, že neustále dorážel na

⁹⁷ FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 260. ISBN: (Váz.).

⁹⁸ V květnu 1940 napadla německá armáda Francii a s pomocí Itálie se jí podařilo zlomit francouzský odpor. 22. června 1940 bylo uzavřeno příměří mezi Francií a Německem, v jehož důsledku byla Francie rozdělena na dvě části, tzv. okupovanou Francii (severní zóna spravovaná německou armádou, která činila přibližně 3/5 území Francie) a neokupovanou Francií (jižní zóna pod správou prezidenta Phillippe Pentaina, s centrem ve Vichy)

*nepřítele, dodával spojencům tajné zprávy o německých aktivitách, napomáhal anglickým a americkým letcům k útěku a později bojoval se zbraní v ruce.*⁹⁹

Pokud bychom to vzali chronologicky, jeho prvními nepřímými zachránci se stali přibližně šedesátiletá babička a malý chlapec, na jejichž poli nedaleko Hardifortu nouzově přistál. Ti mu sice nepomohli úkrytem, ani jídlem, nýbrž mlčenlivostí a informací, že se se svým Spitfirem dosedl přímo na německé území, a ukázali mu směr, kterým se měl vydat. S dalším hrdinou se setkal vzápětí, asi sedmdesátiletý muž mu slíbil loajalitu, když se ukrýval v nedaleké strouze. Tito lidé sice nevynaložili prazvláštní úsilí, aby mu pomohli, ovšem jejich mlčenlivost byla tím nejdůležitějším, co ho v této chvíli mohlo potkat. František Fajtl jim byl neskonale vděčný, přesto však, ačkoliv měl možnost, se na toto místo opět podívat, odmítl.

27. října 2003 jsme se s manželem a synem Davidem dle domluvy sešli v Hardifortu s Dirkem Decuyperem (belgický amatérský badatel, který přesně zmapoval místo sestřelu Fr. Fajtla). Čekalo nás obrovské překvapení. U kostela čekal kromě Dirka Decuypera ještě osmdesátiletý Marc Vandenaabele se snachou a dvěma dcerami. Marc se nám představil jako ten, který před 61 lety pomáhal na nedalekém poli mamince, zrovna když na něm nedobrovolně přistál český pilot. Ukázali mu, kam běžet, aby nenarazil na Němce. Marc – tehdy chlapec, v roce 2003 čilý stařík – vyprávěl, ukazoval, kudy pilot utíkal, prošli jsme kolem domečku, kde tehdy Marc bydlel a našli strouhu, kde se táta schovával. Tam jsme uložili dlažební kostku do malé jámy, kterou Marc vypůjčeným rýčem sám vyhloubil a natočili jsme tátovi na video pozdravy od Marca a Dirka. Ještě jsme na poli, kde Spitfire nouzově přistál, sebrali trochu půdy jako souvenir pro tátu a na naléhání Marca jsme potom zajeli k nim domů do vesnice Oudezeele, kde jsme poznali i paní Vandenaabele a strávili krásné odpoledne. Úžasně radostný pocit, že mluvím a trávím čas s jedním z tátových „zachránců“ (kdyby tátu poslal jiným směrem, vůbec bych nemusela být) ...¹⁰⁰

František Fajtl měl jediný cíl, jít směrem na jih, dostat se do neokupované Francie. Druhý den po svém sestřelení dostal v chalupě od jedné Francouzky nejen jídlo, ale také i dělnický oblek a motyku (aby nebyl tak nápadný a v případě nouze mohl předstírat práci na poli) a zároveň si zde mohl i chvíli odpočinout. Během své cesty do Paříže setkal

⁹⁹ MAUROIS, A. *Dějiny Francie*. Praha: Lidové noviny, 1994. s. 452. ISBN: 80-7106-098-4.

¹⁰⁰ RAJLICH J., REŽNÁ J. *Generál Fajtl: slovem historika, rodiny a objektivem fotografů*. Cheb: Svět křídél, 2012. s. 848. ISBN: 978-80-87567-12-8 (váz.).

s mnoha lidmi, vesměs ho přijali vlídně, popřípadě ho přinejmenším strpěli, jelikož se báli o své životy. Ovšem také se setkal s lidmi, kteří mu pomoc pod hrozbou německých represálií odmítli. *Při záchraně a ukryvání sestřelených spojeneckých letců, odvedli příslušníci hnutí odporu v okupované západní Evropě úctyhodný kus práce. Sami přitom riskovali životy své i svých blízkých. (...) Většinou jim (příslušníkům RAF) pomocnou ruku podali odbojáři a jakou cenu za to museli zaplatit, dosud nikdo nespočítal. Mezi nejznámější odbojové skupiny, organizující jejich útoky, patřila například francouzská Pat Line a belgická Comete. Zdá se však, že František Fajtl se přinejmenším zpočátku obešel bez pomoci těchto sítí. Pomohli mu většinou obyčejní lidé, kteří prostě věděli, co je třeba.¹⁰¹* I zde se potvrdil jeho úsudek, že chudí lidé, hlavně ti na vesnici, jsou odvážnější. (Možná to bylo i z důvodu toho, že lidé na vesnici se více znají a mohou tak lépe poznat, zda právě jejich sousedi spolupracují s okupanty či nikoli.) Ti byli ochotni se s ním podělit i o poslední zbytek jídla a vždy ho nechali přenocovat alespoň ve stodole na slámě. Bohužel však jejich jména neznáme. František Fajtl jim byl neskonale vděčný, bohužel jim nemohl více poděkovat. Nyní se budu věnovat těm, jejichž totožnost známe. Opět je rozdělím na osoby v okupované Francii, neokupované a také ve Španělsku.

V okupované Francii, respektive v Paříži pro něj nejvíce udělali manželé Formánkovi, Češi. Viktor Formánek byl také rodákem z Donína na Lounsku a současně Fajtlovým vzdáleným příbuzným. Před několika lety se sem přistěhoval i s manželkou. Viktor vlastnil malou mechanickou dílnu a jeho žena ve stejném domě provozovala obchůdek se smíšeným zbožím. Františkovi se mu od nich již v letech 1939 - 1940 dostalo pomoci, a to konkrétně když byl ve Francii téměř bez prostředků. Nyní jej beze slova opět přijali do rodiny. Již v první minutě, kdy se spolu opět setkali, byla patrná jejich odvaha a pohotovost. Skryli ho před zraky ostatních u sebe v bytě, neváhali mu v okruhu svých známých zajistit další pomoc a aktivně se podíleli na další části plánu jeho útěku. František Fajtl se u nich cítil v naprostém bezpečí, sám na ně s úctou vzpomínal. *Kdybych měl popsat ty dva odvážné lidi, řekl bych, že tvoří pevný český ostrůvek uprostřed moře cizinců, kde najdete prostředí stejné jako u nás v Čechách, věrnou lásku k vlasti a dvě odvážná srdce, vždy ochotná pomoci. Těžké chvíle jejich života, bolestné ztráty, mezi nimi úmrtí dítěte, neporušily v ničem životní harmonii. Měl jsem k nim velikou úctu.¹⁰²*

¹⁰¹ RAJLICH J., REŽNÁ J. *Generál Fajtl: slovem historika, rodiny a objektivem fotografů*. Cheb: Svět křidel, 2012. s. 848. ISBN: 978-80-87567-12-8 (váz.).

¹⁰² FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 89. ISBN: (Váz.).

Kromě úkrytu a materiální pomoci se postarali i o jeho „duševní zdraví“. Věděli, že nejen tělo si po takovém výkonu musí odpočinout. Brali ho na procházky, dokonce i do kina, a to u sebe neměl žádný průkaz, kdyby ho Němci chtěli legitimovat. Pro svůj další útěk však legitimaci potřeboval, proto neváhali oslovit inspektora tajné policie, který mu měl falešný dokument obstarat. Věděli, že tímto riskují své životy, avšak jeho bezpečí bylo pro ně to nejdůležitější. František si toho byl vědom a také toho, že jim jejich činy nebude moci nikdy oplatit.¹⁰³

Manželé Formánkovi, ačkoliv žili ve Francii, byli velkými vlastenci, věřili ve vítězství Spojenců a byli schopni pro to udělat vše, co bylo v jejich silách. Jelikož v okupované Francii neměli moc možností, jak se nepříteli postavit, pokoušeli se o to alespoň pomocí potřebným, což bylo patrné i ve slovech při jejich loučení. *„Bonne chance, Frantíku, a nedej se za žádných okolností chytit. Němci jsou zlí.“ Tou radou jsem se řídil. Řekl jsem jim, že z Anglie podám zprávu rádiem pod heslem: Frank François est arrivé. – František dojel.*¹⁰⁴ Smluvená formulace zazněla až několik měsíců poté v rozhlasovém vysílání Bojujících Francouzů z Londýna.

„Řekni kamarádům, že v případě nehody k nám mohou přijít, pomůžeme jim,“ dodal strýc.

*Sbohem, drazí přátelé, dá Bůh, že se vám jednou odvděčím. Prokázali jste mi neocenitelné služby a svou odvahou patříte mezi hrdiny!*¹⁰⁵

Dalším hrdinou, který se zasadil o jeho útěk do „vichistické Francie, byl inspektor tajné policie Rossi, Korsičan. Ten mu obstaral falešné doklady na jméno „François Fournier“. František Fajtl ho popsal slovy: klidný, avšak odvážný a odhodlaný. Bylo mu cca osmadvacet, málo mluvil, avšak absence řeči se projevila v jeho činech. *Rossi zamrkal na dva tři kolegy a za chvíli měl v ruce legitimaci v tvrdých destičkách a několik razítek, které schoval do kapsy.*¹⁰⁶

Ačkoliv vystavení legitimace nebylo úplně jednoduché, vše se zdařilo a František mohl pokračovat v cestě. Inspektor Rossi ho spolu se svým bratrem doprovodil

¹⁰³ Až teprve po válce, respektive v červenci 1948 jim mohl jejich pohostinství alespoň částečně oplatit, kdy Viktor Formánek s manželkou, synem, snachou a vnukem navštívil svou rodnou vlast.

¹⁰⁴ FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 96. ISBN: (Váz.).

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 94. ISBN: (Váz.).

do Bourges, kde byl ubytován v malém hotýlku. Podle Františkova mínění se jeho majitelka přímo specializovala na pomoc francouzským uprchlíkům a cizincům. Zde se seznámil s dalšími osobami, které mu pomohli v útěku přes demarkační linii. „*Děkuji všem spiklencům a obdivuji jejich drzou statečnost, kdyby mě u nich nepřítel objevil, všechny by je postříleli,“ napíše později o těchto statečných lidech.*¹⁰⁷

Ve svobodné Francii však zpočátku takové štěstí na hrdiny neměl. Mýlil se, když si myslel, že zde bude „vítán“, lidé mu vyjdou vstříc (jak stravou, tak noclehem a dobrou radou, popřípadě i svezemím), ani za peníze se nevolili mu pomoci. Ovšem později narazil i na dobré Francouze, jež byli ochotni riskovat. Prvním z nich byl dělník, Polák, jménem Vítek. Nechal ho u sebe přenocovat, poskytl mu jídlo a informace o policii, která hlídá železniční stanice.

Další hrdina, respektive hrdinka byla Francouzka Marlen. Setkali se spolu v parku. Tato studentka si Františka všimla hned, on však byl její přítomností znepokojený, myslel si, že je to špiónka, proč jinak by si tak hezké děvče sedlo vedle špinavého, špatně oblečeného a rozcuchaného muže... Poznala, že je „evadé“, proto mu chtěla pomoci (kdo bojuje proti Němcům, bojuje pro Francii). *Ještě nejste v bezpečí a lidé jsou zlí. Buďte ostražitější, než jste byl na lavičce. Vím o vás všechno, vaše falešná legitimace* (koupil si pouzdro na legitimaci, do které vložil lístek s tím, kdo doopravdy je, tj. že je český letec sestřelený v severní Francii, prchající do Španělska, a připojil i prosbu, aby nezadržovali) *mi to prozradila. Zasunul jste ji ledabyle do sáčku, z něhož vypadla. Přečetla jsem si ji a zastrčila zpět. Smluvili jsme se s Jaquelinou* (kamarádka Marlen, která též byla v parku), *že zůstanu a pomohu vám, budete-li chtít. Měl jste štěstí, že k vám nepřisedl někdo jiný, lidé udávají za peníze. Možná by strážník nepochopil vaši lásku k domovu a snad by vás už teď vedli někam do internačního tábora. Proto jsem u vás počkala, a proto jsem se na vás smála. Nyní doufám, že už budete klidný. Neděkujte. Jsem nesmírně šťastna a prosím, abych vaši sestru mohla dohrát až do příjezdu vlaku. Nechte to všechno na mně.*¹⁰⁸

¹⁰⁷ RAJLICH J., REŽNÁ J. *Generál Fajtl: slovem historika, rodiny a objektivem fotografů*. Cheb: Svět křídél, 2012. s. 310. ISBN: 978-80-87567-12-8 (váz.).

¹⁰⁸ FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 125. ISBN: (Váz.).

Marlen byla velice odvážná, na nádraží plném četníků a policistů na sobě nedala nic znát, s klidem Františkovi koupila lístek a pro štěstí mu věnovala maličký amulet se sv. Terezou (nápís: *Saint Thereze, priez pour nous. Svatá Terezo, oroduj za nás.*¹⁰⁹

Tato mladičká studentka tvoří naprostý kontrast k mladíkovi, který mu odepřel svezení automobilem. Jak sama Františkovi říkala, pro peníze by ho mohl kdokoli udat, ona mu však dělala průvodkyni městem, snažila se rozptýlit jeho nervozitu, rozhodnutá vydávat se v případě nouze za jeho sestru, a sama tak riskovala zatčení, v nejzazším případě i svůj život.

Poslední postava, která mu pomohla v neokupované Francii, byl uhlíř. Říkalo se o něm, že převádí přes hranice, popřípadě alespoň uprchlíky nasměruje. Paradoxem bylo, že uhlíř byl Ital, přesto neměl rád Mussoliniho, ale nekritizoval ho. Nesouhlasil s válkou, a proto byl ochoten Fajtlovi pomoci. *Válka je špatná a přináší bídu.*¹¹⁰ Byl nesmírně čestný a poctivý. Přesně mu popsals cestu, František mu za to nabídl 1400 franků se slovy, že si je stejně nemůže vzít přes hranice. Uhlíř je i přesto odmítl, ale pronesl, že je u sebe může nechat v úschově a po válce je Fajtlovi opět předá. Mnohého to překvapí, chudý uhlíř, peníze odmítne, a ve městě se bohatší lidé navzájem kvůli několika frankům udávají. To svědčí o jeho nezkaženém charakteru.

Ani ve Španělsku neměl František zcela vyhráno, bylo sice neutrální, ale i přesto ho k úplné svobodě čekala dlouhá cesta. Pomohli mu zde hrdinové, jejichž jména známe, byli to zejména major Weets, velitel britských příslušníků odpovědný za přiděl balíků a disciplínu. Seznámil Fajtla s vojenským přidělcem Griffithem.

Griffith byl vysoký štíhlý Angličan, znal pravdu o Františkově původu, proto se ho snažil co nejdříve dostat z Mirandy. Čím více lidí se mu podařilo dostat z tábora, tím větší měl radost. Na svou přímluvu se mu zdařilo Františka povýšit do nové funkce: velitel britských vojáků v Mirandě, čímž dostal více pravomocí. Spolu s majorem Weetsem změnil v dokumentech jeho jméno na Fattle, aby znělo více anglicky a cesta k jeho propuštění byla tak snazší. Griffith měl brzy odjet do Anglie, před svým odjezdem však se situací seznámil svého nástupce, majora Stuarta Haslama.

¹⁰⁹ FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 127. ISBN: (Váz.).

¹¹⁰ FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 135. ISBN: (Váz.).

Major Haslam byl velice chytrý postarší Angličan, měl mnoho vojenských zkušeností. Byl velice obezřetný, zajímalo ho, zda v campu nejsou špióni, kteří by jim mohli zkomplikovat plány. Přeci jen, kdyby vyvstalo na světlo, že František Fajtl je Čechoslovák využívající výhody Angličana, mohli by ho Španělé rychle podstoupit Němcům jakožto příslušníka Protektorátu Čechy a Morava. Naštěstí se mu podařilo v brzké době dostat Františkovo jméno na propouštěcí listinu, sám ho spolu s dalšími osvobozenými vězni vyvezl z Mirandy a seznámil ho s dalšími důležitými osobami, s leteckým přidělcem majorem Taylorem a československým vyslancem Formánkem. *Velvyslanec, velmi příjemný diplomat, pracuje, seč může pro osvobození Čechů z vězení a koncentráků a má, myslím, nejtěžší pozici ze všech našich diplomatů v neutrálních státech. Je tam vlastně naším neoficiálním zástupcem, protože Španělsko uznalo protektorát. Má nesmírné potíže. Griffith mi jednou vyprávěl, jak Formánek trpce nese osud Mirandistů a shání všechny možné protekce a sestavuje stále nové a nové plány, aby mohl osvobodit krajany.*¹¹¹ Major Haslam se nezasadil pouze o propuštění Františka Fajtla, jakožto Čechoslováka, osvobozoval i např. Poláky, Angličany, kteří byli zasaženi válkou (př. invalidy). Jejich osud ho nenechal chladným.

Díky těmto všem statečným mužům a ženám se František Fajtl mohl v pořádku vrátit do Anglie a opět začít bojovat. A za to jim patří jeho velké poděkování. Věděl, že jim to nebude moci nikdy oplatit, avšak vždy na ně s úctou vzpomínal.

¹¹¹ FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 233. ISBN: (Váz.).

2.4 Motiv smrti

Motiv smrti zde explicitně téměř vůbec není zastoupen, ovšem implicitně je přítomen neustále a jde ruku v ruce s hrdinstvím.

Již graficky a vkusně řešená obálka knihy, znázorňujícího hořícího Spitfira, je toho příkladem. František Fajtl byl krátce po zahájení útoku nečekaně zasažen německými letouny. *Můj život byl v sázce a v rukou osudu... Nestačil jsem nic domyslet, v mžiku projela první dávka nepřátelských střel spitfírem a roztrhla kus pravého křídla. Můj let střemhlav přecházel v závratný závod, doslovně v závod na život a na smrt, neboť smečka pronásledovatelů mi byla stále v patách a zuřivě do mne střílela. (...) Za malou chvíli následoval druhý zásah, drobné i hrubé střelivo zabubnovalo a zapleskalo hrozivě po mém propoceném spitfíru a po motoru, který začal kouřit a hořet. Kouř, promíchaný s plamínky, olizoval z vnějšku stěny kabiny. Pronikne i dovnitř? Jak dlouho mne uchrání asbestová stěna za motorem? Smysly chtěly jednat, ale údy jako by zkameněly před blížícím se zánikem. (...) Ale Němci byli příliš lační, aby mne nechali beztretně utéci. Zasahují mne ještě jednou, tentokrát smrtelně. Cítím praskot střel po celém spitfíru a oči v bezmocném údivu sledují rozsekanou kabinu a mizící přístroje na palubní desce, z nichž nepoškozen zůstal jediný.*¹¹²

Františku Fajtlovi se podařilo riskantním manévrem uniknout německým stíhačům, avšak ani nyní neměl vyhráno. Mohl se pokusit vyskočit padákem. Během druhé světové války platilo nepsané pravidlo¹¹³: *Pilot, který ve vzdušném boji sestřelil nepřátelské letadlo a jeho posádka dokázala vyskakat na padácích, na muže pod hedvábnou kopulí již ve vzduchu nestřílel.*¹¹⁴ Ovšem ne vždy toto bylo dodrženo. Nicméně, i kdyby se na to spolehl, neměl již dostatečnou výšku, aby mohl být výskok padákem s minimálním rizikem uskutečněn, letěl asi padesát až deset metrů nad terénem. Bezpečná výška pro otevření padáku je okolo tisíce metrů nad zemí. Naštěstí se Fajtlovi podařilo nouzově přistát v poli, oheň byl pravděpodobně udušen hlinou, a tak František poprvé unikl (v této knize) unikl smrti.

¹¹² FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 27-28. ISBN: (Váz.).

¹¹³ V letech 1922 a 1923 proběhlo v Haagu jednání o pravidlech letecké války, projednávalo se zde pravidlo o neútočení na letce snažících se zachránit na padácích, ovšem toto haagské ustanovení nevstoupilo v platnost, proto neexistoval žádný oficiální zákaz střelby na padáky.

¹¹⁴ BRZKOVSKÝ, M. Zabíjení pilotů na padácích (1): Kdy přestalo platit pravidlo rytířské války? *Stoplusjednicka.cz* [online]. [vid. 2020-11-01]. Dostupné z: <https://www.stoplusjednicka.cz/zabijeni-pilotu-na-padacich-1-kdy-prestalo-platit-pravidlo-rytirske-valky>

Také mnoho jeho kamarádů a známých si myslelo, že sestřelení nemohl přežít. A pokud ano, že byl chycen Němci. Jeho známá June krátce po Františkově zmizení napsala: „... válka je hrozná věc a snad nejtragičtější pro naše letce, protože odcházejí tak mladí. Když čtu v novinách sloupec 'missing', jsou to skoro výhradně letci. Až je podivné, že ti hoši na létání tolik lpí. Nic prý není krásnějšího, o nebezpečí nechtějí ani slyšet.¹¹⁵ Přesto však nepřestala věřit, že by se mohl zachránit. Sám František počítal s variantou, že každý jeho let může být poslední, proto dávno před náletem na Lille sepsal jako snad každý válečný pilot svou poslední závěť, podle které mělo být naloženo s jeho věcmi.

Hned po této události se ve „smrtném“ ohrožení ocitl podruhé, přistál v okupované Francii. Sice se mu podařilo se před Němci schovat v potoce, kde počkal až do setmění, a poté prokličkovat mezi nepřáteli, avšak v letadle zůstal jeho padák, na němž bylo napsáno jeho jméno a hodnost, což ho uvedlo ještě do většího nebezpečí. Čechoslováky jako jediné ze všech spojenců neuznávali totiž nacisté za vojáky, ale za zrádce – z titulu příslušnosti do protektorátu Čechy a Morava.¹¹⁶ Věděl, že svým chycením by udělal nesmírnou radost Němcům, chytily by Squadron Leadera (majora) a zároveň příslušníka Protektorátu Čechy a Morava, tedy zrádce, za což by ho čekala smrt.¹¹⁷ Během své pouti měl štěstí v neštěstí, vojákům i četníkům se mu dařilo vyhýbat, zároveň vyprosil v jedné dělnické rodině kracičku, díky níž se mohl vydávat za zemědělce. To se mu také hodilo, když poprvé stanul tváří v tvář Němci. Již si myslel, že bude po něm, ale pomohla mu znalost jazyků, a především jeho velká výmluvnost. Německý voják nepoznal, že se jedná o uprchlíka, o sestřeleného majora.

„Halt, kam jdete?“

„Na pole,“ odpovídám německy.

„V neděli se nepracuje. To je mi divné.“ Dělal se důležitým a zdálo se mi, že se trochu baví mojí nervozitou, kterou jsem bohužel hned nemohl zvládnout. (...)

¹¹⁵ FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 261-262. ISBN: (Váz.).

¹¹⁶ FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 19. ISBN: (Váz.).

¹¹⁷ Po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, dne 27. května 1942, se situace ještě zhoršila. Kdo pomáhá atentátníkům má být zastřelen s celou svou rodinou. Přichází mnoho udání, ovšem výsledek žádný, proto se Adolf Hitler rozhodne pro výstrahu popravít každého desátého Čecha. Český národ má být definitivně vyhuben, popřípadě poněmčen či vystěhován. Nakonec je téměř patnáct tisíc lidí uvězněno, popraveno či přemístěno do koncentračních táborů. Zde byly prováděny masové popravy zastřelením. Zároveň tisíce vězňů přišlo o život při lékařských a chemických experimentech.

Dostal jsem strach, že se bude ptát po legitimaci, a proto jsem odpověděl velmi rychle, dříve, než ho napadne pokračovat ve výslechu:

„Jsem hospodář a musím dělat i v neděli, abych mohl odvést, kolik žádají úřady. Přece víte, že dodáváme obilí i německé armádě. Jdu dělat pro vás.“¹¹⁸

Následoval další křížový výslech, ovšem František měl vždy pohotovou odpověď, věděl, že mu jde o všechno. Voják o něj brzy ztratil zájem a rozmrzele ho propustil.

Sestřelený squadron leader pokračoval v cestě, z opatrnosti se vydával, jak již bylo řečeno, za anglického letce, pouze několika jedincům prozradil svou pravou totožnost. *Nikdo z těch lidí nevěděl, že jsem Čech, riskovali pro záchranu života Brita životy stejně jako pro své vlastní lidi. Nevěřili štvavému rozhlasu z říše a z Vichy.*¹¹⁹ Měl dobrý odhad na lidi, zpravidla hned poznal, kdo je čestný, komu může věřit, pouze jednou se nechal zaslepit radostí, uvěřil nesprávné osobě, a to ho málem dostalo přímo do rukou nacistů. Jednalo se o mladého muže, který mu nabídl koupit lístek na vlak, když si chtěl kvůli rozbolavělým nohám (puchýře o velikosti dlaně) zkrátit cestu nějakým dopravním prostředkem, ovšem místo toho ho udal Němcům. Naštěstí Fajtl přes vzniklou situaci i zde uplatil svou pohotovost, v rychlosti pozměnil své plány, a i přes bolest pokračoval v cestě pěšky, což svědčí i o jeho nezlomné vůli.

Později tuto etapu cesty zdokumentoval slovy: *„A šel jsem osm dní, až jsem do té Paříže došel. Cestou jsem požádal taky o svezení autem, protože už mě bolely nohy. Ale těch osm dní jsem prožíval takové dobrodružství, lidi mě přijímali nebo se i báli nebo mě chtěli snad vyzradit, protože na mě byl vydaný zatykač, a hlavně odměna velká, to bylo všude publikovaný. Poněvadž věděli – já na padáku, naštěstí, ten můj mechanik dobrej, anglickej, chtěl mně udělat radost, tak tam napsal: ‚Squadron Leader, major Fajtl‘, takže oni věděli jak hodnost, tak jméno. Oni, kdyby chytili majora, tak měli velkou odměnu. Ale já jsem dokázal dojít do Paříže a tam jsem se schoval.“¹²⁰*

¹¹⁸ FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 67-68. ISBN: (Váz.).

¹¹⁹ FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 93-94. ISBN: (Váz.).

¹²⁰ *Paměť národa* [online]. [vid. 2020-04-10]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/fajtl-frantisek-1912>

Do podobných nebezpečí se během putování Francií dostal ještě vícekrát, avšak vždy z ohrožení vyvázl a víceméně bezpečně se dostal do Španělska. O to více obdivoval lidi, kteří mu bez skrupulí pomohli, ačkoliv trest za tento čin by nenesli pouze oni, nýbrž celá jejich rodina.

V zajateckém táboře Miranda byl ve zdánlivém bezpečí, slovo „zdánlivém“ píšu záměrně. Vydával se sice za anglického důstojníka, což díky znalosti cizích jazyků nebylo těžké, ovšem i tak několik zajatců vědělo, kým doopravdy je. *Během doby jsem se seznámil s několika poddůstojníky – Čechoslováky ze skupiny kapitána Šedy, bylo jich v táboře čtyřicet. Němci o nich věděli a uplatňovali na ně právo tvrdice, že jsou příslušníky protektorátu. Před několika měsíci přišli zástupci německých úřadů a žádali na Španělsku vydání Čechů. Šeda hned poslal do Madridu telegram vyslanci Formánkovi, který pomocí Angličanů v posledním okamžiku nebezpečí zažehnal. (...) Kdo zná poměry ve Španělsku, chápe, že zbylí Čechoslováci byli stále v nebezpečí.*¹²¹

¹²¹ FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. s. 194. ISBN: (Váz.).

3 Václav Šorel – Generál Fajtl

Tento spisovatel, respektive legenda českého komiksu, se narodil 8. září 1937, bohužel krátce po svých 83. narozeninách, konkrétně 12. září 2020 zemřel. V lednu téhož roku, ho postihla mozková příhoda, kvůli níž byl připoután na lůžko. Absolvoval finančně náročnou rehabilitaci, na niž mu jeho přátelé uspořádali sbírku. Vybralo se sedm set tisíc korun českých.

V letech 1956 až 1987 pracoval jako konstruktér v Avii (podnik vyrábějící letadla a letecké motory) a psal články do leteckých časopisů (Je též podepsán pod dvoudílnou Encyklopedií českého a slovenského letectví). Zde se setkal s Františkem Kobíkem, s nímž spolupracoval ve vědecko-technickém časopise ABC (časopis ABC mladých techniků a přírodovědců). Spolu vytvořili nezapomenutelná díla, populární vystřihovánky, které podepisovali zkratkou ŠOK. Jednalo se zejména o modely z bojové a kosmické techniky. Později tvořil vystřihovánky i pro vydavatelství Albatros, a to s malířem Jaroslavem Velcem. Díky svému zájmu o letectví měl blízko i plastikovému modelářství a formou komiksu se pokusil vést tvůrce funkčních modelů ke správné stavbě. Zájem o letectví podporoval i mezi školní mládeží, spolu s časopisem ABC podpořil kreslířskou soutěž mezi žáky letňanských škol a v tělocvičně školy ukázal řízení modelového vrtulníku.

Také byl velmi činný i literárně. Zabýval se literaturou faktu. Z tohoto odvětví můžeme jmenovat výše zmíněné encyklopedie, dále Letadla československých pilotů či např. Češi a Slováci v oblacích. Psal také romány jako např. Vzpouza mozků či Odysseus, ovšem nejzajímavější pro nás jsou jeho komiksy, př. Biggles, Vrabec, Genrál Fajtl atd. *Václavu Šorelovi byla udělena Cena Syndikátu novinářů, jmenovitě klubu leteckých novinářů za dvoudílnou Encyklopedii českého a slovenského letectví. Za přínos českému letectví obdržel poděkování parlamentu České republiky.*¹²²

Kniha *Generál Fajtl* (kreslíř Michal Kocián) skládá velkou poctu našemu hrdinovi Františku Fajtlovi, Václav Šorel v ní chtěl spojit své dva zájmy – letectví a komiks. Nejedná se však o klasický komiks, život Františka je zde vylíčen ve stručných kapitolách obohacených citacemi z autobiografických knih a fotografiemi, jejichž předěl tvoří

¹²² V 83 letech zemřel Václav Šorel, tvůrce komiksů a vystřihovánek časopisu ABC. *Idnes.cz* [online]. [vid. 2020-11-14]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/zemrel-vaclav-sorel-legenda-casopis-abc-komiksy-vystrihovanky-modely-letectvi.A200912_194030_literatura_wass

zmíněné komiksové pasáže. „Je pravda, že zejména práce na tomto komiksu nebyla vůbec jednoduchá. Při psaní scénáře jsem musel důsledně vycházet z faktů a nevymýšlet si, měli vzniknout pravdivý obraz doby. Totéž jsem vyžadoval na malíři Kociánovi, který se uvolil ujmout výtvarné části díla. Domnívám se, že pan Kocián se zhostil své práce víc než dobře. V Komiksu je skutečně Francie čtyřicátých let minulého století, spitfiry jsou skutečnými spitfiry a totéž lze říci i o německých focke-wulfech či sovětských lavočkinech¹²³,“ uvedl Václav Šorel v rozhovoru s Tomášem Weissem dne 17. února 2014.

V tomto rozhovoru se také zabývali přínosem a přednostmi komiksu, což mě též zajímalo u současných žáků, proto jsem tuto komiksovou verzi poskytla žákům deváté třídy (viz následující kapitola).

V čem vidíte přednosti komiksu? Jak byste vyvracel námitku, že komiks je dobrý pouze jako čtení pro děti a mládež?

Ve světě byl komiks již dávno fenoménem, tedy především v tom světě západním. Jen u nás zůstával celá desetiletí popelkou. Je pravda, že nad českým komiksem vysoko ční dílo pana Saudka a Rychlé šípy pana Foglara. Nakonec i u nás jsme přišli na to, že na tom komiksu přece jen něco bude. Komiks je úžasná zkratka, především pro generaci, která odmítá „ztrácet čas“ nad dlouhým románem a „uvolí“ se blahosklonně seznámit se s jeho dějem alespoň prostřednictvím komiksu. Když se k tomu ještě „zadaří“ přiřadit dobrý text do „bublin“ je vytvořen předpoklad, že alespoň někdo z mladé generace sáhne po původním díle. Z toho jsem vycházel při práci na knize GENERÁL FAJTL. Doufal jsem, že mladého čtenáře zaujme komiks a pak mu to nedá nedozvědět se, kdo to vlastně ten František Fajtl byl. Domnívat se ale, že komiks je výhradně určen mladé generaci, by byl velký omyl. Ve formě komiksu vycházejí i velice vážná díla, přičemž lze s povděkem kvitovat, že už i u nás.¹²⁴

¹²³ WEISS, T. Tři otázky pro... Václava Šorela. *Kosmas.cz* [online]. [vid. 2020-11-14]. Dostupné z: <https://www.kosmas.cz/oko/rozhovory/9700/tri-otazky-pro....vaclava-sorela/>.

¹²⁴ Tamtéž.

4 Metodologická část

4.1 Dotazník obecně

Dotazník je způsob řízeného rozhovoru, obsahuje soupravu otázek, na něž chceme získat odpovědi písemného charakteru. Je méně časově náročný a měl by být ryze anonymní. Jelikož se zpravidla koná bez účasti dotazovatele, záleží na promyšlené formulaci otázek a na jejich pořadí. Zpravidla výzkumný pracovník k dotazníku připojuje i vysvětlující dopis s pokyny, v němž objasňuje význam a cíl provedení.

Při jeho sestavování je vhodné si na malém vzorku respondentů ověřit srozumitelnost formulace otázek a jejich následnou zpracovatelnost, tj. vytvořit si pilotní verzi dotazníkového šetření. Přesně a jasně si určit cíl, vytvořit jasné, logické a stylisticky korektní otázky, které nás k tomuto cíli dovedou, a před samotnou aplikací na širší výzkumný vzorek provést pilotáž na menší skupině respondentů.

Z dotazníku se získávají data, která se následně zpracovávají. Tazatel však musí počítat i s tím, že ne všichni respondenti ho vrátí vyplněný. V. Příhoda např. doporučuje, aby byly dotazník rozesílány ve dvojnásobném počtu, než kolik bude nutno získat vyplněných ke zpracování.¹²⁵

Dotazník je subjektivní metodou, proto je vhodné doplňovat ho i jinými výzkumnými metodami.

¹²⁵ KOŘÍNEK, M. *Metody a techniky pedagogického výzkumu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972. s. 37

4.2 Předkládaný dotazník

Dotazník, konkrétně jeho pilotní verze, pro odhalování skrytých motivů v textu, respektive hrdinství a smrti, byl předložen žákům Základní školy Anežky České v Ústí nad Labem. Jednalo se o žáky vybrané deváté třídy.

Primárním cílem bylo zjistit, do jaké míry jsou žáci schopni pracovat se skrytými významy textu a zda takto formulované otázky je dovedou k zamyšlení a k pochopení díla a pomůžou jim odhalit motivy hrdinství a smrti. Sekundární cíl si kladl za úkol odhalit, jestli je vhodné v hodinách literatury pracovat i s komiksem či upřednostňovat souvislý beletristický text.

4.2.1 Popis dotazníku

V hlavičce dotazníku je vytvořena identifikační tabulka. Zde každý žák vybírá příslušné pohlaví a ročník. Jinak je dotazník ryze anonymní.

Dotazník se skládá ze sedmi otázek, jedná se o kombinaci otevřených a uzavřených otázek. Z hlediska vyhodnocování by zajisté bylo lepší se zaměřit pouze na otázky uzavřené, to by ovšem nic nevyhovovalo o cíli mého výzkumu. První dvě otázky měly být realizovány před čtením textu, zbylé až poté.

První otázka *Jak si představuješ skutečného hrdinu? Jaké vlastnosti by měl mít?* je otevřená (nestrukturovaná) a klade si za cíl zjistit, jakou mají žáci základní školy představu o hrdinech.

Druhá otázka *Znáš nějakého českého či světového hrdinu?* Je již uzavřená (tj. strukturovaná), jejím zodpovězením ANO/NE jsem zjistila, jaké mají žáci povědomí o hrdinech. Jelikož jsem se chtěla dozvědět více, připojila jsem podotázku *Uveď jméno/jména konkrétních hrdinů.* Cílem takto zvoleného dotazu bylo zjistit, zda žáci opravdu znají nějakého skutečného hrdinu, či pouze bezmyšlenkovitě zatrhli ANO/NE.

Zbylé otázky, vyjma poslední sedmé, již měly odhalit, zda žákům k pochopení skrytých motivů v textu stačí komiksová verze díla.

Třetí otevřená otázka *Charakterizuj hlavního hrdinu Františka Fajtla. Dokážeš z textu určit, jaké hrdinské činy vykonal?* měla prokázat, jestli žáci dokážou promítnout

své představy o hrdinech do reálné postavy a na základě textu určit, jaké konkrétní hrdinské činy vykonala.

Zodpovězením čtvrté uzavřené otázky *Vyskytují se v díle další hrdinové, kromě Františka?* měli žáci odhalit „skryté“ hrdiny. Na tento dotaz navazuje otevřená podotázka *Jak tyto osoby prokazují své hrdinství?*, jejímž cílem bylo odhalit, zda žáci rozumí implicitním náznakům.

Pátá otázka *Urči, z jaké sociální vrstvy tyto hrdinové převážně pocházejí.* je polytomická s výběrem odpovědí (Chráska, 2007). Žáci volili z možností: chudá vrstva, střední vrstva, bohatá vrstva a nevím. Na ni opět navazují tentokrát dvě otevřené podotázky: 1. *Vysvětli, proč právě tyto hrdinové jsou ochotni Františku Fajtlovi pomoci?* 2. *Dokážeš říci, jaké nebezpečí jim hrozilo, v případě odhalení, že Františkovi pomáhají?* Jejich smyslem je dokázat, že žáci dokáží číst mezi řádky i v komiksovém zpracování díla. A zároveň jsou schopni využít mezipředmětové vztahy, tj. uplatnit dějepisné znalosti.

Šestá otázka výzkumného šetření *Dokážeš na základě textu určit momenty, ve kterých se František Fajtl ocitl v ohrožení života?* je opět uzavřená a ovšem s možností doplnění vlastního názoru *Pokud ano, jaké to jsou?* Cílem takto položeného dotazu bylo zjistit, zda žáci dokáží odhalit život ohrožující situace v komiksové verzi.

Celý dotazníkový průzkum uzavírá sedmá polouzavřená otázka *Představ si, že jsi na místě Františka Fajtla. Jak by ses zachoval?* s výběrem odpovědí: a) *pokusil bych se o podobný útek přes okupované území,* b) *zůstal bych někde ukrytý a čekal, až se situace uklidní,* c) *dobrovolně bych se vydal nacistům,* d) *jiné (zdůvodni).* Cílem bylo, aby se respondenti vžili do situace a kůže hlavního hrdiny, zvážili rizika, která musí hrdina podstoupit. Jinými slovy, aby zvážili, že každý čin má své pro a proti, a podle toho se zachovali.

4.3 Řízený rozhovor

Metodou kvalitativního výzkumu využitou pro potřeby mé diplomové práce měl být řízený rozhovor, respektive interview. *Velkou výhodou interview oproti jiným výzkumným metodám je navázání osobního kontaktu, který umožňuje hlubší proniknutí do motivů a postojů respondentů. U interview můžeme sledovat reakce respondenta na kladené otázky a podle nich usměrňovat jeho další průběh.*¹²⁶

Rozhovor čili interview můžeme rozlišit na strukturované, polostrukturované a nestrukturované. Pro náš účel je nejvhodnější strukturované interview, tedy řízený rozhovor. *Vyznačuje se tím, že při něm tazatel postupuje podle přesně připraveného textu, jsou přesně určeny formulace otázek i jejich pořadí. Tazatel k otázkám nepřidává vlastní komentář, pouze čte otázky a zaznamenává odpovědi respondenta. Důsledně strukturované interview se přibližuje dotazníku, od kterého se liší jen tím, že záznam provádí tazatel. Výhodou strukturovaného interview je, že poskytuje všem respondentům stejné podmínky k odpovědím a také to, že získané výsledky se dají většinou dobře statisticky zpracovávat. Nevýhodou je naopak obtížnější navazování kontaktu mezi tazatelem a respondentem a to, že strukturované interview působí vždy více méně strojeně.*¹²⁷ Prostředí, ve kterém rozhovor probíhá, by mělo být klidné, tiché a kulturní. *Přítomnost jiných lidí při interview může navodit nežádoucí reakce respondenta.*¹²⁸

Rozhovoru se měli účastnit vyučující českého jazyka a literatury 6. a 9. ročníků. Interview mělo být členěno do tří fází:

1. Úvod – navázání kontaktu
2. Jádro interview
3. Závěr interview

Cílem řízeného rozhovoru bylo zjistit, do jaké míry žáci v hodinách literární výchovy pracují s textem, zda dokáží využívat čtenářské strategie, tj. např. čtení s otázkami, čtení s předvídáním atd.

Bohužel z důvodu pandemie SARS-CoV-2 nebyl řízený rozhovor uskutečněn.

¹²⁶ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. s. 182. ISBN: 978-80-247-1369-4 (brož.)

¹²⁷ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. s. 182. ISBN: 978-80-247-1369-4 (brož.)

¹²⁸ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. s. 111. ISBN: 80-85931-79-6 (brož.)

4.4 Pozorování jako nástroj pedagogická evaluace

Poslední metodou, kterou jsem chtěla ve svém výzkumu využít, je pozorování. Jelikož se jedná o kvalitativní metodu, je vhodným nástrojem pedagogické evaluace. *Ve vědecké terminologii má „evaluace“ obecný význam „hodnocení“. V pedagogice znamená zjišťování, porovnávání a vysvětlování dat charakterizujících stav, kvalitu, fungování, efektivnost škol, částí nebo celku vzdělávacího systému. Zahrnuje hodnocení vzdělávacích procesů, hodnocení vzdělávacích projektů, hodnocení vzdělávacích výsledků, hodnocení učebnic aj. má důležitou roli pro korekce a inovace vzdělávacího systému, pro strategie plánování jeho rozvoje, priorit aj.*¹²⁹

Při pedagogickém pozorování dochází k záměrnému sledování smyslově vnímatelných jevů, jako je např. chování osob, průběhu dějů aj. Abychom mohli říci, že pozorování bylo dobré, musí být splněny čtyři následující požadavky¹³⁰:

- Specifikace objektu pozorování (odpovídající na otázku „Co se má pozorovat?“).
- Zaměřenost pozorování na cíl (odpovídající na otázku „Co je třeba zjistit?“).
- Organizovanost pozorování (odpovídající na otázku „Jak toho dosáhnout?“).
- Přesný záznam pozorování ((odpovídající na otázku „Jak to zachytit?“).

Pozorování mělo probíhat v hodinách literární výchovy (v 6. i 9. ročníku), a to ve čtyřech fázích:

1. Přípravná fáze – zhotovení záznamových archů, stanovení hypotéz a cílů pozorování
2. Samotné pozorování – zaznamenání pozorovaného jevu
3. Rozbor získaných dat – analýza dat
4. Interpretace výsledků

Cílem pozorování bylo zjistit, jak na žáky v jednotlivých ročnících působí předložená forma textu a jak s tímto zpracováním dokáží pracovat.

¹²⁹ PRŮCHA, J. a kol.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. s. 155. ISBN 978-80-7367-647-6.

¹³⁰ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. s. 152. ISBN: 978-80-247-1369-4 (brož.)

5 Hrdinství v komiksovém zpracování díla Sestřelen z pohledu žáků

V této části diplomové práce bylo cílem zjistit, zda je pro současné žáky přínosné v hodinách Českého jazyka a literatury pracovat s komiksovou verzí beletristického textu a zda tito jsou schopni v daném textu odhalit motivy hrdinství a smrti. K výzkumu jsem využila dotazníkového šetření. Byl proveden ryze anonymně, pouze v identifikační tabulce respondenti označili příslušný ročník a své pohlaví.

5.1 Předkládaný dotazník

Za výzkumný vzorek pro pilotní verzi jsem si vybrala žáky deváté třídy Základní školy Anežky České v Ústí nad Labem. Celkem bylo dvaadvacet respondentů. V této pilotní verzi jsem si chtěla ověřit, zda jsou výzkumné otázky formulovány dostatečně srozumitelně, a po ověření jsem chtěla výzkumný vzorek rozšířit na šesté třídy ZŠ (z důvodu přechodu z 1. stupně na 2.) a dále se zaměřit na deváté třídy (zhodnotit, jak se mění chápání textu u končících tříd). Respondenti měli porovnat komiksovou verzi s vybranými pasážemi souvislého textu. Primárním cílem bylo zjistit, zda žáky takto formulované otázky dovedou k zamyšlení a k pochopení díla a pomůžou jim odhalit motivy hrdinství a smrti. Sekundární cíl si kladl za úkol odhalit, jestli je vhodné v hodinách literatury pracovat i s komiksem či upřednostňovat souvislý beletristický text. Jelikož však výzkum probíhal v době pandemie Covidu 19 (1. vlna), celé šetření se uskutečnilo pouze přes internet. Z tohoto důvodu byly nejspíše odpovědi žáků nepřesné, nepropracované a mé osobě se nedostalo očekávané zpětné vazby. V novém školním roce jsem chtěla výzkum opakovat, bohužel situace nebyla o moc příznivější (2. vlna, při které se sama škola ocitla v karanténě), brzy byla zavedena distanční výuka, proto jsem šetření přerušila. Pro lepší představu zde popíši, jak probíhala pilotní verze a jaká byla její úskalí.

Výzkumný vzorek pilotní verze tedy představovali žáci deváté třídy Základní školy Anežky České v Ústí nad Labem. Těmto respondentům jsem položila celkem sedm výzkumných otázek, dvě před přečtením komiksově verze díla Sestřelen a pět po přečtení. Zajímalo mne, jaké povědomí o hrdinství má právě tato věková skupina, jak si skutečného hrdinu představují a zda dokážou v tomto díle určit, kdo je opravdovým hrdinou. Bohužel

vzhledem k nouzovým opatřením krizového stavu a následné karanténě školy ve druhé vlně Covidu 19 jsem byla nucena položit otázky za pomoci paní učitelky výše zmíněné základní školy prostřednictvím systému on-line výuky.

Před přečtením komiksu jsem chtěla navodit situaci a žáky nalákat ke čtení, proto jsem jim položila tyto otázky:

1. Jak si představuješ skutečného hrdinu? Jaké vlastnosti by měl mít?

2. Znáš nějakého českého či světového hrdinu?

2 a) Uveď jméno/jména konkrétních hrdinů.

Po přečtení komiksu jsem se již dotazovala na konkrétnější momenty z díla. Doufala jsem v propracovanější odpovědi a věřila, že žáci využijí prostor pro své myšlenky.

3. Charakterizuj hlavního hrdinu Františka Fajtla. Dokážeš z textu určit, jaké hrdinské činy vykonal?

4. Vyskytují se v díle další hrdinové, kromě Františka?

4 a) Jak tyto osoby prokazují své hrdinství?

5. Urči, z jaké sociální vrstvy tito hrdinové převážně pocházejí.

- Chudá vrstva
- Střední vrstva
- Bohatá vrstva
- Nevím

5 a) Vysvětli, proč právě tito hrdinové jsou ochotni Františku Fajtlovi pomoci?

5 b) Dokážeš říci, jaké nebezpečí jim hrozilo, v případě odhalení, že Františkovi pomáhají?

6. Dokážeš na základě textu určit momenty, ve kterých se František Fajtl ocitl v ohrožení života?

7. Představ si, že jsi na místě Františka Fajtla. Jak by ses zachoval?

- a) pokusil bych se o podobný útek přes okupované území
- b) zůstal bych někde ukrytý a čekal, až se situace uklidní
- c) dobrovolně bych se vydal nacistům
- d) jiné (zdůvodni)

5.2 Výsledky dotazníkového šetření

Pilotní verze se účastnila pouze jedna třída. Z dvaadvaceti respondentů své odpovědi zaslalo jen patnáct jedinců, deset chlapců a pět dívek. Vzhledem k nouzovému stavu, jsem očekávala určité problémy.

První dvě otázky dotazníkového šetření měly žáky motivovat k přečtení komiksu od Václava Šorela. Využila jsem zde otevřené i uzavřené otázky.

První otázka zněla: **1. Jak si představuješ skutečného hrdinu? Jaké vlastnosti by měl mít?** Tato otázka měla za cíl zjistit, zda jsou žáci základní školy seznámeni s pojmem hrdina a do jaké míry tento pojem chápou. Zde mne jejich odpovědi příliš nepřekvapili, vesměs všichni uvedli, že by měl být statečný, nebojácný, ochotný, dobrosrdečný, měl by mít dobré srdce a stát na té správné straně.

Druhá otázka: **2. Znáš nějakého českého či světového hrdinu?** si kladla za cíl zmapovat jejich povědomí o skutečných hrdinech. Pro lepší představu znázorním jejich odpovědi na grafu. Výpovědi respondentů jsem rozdělila na chlapce a dívky.

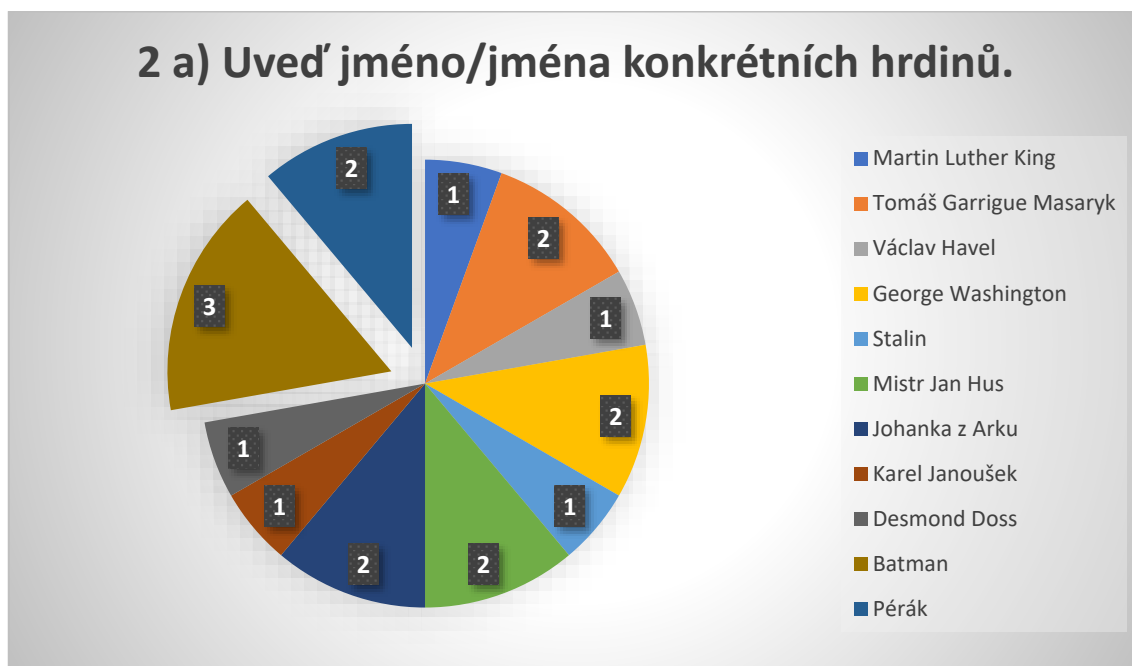

Zdroj 5 Vlastní zpracování

Graf č. 1 demonstruje výsledky první uzavřené výzkumné otázky. Povědomí o českých či světových hrdinech má z patnácti respondentů pouhých deset (konkrétně 7 chlapců a 3 dívky). Ostatní uvedli, že konkrétního hrdinu neznají. Avšak objevily se zde odpovědi, že hrdinou může být každý z nás.

K této otázce jsem v případě odpovědi ANO připojila i doprovodnou otázku, ve které žáci měli uvést konkrétní osobu, kterou považují za hrdinu, tj. **2 a) Uveď jméno/jména konkrétních hrdinů.**

Graf 2 Výzkumná otázka č. 2 a

Zdroj 6 Vlastní zpracování

U této podotázky mohli respondenti uvést více odpovědí, jak znázorňuje graf č. 2. Objevila se jména prezidentů, jako např. Tomáš Garrigue Masaryk, Václav Havel, George Washington, dále upálené historické postavy jako Mistr Jan Hus či Johanka z Arku. Zároveň se také objevilo jméno Karel Janoušek (československý armádní generál, 1893–1971) a Desmond Doss (americký vojenský zdravotník, který se odmítal za 2. sv. v. dotknout zbraně, 1919-2006). Nabízí se však otázka, zda tato jména byla žákům známá ještě před čtením textu či si je našli až po seznámení s komiksem). Co mne však překvapilo, bylo to, že respondenti uváděli za hrdiny i superhrdiny (jako např. Batman či Pérák¹³¹), také se zde objevilo jméno Stalin.

Po zodpovězení těchto otázek si žáci měli přečíst komiksovou verzi díla Sestřelen od Václava Šorela. Respondenti pracovali s touto verzí textu záměrně, zajímalo mne, zda smysl textu a motivy hrdinství a smrti budou patrné již z této formy zpracování, či je pro ně lepší využívat klasický beletristický text. V této části výzkumu byly žákům předloženy následující čtyři otázky.

¹³¹ Pérák je akční komiks, jehož hlavním hrdinou je stejnojmenný fiktivní válečný hrdina působící během 2. světové války v Protektorátu Čechy a Morava, bojující proti nacistům. Na nohou má pružiny, odtud jeho jméno.

První se zabývala vlastnostmi hlavního hrdiny: **3. Charakterizuj hlavního hrdinu Františka Fajtla. Dokážeš z textu určit, jaké hrdinské činy vykonal?** Jelikož se zde jednalo o otázku otevřenou a žáci víceméně opakovali odpovědi první otázky, která proběhla před čtením textu, tj. statečný, odvážný, bojovný, čestný, slušný, nevytvářela jsem k ní graf. Též v odpovědi 'jaké hrdinské činy vykonal' se téměř jednomyslně shodli na tom, že bojoval s ostatními letci proti nacistům. Ovšem objevila se i jedna odpověď, že nic hrdinského nevykonal.

Následující otázka: **4. Vyskytují se v díle další hrdinové kromě Františka?** měla za cíl zjistit, jestli respondenti dokáží porozumět skrytému významu textu. Zde se odpovědi dívek a chlapců liší. Opět je pro větší přehlednost znázorním graficky.

Graf 3 Výzkumná otázka č. 4

Zdroj 7 Vlastní zpracování

Na základě tohoto grafu je patrné, že všechny dívky v textu odhalily ještě některé další hrdiny, zatímco u chlapců přesně jedna polovina uvedla, že žádný jiný hrdina se v textu nevyskytuje, ostatní jedinci jednali pouze z pudu sebezáchovy, ba dokonce připsali, že ani Františka Fajtla nepovažují za hrdinu. V souvislosti s touto otázkou jsem připojila a podotázku: **4 a) Jak tyto osoby prokazují své hrdinství?** Zde bych však chtěla vyzdvihnout mužské respondenty, kteří ke své odpovědi ANO připsali možnosti typu: vojáci prokazovali své hrdinství bojem a obyčejní lidé svou ochotou skrýt Františka

a pomoci mu při útěku. Dívky za hrdiny považovaly pouze ostatní piloty, proto zdůraznily jen odvahu v boji.

V následující výzkumné otázce mne zajímalo: **5. Urči, z jaké sociální vrstvy tyto hrdinové převážně pocházejí.** Na upozornění paní učitelky jsem zde uvedla konkrétní nabídku odpovědí (chudá, střední, bohatá vrstva, nevím), otevřená otázka by prý pro ně mohla být matoucí. Následující dva grafy, rozdělené na chlapce a dívky, mají za cíl objasnit názor respondentů, z jaké sociální vrstvy ostatní hrdinové pocházejí.

Graf 4 Výzkumná otázka č. 5 - CHLAPCI

Zdroj 8 Vlastní zpracování

Zdroj 9 Vlastní zpracování

Názory chlapců i dívek byly víceméně stejné, obě dvě skupiny určily chudou a střední vrstvu. Bohatě obyvatele zcela vyloučily, avšak chlapci též uvedli odpověď NEVÍM. Což ovšem koresponduje s otázkou č. 4, zda se v díle vyskytují i jiní hrdinové, na kterou pět chlapců odpovědělo záporně, z tohoto důvodu logicky nemohli u těchto hrdinů určit sociální vrstvu.

Na tuto otázku navazovaly dvě otevřené podotázky. **5 a) Vysvětlí, proč právě tyto hrdinové jsou ochotni Františku Fajtlovi pomoci? 5 b) Dokážeš říci, jaké nebezpečí jim hrozilo, v případě odhalení, že Františkovi pomáhají?**

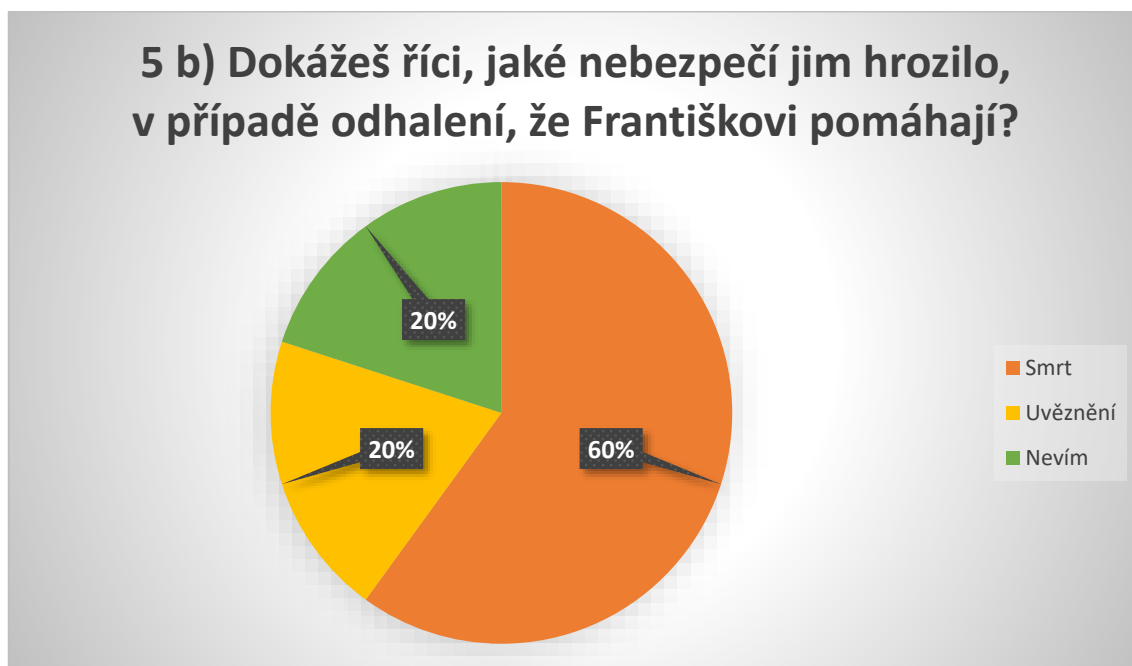
Tyto podotázky měli dovést respondenty k zamyšlení nad hrozbou smrti. (Původní plán výzkumného šetření počítal s mou přítomností na škole, kde bych s žáky vedla řízený rozhovor a v rámci mezipředmětových vztahů s nimi probrala Protektorát Čechy a Morava, nacistickou hrozbu, zajatecké a koncentrační tábory atd.)

Ačkoliv doprovodné podotázky byly otevřené, žáci se ve svých odpovědích v podstatě shodovali.

Zdroj 10 Vlastní zpracování

Graf č. 6 zodpovídá otázku **5 a) Vysvětli, proč právě tyto hrdinové jsou ochotni Františku Fajtlovi pomoci.** Zobrazuje zamyšlení respondentů nad tímto činem. Nejčastější odpovědí byla varianta „nevím“, z osloveného výzkumného vzorku ji uvedlo pět respondentů, čtyři jako důvod pomoci udali, že tyto hrdinové „nesnází Němce“, tři napsali možnost „nemají co ztratit“ a taktéž tři respondenti zvolili jako argument „soucit“.

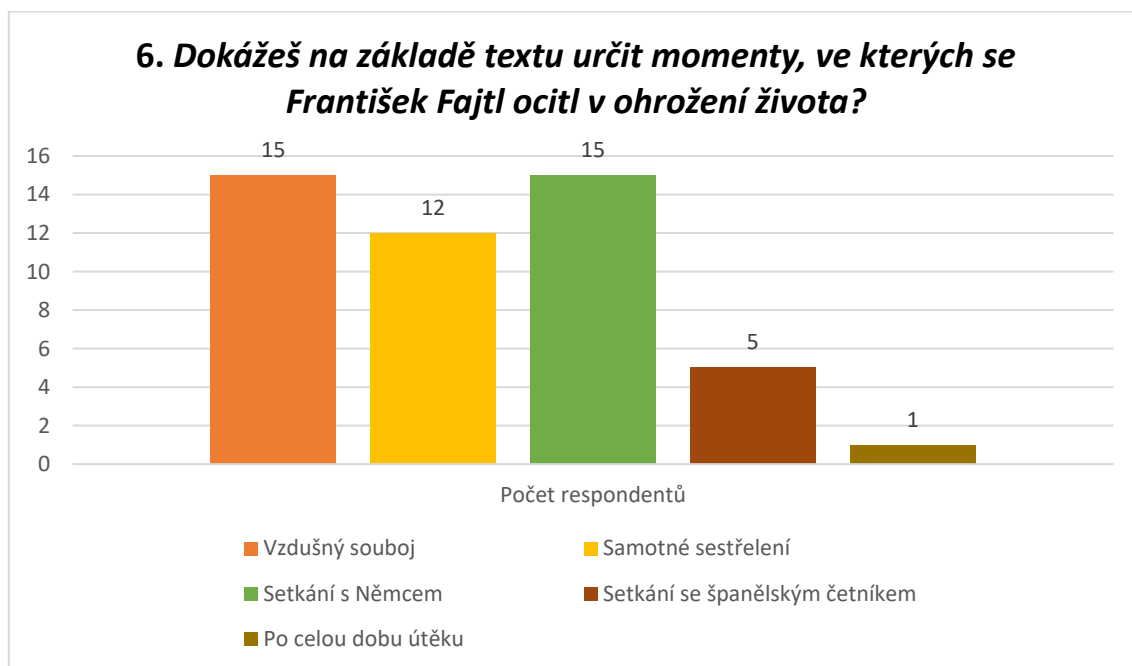

Zdroj 11 Vlastní zpracování

Cílem této výzkumné otázky: **5 b) Dokážeš říci, jaké nebezpečí jim hrozilo, v případě odhalení, že Františkovi pomáhají?** znázorněné v grafu č. 7 bylo zjistit, zda dokáží respondenti odhalit implicitní motiv smrti. Jejich odpovědi jsem si dovolila znázornit v procentech, aby byly jejich názory markantnější. Celých 60 % respondentů uvedlo jako hrozbu „smrt“, 20 % vypovědělo, že by jim v případě odhalení hrozilo „uvěznění“, a taktéž 20 % udalo „nevím“.

Po této otázce následoval dotaz: **6. Dokážeš na základě textu určit momenty, ve kterých se František Fajtl ocitl v ohrožení života?** Ačkoliv se zde jedná o uzavřenou otázku, zajímalo mne, zda respondenti využijí možnosti se zde více rozepsat a zamyslet se tak nad skrytými motivy v textu, proto byla doplněna podotázkou: **Pokud ano, jaké to jsou?** Cílem takto položeného dotazu bylo tedy zjistit, zda žáci dokáží odhalit život ohrožující nebezpečí v komiksové verzi.

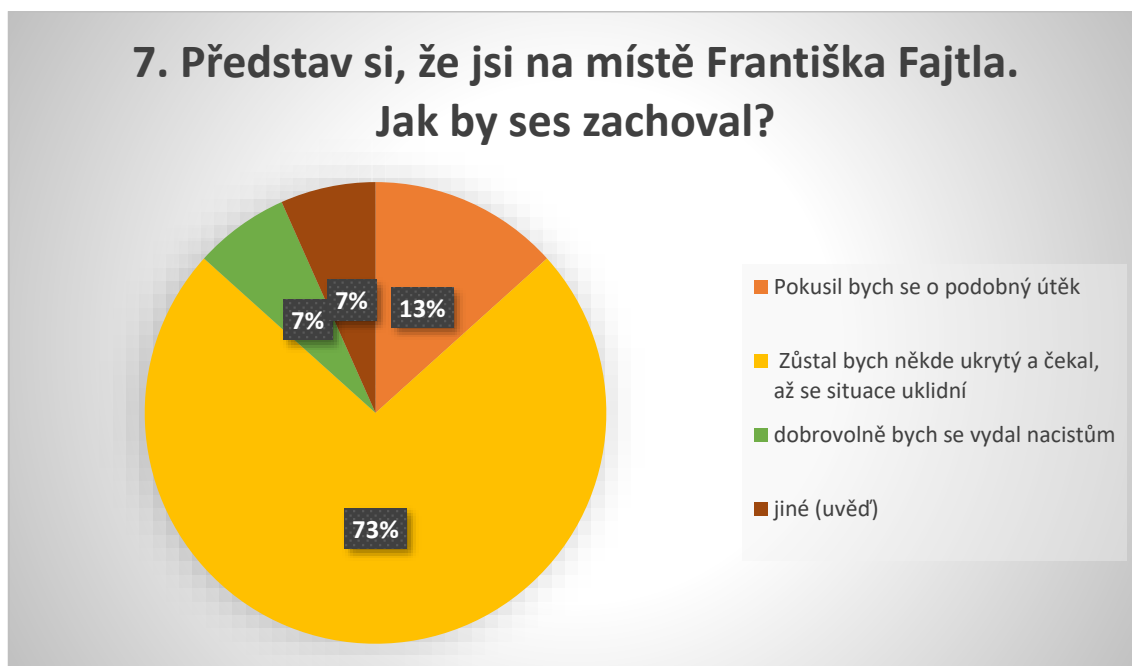
Graf 8 Výzkumná otázka č. 6

Zdroj 12 Vlastní zpracování

Graf č. 8 demonstruje, jak si žáci dokázali poradit s explicitními i implicitními motivy smrti v textu. Všech patnáct respondentů této pilotní verze dotazníkového šetření uvedlo jako přímé ohrožení života „vzdušný souboj“ a „setkání s Němcem“, ve dvanácti případech se shodli na „samotném sestřelení“, pět žáků uvedlo jako hrozbu smrti i „setkání se španělským četníkem“ a pouhý jeden respondent připsal, že v ohrožení byl vlastně (včetně souboje a sestřelení) po celou dobu útěku.

V sedmém, a to posledním, výzkumném bodě mého šetření měli respondenti zodpovědět otázku: **7. Představ si, že jsi na místě Františka Fajtla. Jak by ses zachoval?** Zde dostali na výběr ze čtyř odpovědí: a) *pokusil bych se o podobný útěk přes okupované území*, b) *zůstal bych někde ukrytý a čekal, až se situace uklidní*, c) *dobrovolně bych se vydal nacistům*, d) *jiné (zdůvodni)*. Cílem bylo zjistit, jestli se dokáží vcítit do kůže Františka Fajtla a jaký mají vztah k hrdinství. Jejich odpovědi opět znázorním graficky. Jelikož však děvčata uvedla pouze možnost b), znázorním odpovědi všech respondentů pouze v jednom grafu.

Zdroj 13 Vlastní zpracování

Jak z tohoto grafu vyplývá, většina respondentů by se nezachovala jako František Fajtl, ale zůstala by někde ukrytá (konkrétně 73 % všech dotazovaných), 13 % by se pokusilo o podobný útěk, 7 % by se dobrovolně vydalo nacistům a 7 % by zvolilo jiné řešení. V tomto případě bylo uvedeno, že by dotyčný respondent bojoval. Ovšem jednalo se o žáka, který za hrdinu považuje Batmana a „Péráka“.

6 Diskuze

Tato kapitola se věnuje závěrečné diskuzi, mapuje průběh výzkumného šetření a jeho organizaci. Zároveň také přibližuje, jaká úskalí se během výzkumu objevila. Jejím cílem je zhodnotit využití metodologické postupy a jejich adekvátnost.

6.1 Průběh výzkumného šetření

Jak již bylo uvedeno, k tomuto výzkumnému šetření byla oslovena Základní škola Anežky České 17 v Ústí nad Labem. Jedná se o základní školu zaměřenou na výuku jazyků a environmentální výuku. Důvodem pro volbu této školy bylo i to, že jsem ji též navštěvovala.

Celé výzkumné šetření mělo probíhat v několika fázích, nejdříve byla provedena pilotní verze ve vybrané třídě 9. ročníku. Po vyhodnocení prvotního dotazníku a odhalení jeho nedostatků měla být uskutečněna ostrá verze, ve které se již počítalo s účastí zbylých devátých tříd a taktéž šestých. Cílem bylo zjistit, do jaké míry a v jakém ročníku jsou žáci schopni pracovat s textem, respektive komiksem, zda i v této formě literatury dokáží odhalit skryté motivy (v tomto případě konkrétně motiv hrdinství a motiv smrti).

Na počátku výzkumného šetření byla žákům předložena komiksová verze díla *Sestřelen*, k níž byly vyhotoveny dotazníky (pilotní verze). Primárním cílem bylo zjistit, zda žáky takto formulované otázky dovedou k zamyšlení a k pochopení díla a pomůžou jim odhalit motivy hrdinství a smrti. Sekundární cíl si kladl za úkol odhalit, jestli je vhodné v hodinách literatury pracovat i s komiksem či upřednostňovat souvislý beletristický text. Bohužel z důvodu pandemie Covid 19 (1. vlna) nebyla pilotáž uskutečněna přímo na škole, nýbrž přes internet, v Teamsech. Jelikož jsem osobně do této aplikace neměla přístup, byla oslovena vyučující Českého jazyka 9. ročníku, která dotazník nahrála do systému, a žáci jí své odpovědi zasílali zpět.

Ve druhé fázi probíhalo samotné sbírání materiálu. Paní učitelka dala žákům na vypracování odpovědí lhůtu jednoho týdne. Jelikož předem věděla, že s odevzdáváním bude problém, nahlásila jim, že se jedná o úkol z literární výchovy, který bude dále hodnotit. Někteří respondenti jí odpovědi zaslali do druhého dne, od jiných bohužel ani

po uplynutí této doby nepřišla čárka, ba ani omluva. I přes urgování se nepodařilo zajistit jejich spolupráci. Takto se mi tedy podařilo získat alespoň patnáct vzorků pilotní verze.

Třetí etapa výzkumného šetření byla zaměřena na analýzu dat, která měla prokázat, zda je třeba otázky upravit, aby byly pro žáky srozumitelnější a přehlednější, a do jaké míry. (Problémům a úskalím s tímto spojenými se budu věnovat dále.)

Ve čtvrté fázi byly takto získané a analyzované výsledky převedeny do grafů, ke kterým byl vždy uveden popis pro snazší pochopení.

6.2 Využití metodologických postupů

Ke svému výzkumnému šetření jsem chtěla využít jak kvantitativní, tak kvalitativní metody výzkumu. Z těch kvantitativních se jednalo o dotazníkové šetření, které má své klady i zápory. Pozitivem je v poměrně krátké době získat značné množství měřitelných údajů, ovšem existují zde i negativa, jako např. náročnost na zpracování, zvláště když se jedná o otevřené otázky, a chybné vyplnění dotazníků.

Z kvalitativních metod jsem vybrala pro toto šetření řízený rozhovor a pozorování. Bohužel tyto dvě metody se reálně neuskutečnily, přesto zhodnotím jejich přínos v případě využití. Výhodou řízeného rozhovoru je možnost pozorovat spontánní reakce respondenta, hlouběji proniknout do jeho motivů a postojů, ovšem nevýhodou může být přílišná subjektivita. Mezi pozitiva pedagogického pozorování patří zmapování výchovně-vzdělávacího procesu, motivace, přístup a postoj žáků k práci. Velkým negativem je však časová náročnost. Mnohdy učitelé nejsou nakloněni této metodě, neboť hospitace jim naruší obvyklý průběh hodiny (ovlivňujícím faktorem může být nervozita jak ze strany žáků, tak i ze strany vyučujícího).

6.3 Úskalí doprovázející výzkumné šetření

Během tohoto dotazníkového šetření došlo k mnoha úskalím. Tím nejzásadnějším byla má nepřítomnost ve škole způsobená pandemií Covid 19. Z tohoto důvodu jsem byla nucena přistoupit k on-line výzkumu, což podstatně snížilo jeho kvalitu.

Ihned po zadání dotazníku a komiksu do systému se objevil první problém, a to že ne všem žákům se podařilo texty otevřít. Následovala úprava textu, nové nahrávání. Teprve poté mohl výzkum započít. Bohužel v dohledné době se vyskytl další problém v podobě nedodání všech dotazníků. I přes urgování se tento problém nepodařilo odstranit, proto se výzkumný vzorek snížil z dvaadvaceti respondentů na patnáct. Další úskalí vidím v tom, že jsem nemohla respondentům vše osobně a dostatečně vysvětlit. Také zde chyběla zpětná vazba, jelikož celá komunikace probíhala pouze zprostředkovaně. Z tohoto důvodu jsem uskutečnila pouze prvotní cíl, tj. zda jsou otázky vhodně a dostatečně formulovány a dovedou žáky k zamyšlení a pochopení komiksové verze textu.

I po předchozí inštruktáži se několik dotazníků vrátilo s chybou či nepřesnou odpovědí. Aby dotazníkové šetření bylo co nejpřesnější, je vhodné pilotní dotazník předložit alespoň dvakrát, aby byly jeho nedostatky odstraněny před spuštěním oficiální verze výzkumu. Dopomoci má tomu i řízený rozhovor se žáky, ovšem tato metoda je časově náročná a v období šetření byla neuskutečnitelná.

Závěr

Diplomová práce je členěna na dvě části, část teoretickou a část praktickou, každá z nich je dále rozdělena na podkapitoly, které obsahují doplňující a upřesňující informace.

V teoretické části se seznamujeme s osobou Františka Fajtla. Jejím cílem je na základě autobiografických knih seznámit s jeho životem a prokázat hrdinství tohoto válečného pilota, který získal hodnost generál. Po prostudování memoárů nezbyvá nic jiného než jen konstatovat, že se svými činy zařadil k těm, kteří tvoří dějiny.

Praktická část je již zaměřena na samotné dílo *Sestřelen*. Jejím primárním úkolem je prokázat hrdinství jednotlivých postav, i za cenu ohrožení jejich života. Tyto kapitoly si kladou za cíl odhalit hrdinství nejen u hlavního hrdiny, který díky své neohroženosti a nezlomné vůli dokázal projít celou Francií a vyváznout bez újmy z internačního tábora, ale i u vedlejších postav, jejichž zdánlivě nepatrné činy napomohly Františkovi dostat se do bezpečí. Sekundární cíl je zaměřen na žáky Základní školy Anežky České v Ústí nad Labem. Jeho úkolem je odhalit, zda žáky návodné otázky dovedou k pochopení díla a pomůžou jim odhalit motivy hrdinství a smrti v něm ukryté. Dále bylo předmětem zkoumání zjistit, jestli je vhodné v hodinách literární výchovy pracovat i s jinou formou literatury (než jakou představuje klasická beletrie), konkrétně s komiksovým zpracováním.

Jelikož však byl výzkum ztížen pandemií SARS-CoV-2, zůstalo šetření pouze u pilotní verze, která však může být do budoucna jakýmsi odrazovým můstkem pro další práci.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

PRIMÁRNÍ LITERATURA

FAJTL, F. *Dva údery pod pás*. Praha: Dita, 1993. 130 s. ISBN: 80-901214-4-6.

FAJTL, F. *Létal jsem s Třistatřináctkou*. Praha: Naše vojsko, 1991, 238 s. ISBN: 80-206-0144-9.

FAJTL, F. *Podruhé doma*. Praha: Naše vojsko, 1984, 313 s. ISBN: (Váz.).

FAJTL, F. *První doma*. Praha: Naše vojsko, 1980, 291 s.

FAJTL, F. *Sestřelen*. Praha: Naše vojsko, 1969. 269 s. ISBN: (Váz.).

FAJTL, F. *Vzpomínky na padlé kamarády*. Praha: Horizont, 1991. 219 s. ISBN: 80-7012-052-5.

FAJTL, F. *Z Donína do oblak. Vzpomínky válečného letce od dětství k odboji*. Praha: Ostrov, 2008. 143 s. ISBN: 978-80-86289-60-1 (váz.).

MAUROIS, A. *Dějiny Francie*. Praha: Lidové noviny, 1994. 495 s. ISBN: 80-7106-098-4.

MÜLLER, H., VOLLRATH H., KRIEGER K. F. *Dějiny Německa*. Praha: Lidové noviny, 2004. 609 s. ISBN 80-7106-188-3.

RAJLICH J., REŽNÁ J. *Generál Fajtl: slovem historika, rodiny a objektivem fotografů*. Cheb: Svět křídel, 2012. 863 s. ISBN: 978-80-87567-12-8 (váz.).

ŠOREL, V. *Generál Fajtl: Unikátní pocta československému hrdinovi*. Praha: XYZ, 2013. 165 s. ISBN: 978-80-7388-648-6 (váz.).

VOLKOGONOV, D. A. *Fenomén hrdinství*. Praha: Naše vojsko, 1989. 134 s. ISBN: 80-206-0049-3

STATI

FAJTLOVÁ, H. Život s generálem nebe nebylo vždy nebe na zemi. In VORÁČEK, J. *Po tvém boku pevně stát. (manželky letců vyprávějí)*. Praha: Netopejr, 2008. s. 35-59. ISBN 978-80-87044-16-2 (brož.)

RICHTER, K. Smíšená letecká divize. In: *Přísně tajné! Literatura faktu: pohledy do zákulisí historie, války, bitvy, armády, aféry, skandály, špionáž, pozoruhodné osobnosti, nevšední osudy*. [5/2005]. Praha: Pražská vydavatelská společnost, 2005, s. 54-63. ISBN 80-7250-300-6.

TIKOVSKÝ, V. Generál František Fajtl. In: *Přísně tajné! Literatura faktu: pohledy do zákulisí historie, války, bitvy, armády, aféry, skandály, špionáž, pozoruhodné osobnosti, nevšední osudy*. [5/2007]. Praha: Pražská vydavatelská společnost, 2007, s. 89-95. ISBN 978-80-7250-380-3.

ČLÁNKY

(ČTK): Hrdinství generála Fajtla připomíná pamětní deska. *Mladá fronta Dnes*, 2008, roč. 19, č. 110, s. 2. ISSN: 1210-1168.

(ČTK): Pohřeb generála Fajtla bude v pátek. *Právo*, 2006, roč. 16, č. 236, s. 4. ISSN: 1211-2119.

(dan): Fajtl doprovdí stíhačky. *Právo*, 2006, roč. 16, č. 237, s. 8. ISSN: 1211-2119.

(dk): Rozloučení s generálem Františkem Fajtlem. *Právo*, 2006, roč. 16, č. 240, s. 4. ISSN: 1211-2119.

(ela): František Fajtl: letec a hrdina. *Mladá fronta Dnes*, 2006, roč. 17, č. 294, s. 4. ISSN: 1210-1168.

(Gag, ček): Zemřel jeden z posledních legendárních letců. *Mladá fronta Dnes*, 2006, roč. 17, č. 232, s. 1. ISSN: 1210-1168.

GAZDÍK, J., POLÁČEK, T. Utíkal, aby mohl bojovat. *Mladá fronta Dnes*, 2006, roč. 17, č. 232, s. 3. ISSN: 1210-1168.

GAZDÍK, J. Hrdinové válečného nebe. *Mladá fronta Dnes*, 2006, roč. 17, č. 111, s. 8. ISSN: 1210-1168.

GAZDÍK, J. Když letělo letadlo, vyběhl ven a zasněně se díval. *Mladá fronta Dnes*, 2012, roč. 23, č. 192, s. 12. ISSN: 1210-1168.

GAZDÍK, J. Legendární stíhač Fajtl věděl o rodině Němce, jenž ho sestřelil. *Mladá fronta Dnes*, 2012, roč. 23, č. 106, s. 3. ISSN: 1210-1168.

GAZDÍK, J. S Fajtlem se rozloučily stovky lidí. *Mladá fronta Dnes*, 2006, roč. 17, č. 240, s. 4. ISSN: 1210-1168.

GAZDÍK, J. „Vzala jsem si hrdinu, který se do dnešní doby asi nehodil.“ *Mladá fronta Dnes*, 2012, roč. 23, č. 254, s. 2. ISSN: 1210-1168.

HAVLÍČEK, V. Čtyřicet dnů. *Rudé právo*, 1974, roč. 54, č. 230, s. 3. ISSN: 0032-6569.

HLOUŠKOVÁ, L. Odešly osobnosti. *Právo*, 2006, roč. 16, č. 300, s. 13. ISSN: 1211-2119.

Hrdinové stříbrných perutí. [Vzpomínka.]. *Revue Teplice*, 1972, č. 10, s. 16-18. ISSN: 0231-6366.

HVÍŽDALA, K. František Fajtl a jeho splněný sen. Od patnácti let jsem byl v duši pilotem, říká někdejší letec RAF, spisovatel a generálporučík. *Mladá fronta Dnes*, 2003, roč. 14, č. 260, s. 6. ISSN: 1210-1168.

KAVKA, M., DANDA, O. Další letecká legenda odešla, zemřel generál Fajtl. *Právo*, 2006, roč. 16, č. 232, s. 5. ISSN: 1211-2119.

KOUKAL, P. Boje a návraty. *Průboj*, 1987, roč. 39, č. 194, s. 5. ISSN: 1804-5782.

KOUKAL, P. Hrdinství je skromné. *Revue Teplice*, 1987, roč. 19, č. 8, s. 13. ISSN: 0231-6366.

KUBÁLKOVÁ, P. Muž, který „psal“ Tmavomodrý svět. *Mladá fronta Dnes*, 2006, roč. 17, č. 232, s. 3. ISSN: 1210-1168.

NAVARA, L. Nejdřív letec, hrdina, pak mukl. *Mladá fronta Dnes*, 2004, roč. 15, č. 252, s. 2. ISSN: 1210-1168.

NAVARA, L. Ten, jenž dělal minulost snesitelnou. *Mladá fronta Dnes*, 2006, roč. 17, č. 232, s. 10. ISSN: 1210-1168.

NAVARA, L., GROHOVÁ, J. Prezident už rozesílá pozvánky na Hrad. *Mladá fronta Dnes*, 2004, roč. 15, č. 244, s. 3. ISSN: 1210-1168.

PROKEŠ, H. R. Dobrodružství sestřeleného letce. *Lidová demokracie*, 1947, roč. 3, č. 206, s. 4. ISSN: 0323-1143.

PROŠEK, F. Generál Fajtl v Líšřanech. *Svobodný hlas*, 2001, roč. 11, č. 26, s. 2. ISSN: 1210-7239.

Rtl, František Fajtl generálporučíkem. *Svobodný hlas*, 2002, roč. 12, č. 20, s. 2. ISSN: 1210-7239.

Sestřelen nad okupovanou Francií, ale dokázal se vrátit do Anglie. *Právo*, 2012, roč. 22, č. 193, s. 18. ISSN: 1211-2119.

SVĚŘÁK, Z. Velitel proslulé 313. československé perutě. *Lidové noviny*, 2002, roč. 15, č. 9, s. 6. ISSN: 0862-5921.

ŠÍŠKA, M. Létání bylo osudem Františka Fajtla. *Právo*, 2012, roč. 22, č. 193, s. 18. ISSN: 1211-2119.

VOCEL, J. Zůstaly už jen vzpomínky. [Dopisy čtenářů.]. *Haló noviny*, 1998, roč. 8, sv. 5, s. 10. ISSN: 1210-1494.

ROZHOVORY

5 minut s autorem. [Rozhovor] Zaps. Jarmila Hammerschmiedová. *Československý voják*, 1984, roč. 33, č. 10, s. 14. ISSN: 0009-0751.

Kamarády jsem nikdy nezradil. [Rozhovor.] Zaps. Radek Gális. *Večerník Praha*, 2002, roč. 12, č. 103, Čtení na víkend [příloha], s.1. ISSN: 1210-1117.

RAJLICH, J. Hrdina příběhů, které nevymyslíte. [rozhovor] Rozmlouval Jan Gazdík. *Mladá fronta Dnes*, 2012, roč. 23, č. 192, s. 12. ISSN: 1210-1168.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Atentát na Heydricha. *Mistapametinaroda.cz* [online]. [vid. 2020-11-13]. Dostupné z: <https://www.mistapametinaroda.cz/?id=125>

BRZKOVSKÝ, M. Zabíjení pilotů na padácích (1): Kdy přestalo platit pravidlo rytířské války? *Stoplusjednicka.cz* [online]. [vid. 2020-11-01]. Dostupné z: <https://www.stoplusjednicka.cz/zabijeni-pilotu-na-padacich-1-kdy-prestalo-platit-pravidlo-rytirske-valky>

Ceny Paměti národa. *Postbellum.cz* [online]. [vid. 2020-10-22]. Dostupné z: <https://www.postbellum.cz/co-delame/akce/ceny-pameti-naroda/>

František Fajtl: Když přijde válka, tak jsme letci, budeme bojovat. *Lidovky.cz* [online]. [vid. 2018-10-28]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/osudy-20-stoleti/frantisek-fajtl-kdyz-prijde-valka-tak-jsme-letci-budeme-bojovat.A160805_121119_pribehy-20-stoleti_sij.

KASSAL, T. Pro mě bylo důležité, že mám doma super tátu, říká dcera hrdiny Fajtla. *Idnes.cz* [online]. [vid. 2020-11-13]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/usti/zpravy/na-frantiska-fajtla-vzpomina-dcera.A120820_1818706_usti-zpravy_alh

Masaryk, Fajtl. Superhrdinové nových českých komiksů doopravdy žili. *Idnes.cz* [online]. [vid. 2020-11-14]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/komiksy-o-masarykovi-a-fajtlovi.A131106_135750_literatura_ob

Paměť národa [online]. [vid. 2020-04-05]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/fajtl-frantisek-20030528-0>

ŠTĚPKOVÁ, T. Holocaust ve Francii. *Holocaust.cz* [online]. [vid. 2020-11-03]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/soa/holocaust-v-evropskych-zemich/holocaust-ve-francii/>

V 83 letech zemřel Václav Šorel, tvůrce komiksů a vystřihovánek časopisu ABC. *Idnes.cz* [online]. [vid. 2020-11-14]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/zemrel-vaclav-sorel-legenda-casopis-abc-komiksy-vystrihovanky-modely-letectvi.A200912_194030_literatura_wass

VACULÍK, L. *Poznámky o statečnosti* [online]. [vid. 2020-10-22]. Dostupné z: <http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/antologie/zdejin/4/37.pdf>

WEISS, T. Tři otázky pro... Václava Šorela. *Kosmas.cz* [online]. [vid. 2020-11-14]. Dostupné z: <https://www.kosmas.cz/oko/rozhovory/9700/tri-otazky-pro....vaclava-sorela/>

Ženevská konvence o válečných zajatcích měla zajistit lidské zacházení, v praxi ale selhala. *Ct24.ceskatelevize.cz* [online]. [vid. 2020-11-09]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2880230-zenevska-konvence-o-valecnich-zajaticich-mela-zajistit-lidske-zachazeni-v-praxi-ale>

SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN: 80-85931-79-6 (brož.)

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. 265 s. ISBN: 978-80-247-1369-4 (brož.)

PRŮCHA, J. a kol.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6.

KOŘÍNEK, M. *Metody a techniky pedagogického výzkumu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972. 137 s.

POUŽITÉ OBRÁZKY

<https://www.google.cz/maps/> (vlastní zpracování)

<https://www.google.cz/search?q=demarka%C4%8Dn%C3%AD+linie+ve+Francii&tbm=isch&hl=cs&sa=X&ved=2ahUKEwiLt9HvyPDsAhWZkqQKHdFiDYEQgowBegQIARAS&biw=1519&bih=722#imgrc=7g57sCa3iv849M&imgdii=WkYaEcvugngIwM>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Demarkační čára rozdělující okupovanou a neokupovanou Francii	60
Obrázek 2 Mapa pěší trasy okupovanou Francií	62
Obrázek 3 Mapa trasy přes okupovanou Francii vykonaná autostopem	63
Obrázek 4 Mapa cesty neokupovanou, tzv. vichistickou Francií	65

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Výzkumná otázka č. 2	89
Graf 2 Výzkumná otázka č. 2 a.....	90
Graf 3 Výzkumná otázka č. 4	91
Graf 4 Výzkumná otázka č. 5 - CHLAPCI.....	92
Graf 5 Výzkumná otázka č. 5 - DÍVKY	93
Graf 6 Výzkumná otázka č. 5 a.....	94
Graf 7 Výzkumná otázka č. 5 b	95
Graf 8 Výzkumná otázka č. 6	96
Graf 9 Výzkumná otázka č. 7	97

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Jana VORLÍČKOVÁ
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Doc. Mgr. Igor Fic, Dr.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Motivy hrdinství a smrti v díle Františka Fajtla - Sestřelen
Název v angličtině:	Motives of heroism and death in the work of František Fajtl - Shot Down
Anotace práce:	Diplomová práce za použití autobiografických knih popisuje v teoretické části život generála Františka Fajtla, zejména jeho roli v průběhu druhé světové války, úder pod pás, jež ho potkaly, a následné rehabilitace. V praktické části se již zaměřuje na jeho stěžejní dílo Sestřelen, v němž si klade za cíl odhalit motivy hrdinství a smrti jak v samotném díle, tak u jednotlivých postav. Jejím sekundárním cílem je zjistit, zda žáci dokážou tyto motivy odhalit i v komiksovém zpracování díla.
Klíčová slova:	František Fajtl, motiv hrdinství, motiv smrti
Anotace v angličtině:	The diploma thesis uses the autobiographical books in the theoretical part to describe the life of General František Fajtl, especially his role during the World War II, the blows under the belt that met him, and subsequent rehabilitation. In the practical part the thesis focuses on his major work Shot Down, in which it aims to reveal the motives of heroism and death both in the work itself and in the individual characters. Its secondary goal is to find out whether students can reveal these motives in the comic book processing of the work.
Klíčová slova v angličtině:	František Fajtl, motive of heroism, motive of death
Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	109
Jazyk práce:	Český jazyk

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA 1

Průvodní dopis pro vyučující českého jazyka a literatury

Vážení kolegové, vážené kolegyně,

v rukou máte dotazník, který je určen žákům šestých a devátých tříd vaší školy. Zaměřuje se zejména na odhalování skrytých motivů v textu, tj. motiv hrdinství a smrti v komiksovém zpracování díla *Sestřelen*. Cílem tohoto měření je zjistit, zda jsou tyto motivy zjevné i z komiksového zpracování nebo zda je třeba v hodinách literatury pracovat se souvislým beletristickým textem.

Při vyplňování se ujistěte, zda žáci vyškrtli nehodící se možnosti v identifikační tabulce.

Dotazník se skládá celkem ze sedmi otázek, dvě z nich mají být zodpovězeny před čtením textu, zbylé až po. Jedná se o otázky otevřené i uzavřené. Několik z nich obsahuje i podotázky, které budou loužit k vedlejšímu kvalitativnímu měření.

Předem Vám děkuji za spolupráci a čas věnovaný tomuto výzkumnému šetření.

Jana Vorlíčková

<p>4. Vyskytují se v díle další hrdinové, kromě Františka? ANO NE</p> <p>4 a) <i>Jak tyto osoby prokazují své hrdinství?</i></p>
<p>5. Urči, z jaké sociální vrstvy tito hrdinové převážně pocházejí.</p> <ul style="list-style-type: none">• <i>Chudá vrstva</i>• <i>Střední vrstva</i>• <i>Bohatá vrstva</i>• <i>Nevím</i> <p>5 a) <i>Vysvětli, proč právě tito hrdinové jsou ochotni Františku Fajtlovi pomoci?</i></p> <p>5 b) <i>Dokážeš říci, jaké nebezpečí jim hrozilo, v případě odhalení, že Františkovi pomáhají?</i></p>
<p>6. Dokážeš na základě textu určit momenty, ve kterých se František Fajtl ocitl v ohrožení života? Jaké to jsou?</p>
<p>7. Představ si, že jsi na místě Františka Fajtla. Jak by ses zachoval?</p> <p>a) <i>pokusil bych se o podobný útěk přes okupované území</i></p> <p>b) <i>zůstal bych někde ukrytý a čekal, až se situace uklidní</i></p> <p>c) <i>dobrovolně bych se vydal nacistům</i></p> <p>d) <i>jiné (zdůvodni)</i></p>

AŽ SE NEKDETO ŠVAZAT!

DISOZKE PRO VZLET, ONY LEVÍ RUKA NA RUKU DVA, JEJME NA TO!

NEŽ NIKDY SE JAKY SVAŽEK NAPISAL NA PADÁK MĚ Jméno!

PANE!

KDYBY MĚ BOŠOVĚ DOŠLA NĚJEDY VLASTNĚLI ROZHOVNĚ NĚJ DORÁĚ PRO NÁS Z PROTEKTORÁTU...

VÁS PADÁK, SR!

OKY, SERŽANTE.

BAKŮV! DISKRETER HLÁSI ŽE REZNEJ USOU LŮZ, ŽE ŽADŮVÁJÍ VŠE, ŽE KAŽDŮVÁJÍ ŽE NĚJ PO NICH...

HORNORUKEMU KŘĚLLI VE VŠE DESET TÍSC STOP SE K VAM PŘIPOJOST ONY DVE SĚ DVAČATE BĚSTE PRUTEL ČPAKŮV VE...

VELTELLI, VELTĚLLI DOLE NA BĚSTE...

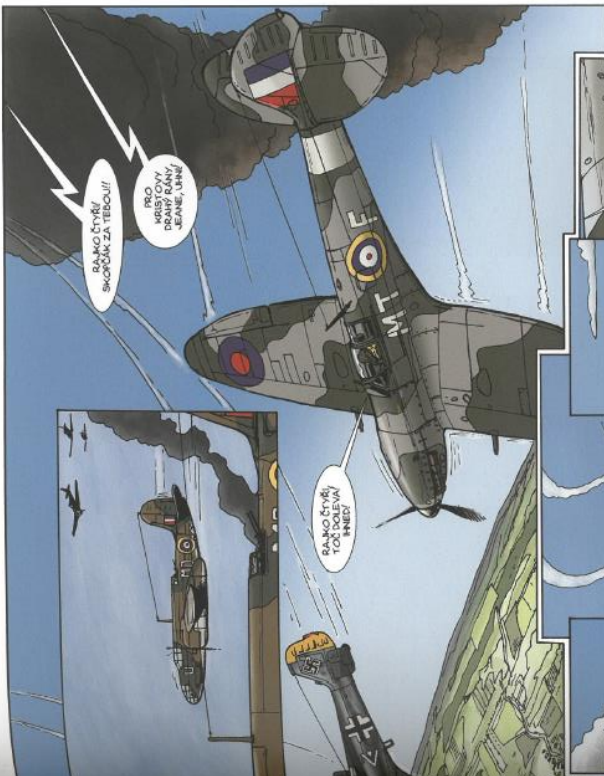
DORČEŽI LETOLD...

VĚRNĚ JE PÁNŮVĚ, NĚJ BĚŽNE SE KE KANÁLU A ŽADÁM VÁS O KLID V RADĚ!

NEJTELLI NĚJĚRE NA JEJENÁČTE MÁME DOPROVODY!

TO JSOU NÁS NOSI...

PŘESTÁTE KEČAT! ZA CHVÍLI JSME NAD KANÁLEM!

RAJNO ČVĚŘI!
SKOČÍK ZA TĚBOU!

PRO
KABYŤOVY
PŘED
JEANS, UNY!

RAJNO ČVĚŘI!
TOČ DOLEVA!
INĚD!

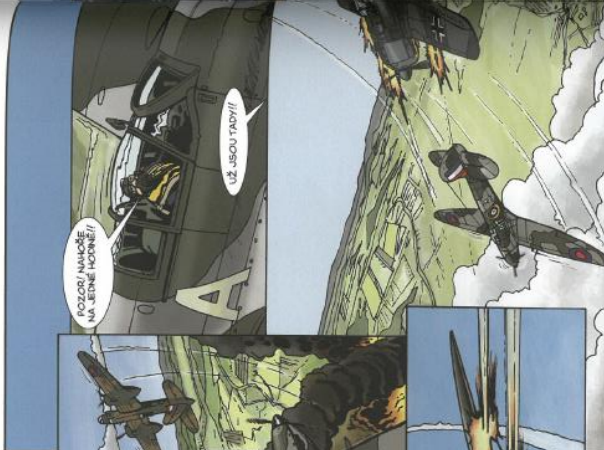
PRACONA,
JSEK TU JINHO
MUSÍM JÍT DOLO,
...A TO RYCHLE!

ZDE RAJNA JEJENÁ
JSEM V DOLE,
PŘEDMĚT JEJENÁ
RAJNE DVA!

A SAMRA!

POZOR! NIKADĚ
NA JEJENÉ TOČENÍ!

UŽ JSOU TADY!

VELITELI,
VELITELI, TOČ
DOLU...
A KOE JE
(LUFTWAFFE!)

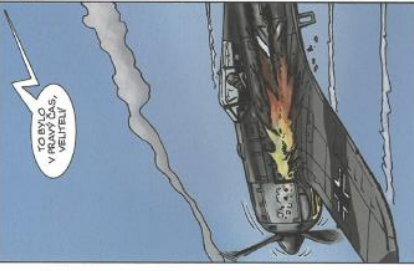
BUD KLEBNY
VŠAK ONY
SE OČEKY...!

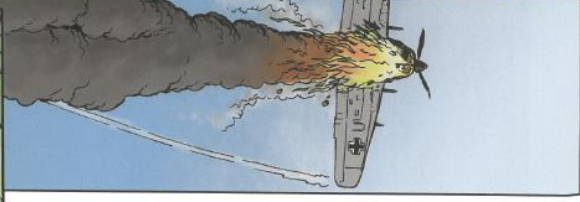
FRANTO, POZOR!
ZA TĚBOU!

(P) NĚMČE VOJENSKÉ LETECTVO

TO JENO
V PRAVÝ ČAS,
VELITELI!

MUSÍM TO
TRČENÍ ZVĚRNOUT
PŘEDTĚM, NEŽ SE
TRÉFI JEJÍM
PŘESÁK...

TO JE KONEC!

... JEŠTĚ
TEN OHNĚ ...

... JEŠTĚ
TRČENÍ ...

LE TO BÝVA
RÁDŠÍ
PLAMĚNÝ ZMIZELÝ MOTOR
PRACUJE SNAD TO
DOVĚŘUJTE MI...

TO JE ONO ...

... JEŠTĚ
TRČENÍ ...

... JEŠTĚ
TEN OHNĚ ...

BĚŽENÍ PRACUJE ...
MOTOR PRACUJE, TĚDY
MUSÍM JÍT, ALE NEJSTĚ NĚJ
SNAD NEJEDNÁ ...

PANE BOŽE
AŽ MĚ UOZÍ POŘADNĚ,
O SVĚTELKĚ!

RYCHLE VEN,
NEZ TO BOJŮNĚ!!

A JED
PRVČ ...

(68) PORUČK
(69) NĚMECKÝ PODPŮSTOJNÁK V HODNOSTI ROTMISTRA

PARIS

MOJE
CHCEŠ
VYBRÁT
DÁL?

U NĚKTERÉ
STANICE
POZDEJNĚ
DOJÍŠ...

TADY
JE VÍKEND
POČÍM
DOPŘÍMĚ?

MY ANI
MISLI
MONSIEUR,

TAK,
MAM
DĚKAT!

POPSKÉ
SI NEZBĚHO
ZA ČASU
JENĚ
V ČASU
DE NEBÝLY!

BOH
DE NEBÝLY?

POČÍM
DO
KONCE
NEBÝLY...

POPSKÉ
SI NEZBĚHO
ZA ČASU
JENĚ
V ČASU
DE NEBÝLY!

BOH
DE NEBÝLY?

MY ANI
POPSKÉ
BOH!

TAK
TO MLUVÍŠ!

POPSKÉ
SI NEZBĚHO
ZA ČASU
JENĚ
V ČASU
DE NEBÝLY!

PARDON,
MONSIEUR
OFFICIER...

BIEN SŪR,
MADAME.

BON JOUR,
MADAME.

MONSIEUR
DO SI PŘEJETE?

MATE
LADNĚHO
MADAME?

POČÍM
RYSLE,
VEDETE
NA MĚŠCO
MŮŽETE
PRO NĚJ
TU CO
NEVĚDĚTE.

POČÍM
MATE
MĚŠCO
MONSIEUR
DŮVĚL
POSLŮŽNÍM?

JESTE
LITR
PETROLEU...

ANO,
MŮJ
MŮJ...

POPSKÉ
SI NEZBĚHO
ZA ČASU
JENĚ
V ČASU
DE NEBÝLY!

FAKLE, PŘEDSTAVUJI
TĚ MAMCE. JEŠTĚ
A MÁŠHO MĚJANĀ. NĚMCI
NĚMCI SEŠTĚBILI A PĚKNĚ
DO ŠESTI. PĚKNĚ
DOHLADY, MŮŽEŠ
MU POMOCT?

POZDĚ VĚDEK

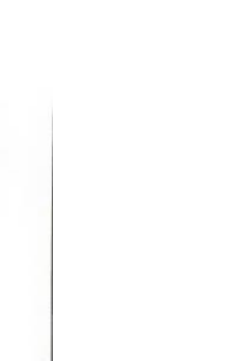
... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

JAK ŘÍKAL
... KŮMĚS
... NA MĚ ČEKÁ TĚ...?

POZDĚ VĚDEK

SINICE, DO KTERÉ
... POLESENĚ, VEDE AŽ K HRANICI...
... A JAKU TVŮRIL, NE TO NELMĚDĀT ŠI ČESTĀ
... DO NEKUPŮVĀNĚ ZŮNY, ČI ODTĀM
... ALE HODNĚNĚ BYT
... OPĀTRNĚ!

DNEŠ VĚDEK K NĀM NĀ
... ROSSĚ, NE TO POLICEJNĚ
... HOMĚR,...

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

JAK ŘÍKAL
... KŮMĚS
... NA MĚ ČEKÁ TĚ...?

POZDĚ VĚDEK

SINICE, DO KTERÉ
... POLESENĚ, VEDE AŽ K HRANICI...
... A JAKU TVŮRIL, NE TO NELMĚDĀT ŠI ČESTĀ
... DO NEKUPŮVĀNĚ ZŮNY, ČI ODTĀM
... ALE HODNĚNĚ BYT
... OPĀTRNĚ!

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

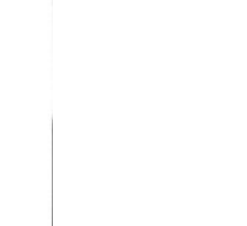
... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

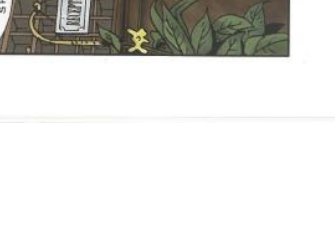
... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

... ALE VLASTNĚ
... KAZDÝ MŮSBĚKAL
... TEN URČITĚ POMOŽE.

POZDĚ VĚDEK

(84) FRANTIŠEK DORAZIL

JE LIDKA NA SILNÍM
MÁM
NA NÁVŠTĚVU VYBĚŘETE
POSPOLČOVAT K HRAVĚ

POJDETE PŘÍMO NA
VÝSTAVU
TA JE KAMÁ NA VU DO VĚRE
JAKOŽI ZA NĚJEL A DIALU
MÁZDITE NA SVĚTĚ POKOŽ
TO JE, ŽE SE OVSĚTÁ NA DEŠT
DOZVĚTE, ANŽE
BONNE CHANCE ...

ŠAMAZREME
DVA MATEŠTINK

BIJTE
RANŠI
BIJTE
BOTY ...

NO NAZDAR
MÁLEM USEM ŽIV
VĚŘTE, ŽE JE
ZA TĚM DĚŠT, SAAD
NE NĚJEL, ŽE BUDU
PŘEBĚHAT ...

BRZO RÁNO,
MUSÍM MIT
NĚCO TERĚŠO DO ŽALUDKU,
NEBO DĚJTYM ŽAPAL RĚ.

BONJOUR, MONSIEUR,
MORSE MÁVŤI JEŠEN DO NOHŮ
CHŮZÍ NOTNĚ PROKREBĚŤ,
JEDLŮTNY

DEJTE MI POKOJ
SAMI
BY BY BALCI

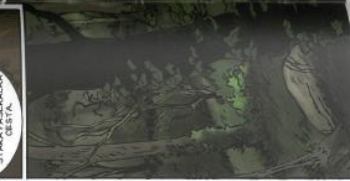
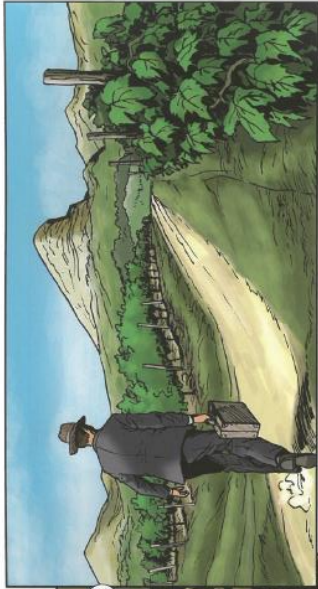
POJDE SE S TĚM
PŘANOUŠ STĚPŮ
V TĚM DĚŠTĚ
POHOŤA VĚJŤ
NEOVSĚTANĚŠ AN
RODŮU ČĚLNĚTY

BUCH!

BOŽE,
MÁM
DŮMĚT ...

OTĚŘEŠ
O PŮBĚHU
TĚNY ...

NEJLÉPŠÍ
MĚLI MĚT OD NĚJ
POKOUJ PŘESPA V LESE
A VĚŠTĚ
DO VĚŠNĚ

JE SŮU
TODS PRO
AMERICKÉHO KONČILA
... A PAK DO NĚJ.

COŽKONĚ
MĚNĚ
SE
NEŽ SE SETVĀ, MOHLI
BYT VE SPANĚLSKU...

VÝROBNĚ
MĚ
HOZÍ VĚŠ, POTŘEBUJI
SE DOSTAT NA
DRUHOU STRANU
DO
SPANĚLSKA?
ANO,
DO SPANĚLSKA.

BONJOUR,
MŮJ
DO HŘT MŮŽEME JÍT
SPOLU, JÁ JDU
SEBRAT DĀVĚ.

DĚLAJÍ TO,
OHNĀVÍŠ TO JE
ZA POMOC...

ČESTNĚ
CHALUPA A ZA TOL LESĚM
JE SPANĚLSKO, KOTŽ
STĚŽE, NE MŮŽETE
ZABĚHOUT.

TO ALŽ
DEŠE, GŤ MĀKORĚ,
MŮJME ZĀRUKU
MĀJÍ JĀN STĚŽE
STĚŽE PĀBĚKŤ
ČESTNĚ.

JEŠTĚ
NEJĀKÝ ČĚTNĀK
POZORUJE DĀLEKŤ
MĀ NE JĀKO NĀ TLĀNĚ.

NE
SE PŮKŮM,
JĀSUJÍ TO FRĀNKY,
MĀ STĚŽE, NE MŮŽE
K NĚJMU...

NO,
KONĚNĚ.

ČĚTNĀK
TĪBYMĀ JE
ČĪSTĚ.

BONJOUR,
MĀDEMOISELLE,
MĀJÍ JĀN STĚŽE
KĪRĀNĚT?

ANO, MŮJŠELĀ,
MĀJÍ JĀN STĚŽE
KŮBĚT
TĀK, ŽĀ NĀM VŽ
JE
POŠKĀ, AŠ PŘĚD
HŮRNŮU TŮD
SE ČĚTNĀK?

